

Hoofdstuk 6: Uittredingen	2
6.1. Uittredingen tijdens het leven.....	2
6.1.1. Uittredingen zonder direct gevaar	3
Een wonderlijke verhevenheid	3
Bewustzijn zonder hersenactiviteit	4
Wat meer is, herleiden tot wat minder is.....	5
Een ingrijpende ervaring	6
Een anonieme getuigenis.....	6
De Dalai Lama	7
Zij die uit het hiernamaals zijn teruggekomen	7
Een uittredend magiër	8
Hij lag over het voeteneinde van mijn bed.....	9
Een veelduidig realiteitsbegrip.....	11
Een navelstreng	11
6.1.2. Een bijna-dood-ervaring of BDE	11
Een ander bewustzijn	11
Ik voelde dat ik mijn lichaam verliet.....	12
Toen ik de kleine Kate zag, ‘viel’ ik terug in mijn lichaam.....	12
Mevrouw Schwarz	12
Een nadoodse vreugde?.....	13
Weerleggende ervaringen.....	14
Een nadoodse hel.....	15
6.2. Het sterven.....	17
6.2.1. Net voor het sterven	17
Een voorschouw of precognitie.....	17
6.2.2. Het moment van het sterven.....	17
Het definitieve einde?	17
Een uitgetreden ziel.....	18
Het sterven, helderziend waargenomen	18
Het sterven, vanuit “de andere wereld” gezien.	19
Wat mensen tijdens hun leven niet geleerd hebben.	21
6.2.3. Na het sterven.....	21
Aardgebonden zielen.....	21
Een verblindend licht	22
Spookhuizen.....	23
Een gesneuveld soldaat	23
Een stoomtrein	24
Een getuigenis	24
Telkens opnieuw	26
Gif tabletten.....	27
Ik kwel ze zoveel ik kan.....	27
Mevrouw Schwarz	28
De liftster van Alba-la-Romaine	29
Toelichtingen.....	30
De Emmaüsgangers.....	31
Een spiritistische bezwering.....	31
De tweede dood.....	33
Het schouwen der ideeën	33
Talrijk zijn de mensen die zich niet verbeteren.	34

6.3. Een nederdaling ter helle	34
Een fictief verhaal?	34
Onder de begane grond	35
Similia similibus.....	35
Wachten op een droom.....	36
Uw voorvaderen zijn in vergadering.....	36
Grote tovenaars	37
Een getuigenis	38
Aanvaarden, uitzuiveren, verheffen	39
Odysseus in de onderwereld.....	39
Laat mij dit bloed drinken.....	40
Dante's 'Divina Commedia'	41
De stem van H. Möller	42
Oorzaak en gevolg.....	43
6.4. Middelaars	43
Tussenwezens.....	43
De integristische strekking	44
Ambtenaren	44
Het sjamanisme	45
Mantiek en magie	45
Een verschrikkelijke inwijding.....	46
Een steekproef.....	47
Vervolging.....	47
Oeroude vermogens.....	47
Conflict.....	47
Modernisering	48
6.5. Samenvatting	48
Referenties hoofdstuk 6.....	50

Hoofdstuk 6: Uittredingen

Voor de religieuze mens is het heilige de grond van alle bestaan. Dit heilige kan zich tonen als een fijnstoffelijke energie, als een toegenomen krachtgeladenheid, in al wat leeft. Wie voldoende mantisch is aangelegd, kan deze heiligheid op één of andere manier waarnemen. Wie voldoende magisch is ingesteld, kan die fijne stof manipuleren en er resultaten mee bereiken. Noch profaan, noch sacraal blijft de mens een passieve toeschouwer: hij evolueert. Hij heeft en maakt geschiedenis. Zijn evolutie kan gunstig of ongunstig zijn, afhankelijk van de keuzes die hij in het leven maakt. Op een manier kan hij zijn evolutie bijsturen en zelfs versnellen. Dat bereikt hij door een ethisch leven. Inwijdingen kunnen de mens van peil verheffen, of hem naar een lager niveau brengen. Dat werd al eerder toegelicht (5.2.2.). Zulke inwijdingen hebben uiteraard betrekking op processen in het fijnstoffelijk lichaam. Geleidelijk wordt men zich hiervan meer en meer bewust. Ook stellen sommigen vast dat het ijle lichaam het biologische lichaam kan verlaten. Dan praten we over de zogenaamde 'uittredingen'. De term is in wat voorafging al een paar keer vermeld. We verwezen onder meer naar de fijnstoffelijke koord, een soort van navelstreng die het biologische en het fijnstoffelijke lichaam met elkaar verbindt (4.2.2.). En op dit laatste thema, uittredingen, gaan we hier dieper in. Ziedaar, de rode draad die onze verschillende hoofdstukken met elkaar verbindt.

6.1. Uittredingen tijdens het leven

Het thema ‘uittredingen’ kwam ook al ter sprake bij het vermelden van de experimenten van A. de Rochas (4.2.2) waarbij, door het toevoegen van fijnstoffelijke energie of het zogenaamde magnetiseren, het fijnstoffelijke lichaam loskwam van het biologische. Beiden bleven met elkaar verbonden via deze fijnstoffelijk koord, in de Bijbel “het zilveren koord” genoemd (*prediker: 12,6*). Het fijnstoffelijke lichaam hangt tijdens de slaap gewoonlijk 75 cm tot een meter boven het biologische. Krijgt iemand die pas ingeslapen is een plotse schok, dan heeft hij of zij wel eens meer het gevoel te vallen. Mantsch begaafden zeggen dat dan het ijle lichaam te plots terug in het biologische ‘valt’.

We hebben ook al de zogenaamde repercussie of weerslag vermeld: een verwonding, toegebracht aan dit fijnstoffelijke lichaam, kent zijn weerslag in het biologische lichaam. Dit toont aan dat het fijnstoffelijke lichaam oorzakelijk inwerkt op het biologische. We komen er later nog op terug.

Heel wat mensen getuigen ooit in hun leven zulk een uittreding te hebben ervaren. In een aantal gevallen overviel het hen spontaan en totaal onverwacht. Anderen kunnen dit bij zichzelf bewust, gewild en bij herhaling veroorzaken. Ten slotte kan zulk een uittreding zich ook voordoen bij een acuut gevaar, naar aanleiding van een ongeval, een zware ziekte, een doodstrijd. Heel wat mensen beschrijven het als een wonderlijke en lichtende ervaring. Een steekproef.

6.1.1. Uittredingen zonder direct gevaar Een wonderlijke verhevenheid

Zo is er volgende getuigenis van Plotinus (203/269), een filosoof uit de antieke wereld: “Vaak word ik uit mijn lichaam wakker, ontwakend tot mijzelf. Ik word buitenstaander ten overstaan van de dingen, ik word aanwezig in mezelf. Ik zie een schoonheid van een wonderlijke verhevenheid. Op dat ogenblik ben ik er zeker van deel te hebben aan een hogere wereld. Het leven dat ik dan leef is het hoogste. Ik vereenzelvig mij met het goddelijke, ik ben erin. En, eens die uiterste daad bereikt, vestig ik mij daarin. Na de rust in het goddelijke, wanneer ik in het nadenken en het redeneren verval, vraag ik me af hoe ik nog maar eens op die wijze kon neerdalen en hoe mijn ziel ooit in het binnenste van een lichaam is kunnen komen”.

Tot zover deze neoplatonische filosoof. Blijkbaar is voor Plotinus het “vervallen in nadenken en redeneren” een activiteit die niet de volle werkelijkheid belicht. Anders gezegd, er is een wijze van bestaan die het “nadenken en redeneren” in grote mate overstijgt. Zo stelde ook Plato het met zijn mythe van de grot en zijn ideeënleer (5.1.2.).

G. Van der Zeeuw, *Helderziendheid in ruimte en tijd*¹, bericht ons van een dergelijke uittreding die hij uit eigen ervaring en eerder als een bewuste oefening kent. Hij schrijft: “Ik had mijn lichaam in slaap gebracht en toen ik het verliet keek ik om me heen. Ik probeerde mezelf te bekijken (opm.: vanuit zijn fijnstoffelijk lichaam dat dan net boven het biologische lichaam zweeft, wil hij dit biologische lichaam bekijken), maar dat lukte me niet. Ik trachtte mijn stoffelijk lichaam gewoon vast te grijpen, maar dit lukte evenmin, want ik ging er gewoon doorheen. Ik merkte dan ook dat ik gewoon door het bed en de muren kon lopen. ‘Lopen’ is hiervoor echter geen juiste uitdrukking, want het was meer een verplaatsen door een wilsuiting. Houd je gedachte in je macht, want iedere gedachte schept vormen”.

Mensen die zulk een ervaring meemaakten, zeggen inderdaad dat de gedachte de motor van de beweging is. Dit is niet zo met het biologische lichaam. Je kunt bijvoorbeeld denken: “ik ga mijn arm bewegen”, maar die gedachte is onvoldoende. Je moet het ook nog doen; je moet met je spieren arbeid verrichten. Dat zijn twee duidelijk onderscheiden dingen. In uitgetreden toestand is dat niet zo. Als je nog maar denkt: ik ga mijn (fijnstoffelijke) arm

bewegen, dan gebeurt dit al. Als je de wens uit van je om te draaien, geschiedt dit ogenblikkelijk. Daarom is het zo ontzettend belangrijk om in die toestand je gedachten voortdurend te beheersen.

Mensen die dit niet kunnen, mensen die in uitgetreden toestand angstig worden en hun zelfbeheersing verliezen, vliegen op een onbeheerste en losgeslagen wijze heen en weer. Men mag dit ‘vliegen’ op de meest letterlijke wijze opvatten. Men ‘zweeft’ door de ruimte, door de muren heen. Men stijgt en daalt volgens dat wat men denkt te doen. Men zweeft door het eigen biologische lichaam, waar men in uitgetreden toestand geen grip op heeft en dat men ook helemaal niet kan bewegen. Het is een zeer bizarre ervaring.

Het terug in het lichaam intreden, geeft soms een gevoel alsof men valt. Heel wat mensen die onbewust uittreden, ervaren die val, net voor het wakker worden. Even moeten de beide lichamen terug op elkaar afgestemd worden, alvorens een beweging met het fysieke lichaam mogelijk is. Dit afstemmen geeft bij een aantal mensen een intens tintelende ervaring. Dat “iedere gedachte vormen schept”, zoals Van der Zeeuw zegt, komt nog ter sprake in volgend hoofdstuk (7.2.4.).

Het “door de muren gaan” mag bizar lijken, toch wordt het ook in de Bijbel vermeld. Herinneren we eraan (4.2.2.) dat Jezus na zijn dood en verrijzenis zich plots in het huis bevond waar de apostelen waren samengekomen (*Joh. 20, 26*). De fijne stof van het subtiel lichaam wordt niet gehinderd door de ‘grove’ stof van de deur of de muur. Beide soorten stof verschillen inderdaad grondig. Verwijzen we naar het zogeheten “hylisch pluralisme” (1.4.2.).

Bewustzijn zonder hersenactiviteit

Het tijdschrift *Science*, *Au-delà de la mort*² (*Où se situe la conscience?*) (Aan de andere zijde van de dood (Waar bevindt zich het bewustzijn?)) maakt melding van een dergelijke uittreding, die onder wetenschappelijke omstandigheden werd gecontroleerd. Geven we hieronder het meest wezenlijk van het verslag van *Science* weer. De Amerikaanse hartspecialist Michael Sabom, aanvankelijk zeer sceptisch betreffende BDE-ervaringen, (opm.: ‘BDE’ staat voor “bijna-doodervaring”) getuigt over de verwijdering van een ader (aneurisme) in de hersenen van een patiënte, een zekere Pam Reynolds. Al bevindt de patiënte zich een zestal uren op de operatietafel, de verwijdering zelf duurt slechts een half uur. Gedurende die korte tijd mag er geen bloed door de hersenen vloeien en zijn deze zonder zuurstof, met alle gevaren hieraan eigen. Zoals bekend kunnen er storingen in organen optreden, indien de hersendelen die hierop afgestemd zijn, onvoldoende bloeddoorstroming krijgen. Daarom past men hypothermie of onderkoeling toe. Het lichaam wordt op 35,5°C gehouden. Pas daarna ontdoet men het brein van alle bloed. De hele heelkundige operatie van Pam werd geregistreerd en gefilmd. Zo onder meer de breinactiviteit via een EEG en de wijzigingen in de hersenstam. Al deze gegevens werden nadien gerelateerd aan het verhaal dat Pam zelf ten gehore gaf toen zij uit haar ‘verdoving’ was ontwaakt en teruggekeerd was tot haar normale bewustzijn.

Zij had, zo vertelde ze, een BDE doorgemaakt. Zij had vanuit een ander bewustzijn en vanuit haar fijnstoffelijk lichaam, dat zich toen een paar meter boven haar biologisch lichaam bevond, de operatie ‘waargenomen’. Zij herinnerde zich na haar ontwaken heel wat dat zij tijdens haar operatie, toen haar hersenen inactief waren, had meegemaakt. Wat Pam tijdens haar uittreding ‘zag’ en ‘hoorde’, was nadien gemakkelijk toetsbaar. Zij ‘zag’ bijvoorbeeld een soort tandenborstel, wat in feite de trepaneerzaag was. Het gesprek tussen de chirurg en de cardiologe was opgenomen. Wat Pam in uitgetreden toestand ‘gehoord’ had, stemde

hiermee overeen. De vergelijking van haar verhaal en de opnamen laten toe nauwkeurig haar BDE te situeren.

Dr. Sabom zegt hierover: “De opnamen tonen aan dat op dat ogenblik het lichaam en het brein zonder bloed waren. Wij beschikken over de medische opnamen van het verloop van de BDE. Wij kunnen de EEG-activiteit bestuderen. Wij zijn ertoe in staat al wat voorviel in het biologische lichaam tijdens de BDE na te gaan. Dat laat ons toe te antwoorden op vragen als: Is de BDE op gang gebracht door een crisis in de slaapkwab (de temporale kwab) of door een welbepaalde elektrische activiteit in de hersenen? Welnu, het antwoord luidt: ‘nee’. Want de hersengolven waren plat en de hersenstam was tijdens de BDE niet actief. De vraag dringt zich op: Hoe kan het bewustzijn in waaktoestand zijn zonder enige hersenactiviteit?”.

Tot zover het getuigenis van de hartspecialist. Ook de tv-zender National Geographic wijdt een documentaire aan dit hele voorval.

Dit leidt dan onmiddellijk tot erg indringende vragen naar de relatie tussen bewustzijn en hersenwerking. Ontstaat bewustzijn juist ten gevolge van hersenwerking zoals een aantal huidige materialistische visies dat stelt? Of is het omgekeerde het geval en was er al één of andere vorm van bewustzijn vooraleer de hersenen actief zijn? En zorgt dit bewustzijn dan voor een optimale werking van onze grijze hersencellen? Bewustzijn is dan de oorzaak, de hersenen zijn slechts het middel, de infrastructuur waarmee wij denken.

Wat meer is, herleiden tot wat minder is

Voor de religieuze mens is de werkelijkheid ‘overbepaald’. Dit betekent dat als iets zich voordoet, het meer dan één reden heeft. Ontsnapt zo iemand nog net aan een ernstig ongeval, dan zegt hij dat hij door ‘iets’ of ‘iemand’ werd beschermd. Een nominalistisch mens meent dat dit gewoon een gelukkig toeval is, meer niet. Hij vindt dat men er niet meer moet achter zoeken dan nodig is. De gelovige stelt juist het omgekeerde en meent dat de ongelovige er minder in vindt dan er gegeven is. Men kan de werkelijkheid op meer dan één wijze benaderen. Het is een vorm van ABC theorie. A is het gegeven dat zich voordoet, B de vooropstellingen waarmee men de werkelijkheid benadert, nominalistisch of religieus. C is het resultaat. Hier: het was slechts een gelukkig toeval, of, nee, er is meer, ‘iets’ of ‘iemand’ heeft mij beschermd.

Een extreem nominalist benadert het bewustzijn als een materieel hersenproces. Indien de hersenen optimaal werken, dan ontstaat bewustzijn als vanzelf als een bijproduct.

Leven we ons in een extreme en enigszins karikaturale vorm van nominalisme in en ‘verklaren’ we bijvoorbeeld een muziekstuk op een draaiorgel. Muziek is slechts het resultaat van een metalen trommel die ronddraait. Op deze trommel zijn op willekeurige plaatsen kleine plaatjes gezet. Bij het draaien van de trommel botsen deze plaatjes op een staafje dat hierdoor even achteruit komt en nadien terug op zijn plaats valt. Maar daardoor klopt het staafje tegen een snaar die dan haar toon voortbrengt. Welnu, vele plaatjes maken dat verschillende snaren, tegelijk of achter elkaar, aangeslagen worden. En dat is muziek. Muziek heeft dus te maken met plaatjes op een trommel, snaren en een draaibeweging. Meer moet men daar niet achter zoeken. Een componist? Nooit van gehoord. Wat komt die hierbij doen? Het mag overduidelijk zijn dat zulk een minimale ‘verklaring’ totaal ontoereikend is.

Het is niet de piano, die uit zichzelf muziek ‘maakt’. Het muziekstuk vereist zowel een componist als een pianist. Zo ook hebben de hersenen een bewustzijn nodig om te functioneren. Zoals het bewustzijn zich verhoudt tot de hersenwerking, zo verhouden zich de

componist en de pianist tot het uitgevoerde muziekstuk. De ervaring van Pam Reynolds getuigt zelfs van een vorm van bewustzijn dat kan bestaan zonder hersenactiviteit.

E. Wilson, *Het fundament*³, geeft ons een extreem voorbeeld van zulk een herleiden van wat meer is, tot wat minder is. Basis van de hele werkelijkheid is voor hem de ‘harde natuurwetenschap’. Hieruit leidt hij de scheikunde af. Uit de scheikunde leidt hij de biologie af. Uit de biologie leidt hij vervolgens de mens- en geesteswetenschappen af. En hieruit volgen tenslotte de kunst en de cultuur. Vanuit de traditionele filosofie gezien is het deze extreme vorm van nominalisme veeleer de wereld op zijn kop. Het hogere is in deze reductieve visie slechts het resultaat van uitsluitend lagere en materiële processen. In die zienswijze kan men medemenselijkheid, liefde, religie... dan net zo goed ‘verklaren’ als loutere bewegingen van cellen, neuronen en atomen. Meer is er niet aan de hand. Zo nieuw is dat standpunt echter niet. Al in 1748 schreef J. De Lamettrie, *L’homme machine*, dat het menselijke denken, voelen en willen te herleiden zijn tot louter chemische reacties in onze hersenen. Zelfs in onze tijd schrijft Verhofstadt D., *Atheïsme als basis voor de moraal*⁴, met betrekking tot ons thema, de bijna-doodservaringen: “In feite gaat het om neveneffecten van morfineachtige pijnstillers.” Alsof iedereen die zegt een uittreding gehad te hebben, vooraf pijnstillers hoefde te nemen.

Het hele en zo omvangrijke paranormale gebeuren wordt ‘wegverklaard’ als “alleen maar” een chemische reactie. Er mag geen hogere werkelijkheid mee gemoeid zijn. Het leven mag apriori enkel een materialistische verklaring kennen. Verhofstadt zegt eigenlijk dat hij nog nooit een uittreding heeft beleefd, en dat ze daarom niet bestaan. Zoals al aangehaald (1.2.) is dat een syllogisme waarin de voorzin is verzwegen. Uitgeschreven wordt deze redenering: “Alles wat ik niet zelf ervaar, bestaat niet. Welnu, ik ervaar zelf geen uittreding, dus uittredingen bestaan niet”. Maar de stelling “alles wat ik niet ervaar, bestaat niet” is als voorzin een onbewezen veralgemening. De hele redenering is dan ook slechts een hypothese, geen sluitend bewijs.

Een ingrijpende ervaring

Robert A. Monroe, *Uittredingen, experimenten buiten het lichaam*⁵, kent het fenomeen uittreden uit eigen ervaring. Hij vestigt de aandacht op het feit dat getuigenissen over uittredingen zich in alle tijden en op alle plaatsen hebben voorgedaan. Bij de meeste mensen is het een ervaring die slechts eenmaal in het leven voorkomt. Hij schrijft dat het beleven van een uittreding dikwijls één van de meest ingrijpende ervaringen in iemands leven is en dat ze diens visie op het leven zelf grondig kan veranderen. Men drukt dit dan bijvoorbeeld uit als: “Ik geloof nu niet meer zomaar in een onsterfelijke ziel en leven na de dood. Ik weet gewoon zeker dat ik na de dood blij voortbestaan”.

Een anonieme getuigenis

Ik werd wakker maar had toch even tijd nodig. Ken je dat gevoel? Een beetje afscheid nemen van de wereld van je droom en je geleidelijk terug instellen op een ontwaken in deze wereld. En je afvragen of dit het begin is van een nieuwe werkdag. Indien dat zo is, dan gaat die wekker dadelijk vervelend doen. In het andere geval kun je nog rustig even blijven liggen. Maar dat was nu het probleem, ik had niet de indruk dat ik lag. Neen, het leek me dat ik zachtjes omhoog zweefde. Dan maar de ogen openen, dan heb je een oriëntatiepunt en gaat dat labiele gevoel wel over, zo dacht ik. Ik deed dus de ogen open, maar ik zag slechts vezels. Overall om me heen waren vezels. Ik zat er met mijn gezicht midden in. Ja, dan ben ik toch niet in bed, zo dacht ik.

Ik trachtte het hoofd geleidelijk verder overeind te brengen. Dat lukte. Nu zag ik links en rechts naast me houten balken, met daarop een houten vloer van vezelplaten. Dan denk je toch dat je nog aan het dromen bent. Maar dat kon niet, want ik was wakker. Ik was nog steeds overeind aan het komen en verwachtte met mijn hoofd tegen het hout te stoten. Maar kijk, mijn hoofd ging er gewoon doorheen. En mijn schouders ook. Wonderlijk was dat. En net voor mij lag op de vezelplaten een stapel boeken. Ik kon zelfs op de rugzijde de titels lezen. Gek, ik had al die boeken ook. Maar de mijne lagen op een stapeltje op zolder. En die bevond zich net boven de slaapkamer. En plots realiseerde ik het me. Het waren mijn boeken. En ik was op mijn zolder. Ik stak met mijn hoofd en schouders net door de zoldervloer. En de vezels die ik eerst zag, waren de isolatiematerialen die ikzelf tussen de balken van de vloer had aangebracht. Maar ik kon toch niet zweven? En als ik zomaar in de lucht hing, dan moest onder mij toch de slaapkamer zijn? En het bed? Dat wilde ik wel eens zien. En als vanzelf, zonder dat ik nog spieren moest bewegen, draaide mijn hele lichaam zich om. Ik zakte een beetje doorheen de zoldervloer, door de balken, de isolatie en de gipsplaten van de zoldering van de slaapkamer. En daar, twee meter onder mij stond het bed. Ik zag mijn vrouw liggen, en naast haar ... lag ik. Ik zag de dunne draad waarmee mijn biologisch lichaam was verbonden met mijn uitgetreden lichaam. Ik zag de wekker op het nachtkastje. Het was drie minuten na drie. Ik wist helemaal niet wat er gebeurde, wilde uit die situatie weg en geraakte in paniek. Toen voelde ik een intense valbeweging en verloor het bewustzijn.

Ik werd wakker. Ik wist dat ik iets ongewoons had meegemaakt. Toch leek het mij even werkelijk als de werkelijkheid van elke dag. Dit was niet 'zomaar' een droom. Ik deed de ogen open. Ik lag in bed, naast mijn vrouw die rustig verder sliep. De wekker stond op drie uur en vijf minuten. Twee minuten later dus. Mij moet je niet vertellen dat uittredingen niet bestaan. Ik heb me nadien hierover uitvoerig geïnformeerd.

De Dalai Lama

H. Harrer, *Zeven jaar in Tibet*⁶, vertelt: "De Dalai Lama zei mij dat hij boeken bestudeerde waarin de eeuwenoude methoden beschreven waren over de scheiding van lichaam en geest. De geschiedenis van Tibet verhaalt namelijk over veel heiligen die in staat waren hun geest op een afstand van honderden mijlen te laten functioneren, terwijl hun lichaam in meditatie was verzonken. De jonge Dalai Lama was ervan overtuigd dat hij door zijn geloof en met behulp van rituelen met zijn geest op ver verwijderde plaatsen, bijvoorbeeld in Samyé, kon zijn. Wanneer hij zover was, wilde hij mij vanuit Lhasa daarheen leiden. Ik herinner mij dat ik toen lachend antwoordde: "Nou, Kundun, als jij dat kunt, word ik ook boeddhist."

De Dalai Lama heeft het hier klaarblijkelijk over oefeningen in het fijnstoffelijk 'uittreden'. Zoals vele nominalistisch denkende Westerlingen zouden doen, nam Harrer de Dalai Lama hierbij niet ernstig. Ook de bekende verfilming van het boek verzwijgt deze gebeurtenis. Het herinnert ons een beetje aan de klacht van Poortman (4.2.2.), die schrijft dat het geloof aan een hylisch pluralisme in onze cultuur bij herhaling wordt verzwegen, terwijl er vaak redenen te over zijn om het wel te vermelden.

Zij die uit het hiernamaals zijn teruggekomen

Alexandra David-Neel, *Magic and mystery in Tibet*⁷ (Magie en mysterie in Tibet); verhaalt. Men ontmoet in Tibet mensen die, na gedurende kortere of langere tijd in een toestand van lethargie te hebben verkeerd, bij hun ontwaken een beschrijving geven van verschillende plaatsen die ze beweren te hebben bezocht. Sommigen van hen beperkten zich daarbij tot een bezoek aan bewoonde streken, maar anderen verhalen van zwerftochten in

paradijzen, vagevuuroorden of in het Bardo, de tussensfeer waarin de geest na de dood ronddwaalt, in afwachting van zijn reïncarnatie. Deze merkwaardige reizigers worden ‘delogs’ genoemd, wat wil zeggen “zij die uit het hiernamaals zijn teruggekomen”. Mogen de verhalen van deze delogs van elkaar afwijken wat de bezochte plaatsen en de gebeurtenissen betreft, toch worden ze meestal als vrij aangenaam ervaren.

Een vrouw die ik in een dorp in Tsawarong ontmoet heb en die enige jaren tevoren een hele week lang levenloos was geweest, vertelde me dat ze zich aangenaam verrast had gevoeld door de lichtheid en de vlugheid van haar nieuwe lichaam, dat zich met een buitengewone snelheid voortbewoog. Om naar een andere plaats te gaan, hoefde ze dat slechts te willen. Bovendien kon ze op het water lopen, rivieren oversteken en door muren heengaan. Eén ding was haar onmogelijk: het doorsnijden van een stoffelijk, en toch bijna niet-tastbare koord dat haar nog aan haar oude lichaam verbond en dat ze duidelijk op haar bed zag liggen. Deze koord kon zich onbeperkt verlengen, maar bij verandering van plaats hinderde het haar. “Ik raakte er in verward” zo zei ze.

Een uittredend magiër

J. Teernstra, *Schetsen en verhalen uit Afrika*⁸, vermeldt de beleving van Pater Trilles, *Een uittredend magiër*. Trilles was missionaris in Gabon, West-Afrika. Het is diezelfde pater die ons de beschrijving van een inwijding van de ngil bezorgde (3.3.3.). Het boek van Teernstra, met heel wat verhalen over zwarte magie, heeft nog een zogeheten kerkelijk ‘Imprimatur’, een vroeger door de kerkelijke overheid gegeven toelating om het te drukken en uit te geven. Het betekende dat het boek inhoudelijk niets bevatte dat in tegenspraak was met de kerkelijke leer. Het feit dat het boek zijn imprimatur kreeg, getuigt van een grote openheid, van een ruime axiomatic (4.1.1.), van de toenmalige kerk voor de wereld van het paranormale en magie. Wij geven het verhaal van Trilles verkort weer.

Ngema, de dorpstovenaar, siert zich bij grote vieringen met zijn blinkende helm en zijn scharlaken wapenrok die wij hem ooit ten geschenke gaven. ‘s Nachts echter heb ik hem kunnen zien in zijn tovenaarskledij, met een masker van dierenhuid gemaakt en met zijn, voor mij belachelijke opschik, die meestal met mensenbloed besproeid is. Sinds vele jaren is hij zowel opperhoofd als een beroemd tovenaar. Iedereen kent zijn macht. Sommige mensen komen van vijftig mijlen en meer naar hem om genezen te worden. Zo zag ik wonderlijke genezingen, die volgens mij aan hypnose konden toegeschreven worden. Voor Ngema ben ik één van zijn ‘vrienden’. Hij heeft mij vaak nodig. Hij houdt ervan om in het schemerduister te komen praten. Dikwijls hadden wij het over zijn zwarte magie en het oproepen van geesten. Op een avond nodigde ik hem uit om mee met mij te gaan vissen.

- “Jammer”, zei hij, “kunt ge dat niet een dagje uitstellen?”
 - “Om welke reden? Gij kunt toch met ons meegaan?”
 - “De meester heeft ons allen, mijn collega’s en ikzelf, voor morgen samengeropen;”
 - “Wat zegt gij? Welke meester?”
 - “Wel, de meester zeg ik toch, diegene die kan”. Ik begreep het.
 - “Goed zo, en welke collega’s komen nog?”
 - “Wel die in de omtrek wonen, en ook verder. Sommigen komen van dertig dagen ver”.
 - “En waar wordt die bijeenkomst gehouden?” Ngema aarzelt een ogenblik.
- “Op het tafelland van Yemvi, bij de oude verlaten mijn, op vier dagreizen hier vandaan.” (Opm.: Ngema ziet in de katholieke missionaris een witte magiër en behandelt hem als was hij een collega die zich ook met magie bezig houdt.)

Trilles is verbaasd:

- “Hoe kun jij morgenavond nog op een plaats geraken die vier dagreizen van hier is

verwijderd? Nooit geraakt gij er op tijd.”

Verontwaardigd bekeek Ngema mij:

- “Blanke collega, kunnen bij u de tovenaars dan niet reizen?”

- “Jazeker, maar niet zoals gij”.

- “Neen, zeker niet als ik. Weet je, je kunt morgen bij mij komen eten. ‘s Avonds zult gij zien hoe wij, zwarte tovenaars, reizen.”

Die avond werd Ngema zeer plechtig.

- “Ik begin er mee. Zolang ik bezig ben, stoor mij dan niet, indien tenminste uw leven u dierbaar is. Zowel voor mij als voor u betekent iedere storing een zekere dood.”

Bij wijze van proef vraagt Trilles hem, als hij toch naar Yemvi gaat, of hij langs zijn vriend Eseba wil gaan in Nshong, drie dagreizen van hier, maar op de weg naar Yemvi, om hem te vragen of hij dringend het doosje met kogels dat Trilles er vergeten was, wil brengen. Ngema stemt toe. ‘s Avonds begint Ngema met een aantal rituele voorbereidingen. Hij zet afgodsbeelden klaar en houdt een vuur brandend, met hierin geurige planten en scherp welriekend hout. Dan begint hij een eentonige melodie te neuriën. Dat is zijn smeekgebed ter ere van de geesten die hem moeten helpen. Ook wrijft hij zijn hele lichaam in met een rode vloeistof. Vervolgens begint hij een langzame dans rondom het vuur, waarbij hij ook om zijn eigen as draait, steeds sneller en sneller. Uren lang. Dan staat hij stil. Vanop de zoldering van de hut klinkt een scherp gesis. Trilles kijkt omhoog. Een grote slang kronkelt naar beneden, blijft Trilles aankijken en beweegt haar giftige tong heen en weer. Trilles begrijpt dat de slang zijn ‘elangela’ of ‘nahual’ is (opm.: waarover verder in 10.2.). Zij wikkelt zich rond Ngema’s hals en wiegt met de kop op de maat van zijn toverlied heen en weer. Nadien brengt hij zich in een diepe slaap. Ook de slang gaat rusten. De hele nacht blijft Trilles bij Ngema, wiens lichaam de hele nacht wel schijndood lijkt. Hij is totaal ongevoelig. Trilles trekt één van Ngema’s oogleden open. Het oog is wit en glazig. Trilles tilt een arm van Ngema op, nadien een been. Ze vallen zonder enig teken van leven terug neer. Aan zijn mondhoeken toont zich een wit schuim. Hartkloppingen zijn nauwelijks te voelen. ‘s Ochtends ontwaakt Ngema krampachtig. Het duurt even voor hij weer bij zijn volle bewustzijn is. Dan zegt hij: “Wij waren met velen en hebben ons goed vermaakt”.

Trilles is echter sceptisch: “Neen, jij was de hele nacht hier, in een diepe slaap!”. Ngema: “IK lag niet op het bed. Dat was enkel mijn lichaam. Maar wat is mijn lichaam? IK was op de hoogvlakte van Yemvi.”

Drie dagen later komt Eseba op de missie aan: “Pater hier zijn de kogels die gij via Ngema hebt laten vragen.” Trilles: “Wanneer is Ngema bij u geweest?” Eseba: “Drie dagen geleden, om 9 uur ‘s avond.” Trilles is verbaasd: “Juist op het ogenblik dat Ngema ingeslapen was. Heb jij hem gezien?” Eseba: “Neen pater, je weet toch dat wij schrik hebben van geesten die ‘s nachts voorbijkomen. Ngema klopte aan mijn deur en zo bracht hij de boodschap over. Maar echt ‘gezien’ heb ik hem niet.” Voor Trilles was er nauwelijks nog enige twijfel: Ngema is naar de viering geweest. Zijn ‘ik’ had in enkele ogenblikken een reis gemaakt die normaal gezien meerdere dagen duurt. Zijn ‘ik’ had er bovendien gehandeld, geluisterd en gesproken.

Hij lag over het voeteneinde van mijn bed

D. Fortune, *Psychische zelfverdediging*⁹, behandelt wat zij een “etherische projectie” heet. ‘Projectie’ betekent “buiten zich werpen”, “doen uittreden”. Deze vorm van projectie is te onderscheiden van “astrale projectie” die nog wel stoffelijk is maar veel fijnstoffelijker of ijler dan de dichtere etherische stof. Men heet het geprojecteerde, het uitgetreden lichaam, ook “etherisch dubbel”, ‘dubbelganger’ of ‘schim’.

De “naar buiten tredende stof” noemt men ook wel ‘ectoplasma’ van ‘ecto’, naar buiten

en 'plasma' een vorm van fijne stof. Tussen de etherische dubbelganger en het grofstoffelijke biologische lichaam situeert een traditie een "eerste stof". In het Grieks sprak men van "protè hulè", in het Latijn van "materia prima" of 'oerstof'. Verwijzen we naar het hoofdstuk over de fijne stof in de geschiedenis (4.4.2.). Het gaat om de basisstof waaruit de etherische en de astrale materies verdicht, gecondenseerd, worden. De moderne naam is 'ectoplasma'. Het geprojecteerde lichaam kan diverse vormen aannemen. Het is, zoals de presocratici benadrukten, vervormbaar, net als water, als lucht of als vuur. Het is vatbaar voor alle mogelijke vormen.

Fortune beschrijft zo een uittredingsproces. Een gevorderd occultist legt zich neer en na enige stuiptrekkingen geraakt hij in vervoering, in 'trance'. Hij wordt dan zo stijf als een plank. Er treedt gewichtsverlies op. Fortune schrijft: "Vele keren heb ik meegeholpen om zo iemand op te tillen als hij in die uitgetreden toestand verkeerde. Ik kon zo iemand zelfs helemaal alleen optillen want die woog dan niet meer dan een kind". Waarheen is het uitgetreden gewicht naartoe? Schrijfster ondervond het "aan den lijve". Een man uit haar kennissenkring was ziek geweest en had met hoge koorts geïjld. Fortune had hem iedere nacht bijgestaan. Toen hij voldoende hersteld was om 's nachts alleen gelaten te worden, sliepen schrijfster en een huisgenote op eenzelfde kamer met open venster en bij volle maan. Fortune vervolgt: "Ik viel onmiddellijk in slaap. Ik kan echter nog niet lang geslapen hebben toen ik wakker werd met de gewaarwording dat een gewicht op mijn voeten drukte. Het was alsof een tamelijk grote hond op bed gesprongen was en op mijn voeten was gaan liggen. De maan scheen in de kamer. In dat licht zag ik de man die wij in het bed beneden hadden achtergelaten. Hij lag dwars over het voeteneinde van mijn bed, ogenschijnlijk in een diepe slaap". Hij leek zijn kamerjas aan te hebben. Zijn gestalte en zijn gezicht waren kleurloos.

Fortune wilde hem op de schouder tikken. Ze zegt: "Ik kon hem niet alleen zien maar voelde tevens zijn gewicht op mijn voeten. Toen ik mij even bewoog, was hij ineens verdwenen zodat ik in opperste verbazing naar het voeteneinde bleef staren. Pas daarna gaf ik mij er rekenschap van dat zijn hele voorkomen zo kleurloos had geschinen en er eerder had uitgezien als een potloodschets dan als een menselijk wezen van vlees en bloed". De morgen daarop herinnerde de zieke zich hier niets van. Wel had hij de hele nacht verwarde dromen gehad.

Voor Fortune was dit geen occulte aanval maar veeleer het bezoek van een vriend. In zijn verzwakte toestand had hij wellicht niet meer de normale beheersing over zijn occulte levenskrachten. Zo was hij vanzelf in vervoering en buiten zijn biologisch lichaam gekomen en had instinctief bij haar troost gezocht. Dat verklaart wellicht ook waardoor sommige mensen klagen van een 'zwaarte' die ze op hun lichaam ondervinden bij welbepaalde nachtmerries. Het kan gaan om het uitgetreden lichaam van iemand.

Het valt op dat Fortune niet ingaat op wat de zieke kennis nadien zelf zei, namelijk dat hij de hele nacht verwarde dromen van een zieke had doorleefd die hij niet nader kon omschrijven. Mogelijk had hij zelf iemand met een occult probleem verder geholpen, of had hij gewoon iemand ontmoet die hem grondig had uitgeput, zodat hij er zelf ziek was van geworden. Het zou de moeite lonen om te weten te komen hoe Fortune zich enkele dagen na die nacht voelde. Werd zij bijzonder moe? Was zij depressief? Ook dat kan op een tekort aan levenskracht wijzen. Werd zij op haar beurt misschien ook geplaagd door nachtmerries? In die veronderstelling is de uittreding van haar leermeester niet zo onschuldig want dan heeft hij haar opgezocht om uit haar levenskracht te putten.

Een veelduidig realiteitsbegrip

Vele mensen hebben een dergelijke ‘uittreding’ al ervaren. Allen beschrijven zij ze in verwante termen, ten minste in zoverre ze er ongestoord en zonder gevaar om belachelijk gemaakt te worden, kunnen over praten. Wat op realiteit ervan wijst, ofschoon anders dan de dagdagelijkse. Men kan over bewustzijnsverruiming(en) blijven redetwisten, maar er moet ergens een reden of grond zijn voor al deze dingen, anders zouden zoveel mensen er zich niet mee inlaten. Degenen die zich daarmee bezighouden, beweren dat er zich ‘iets’ openbaart als werkelijk. Al is dat iets anders dan de dagdagelijkse realiteit. Zonder een veelduidig realiteitsbegrip, zonder een ruime axiomatic, met enkel de axioma’s en het waarnemingsvermogen der klassieke zintuigen, kan men in deze wereld gewoon niet binnen komen. Alle materialisme van ‘platte aard’, alle positivisme, alle nominalisme dat slechts sensualisme of ‘zintuigen-geloof’ is, sluit zich bij voorbaat hiervoor af. Dat zeggen ons sommige kenners ervan.

Een navelstreng

Zoals al aangehaald werd: zij die een uittreding uit het biologische lichaam hebben ervaren, vertellen ons dat dit bewustzijn wordt gedragen door een ‘voertuig’, een lichaam gelijkend op het biologische, maar dat uit een veel fijnere stof bestaat en ermee verbonden is door een fijne navelstreng, net zoals een pasgeboren baby nog met een navelstreng verbonden is met de moeder. Dit fijnstoffelijk lichaam is zichtbaar voor wie voldoende helderziend is.

We schreven al dat ook de Bijbel, zulk een uittreding vermeldt en deze navelstreng de ‘zilveren koord’ noemt. In *Prediker 12,6* lezen we: “het zilveren koord knapt af, de gouden schaal breekt”. Dit afbreken maakt dat het biologische lichaam niet meer ‘beziel’ wordt, niet meer van levenskracht voorzien kan worden, wat onmiddellijk leidt tot de biologische dood. Het fijnstoffelijke lichaam kan echter wel voortbestaan zonder zijn biologische ‘partner’. Dat brengt ons naar een volgende reeks uittredingen, en wel diegene die ervaren worden naar aanleiding van een direct levensgevaar. Men spreekt van een NDE, een “near-death-experience” of zoals al vermeld, een ‘BDE’, een “bijna-doodervaring”.

6.1.2. Een bijna-dood-ervaring of BDE

Een ander bewustzijn

In kringen van paranormale wetenschappen hoort men wel eens meer praten over zulke NDE’s of BDE’s. Een autoriteit met wereldfaam op dit gebied was Elisabeth Kübler-Ross (1926/2004). In haar boek *Over de dood en het leven daarna*¹⁰ schrijft zij: “We hebben twintigduizend gevallen bestudeerd van mensen over de hele wereld, die klinisch al dood verklaard waren en die dan toch weer in het leven werden teruggeroepen. Sommigen werden vanzelf weer wakker en anderen pas na pogingen tot reanimatie. Tijdens een operatie treden heel veel mensen uit hun lichaam en bekijken dan het verloop van de chirurgische ingreep. Je neemt de gebeurtenissen dan niet meer met je aardse bewustzijn waar, maar met een nieuw soort waarnemingsvermogen. Je registreert alles en dat terwijl je geen bloeddruk en geen polsslag meer hebt en je niet meer ademt, soms zelfs als er geen meetbare hersengolven meer zijn. Je weet precies wat iedereen zegt en denkt en hoe hij zich gedraagt”. En verder: “Meestal vinden dergelijke ervaringen juist plaats wanneer een encefalogram geen uitslag meer geeft of wanneer de artsen geen levenstekens meer kunnen constateren. Ons tweede lichaam, waarin we ons dan tijdelijk bevinden en dat we als zodanig ervaren, is geen fysiek maar een etherisch lichaam. Gedurende bepaalde fasen in de slaap hebben we allemaal dergelijke belevenissen, maar slechts heel weinig mensen realiseren zich dat”.

Over het bestaan van fijnstoffelijkheid en fijnstoffelijke lichamen is onoverzichtelijk veel geschreven, vooral in werken met een zogenaamde occulte of magische inslag. Eveneens heel wat filosofieën brengen zulk een fijne stof ter sprake, onder meer de neo-platonische filosofie.

Ik voelde dat ik mijn lichaam verliet.

In haar boek *l'Amour foudre*¹¹ (Liefde op het eerste gezicht) laat Shirley Maclaine de Britse acteur Peter Sellers (1925/ 1980) aan het woord. Hij vertrouwde haar toe een uittrekking te hebben ervaren.

- "Ik ben bang van deze plaats."
- "Waarom?" vroeg ik hem.
- "Omdat ik op deze plaats ben gestorven!"

Ik herinnerde me dat ik in de krant had gelezen hoe hij pas geleden op het nippertje aan de dood was ontsnapt.

- "Dokter Kennamer heeft mijn leven gered", vertelde hij "en ik heb het hem zien doen!"
- "Meen je dat?" zei ik, "hoe dan?"

- "Ik voelde dat ik mijn lichaam verliet. Ik zweefde gewoon uit mijn stoffelijk omhulsel en zag hoe mijn lichaam weggereden werd naar het ziekenhuis. Toen zag ik Dr. Kennamer komen. Hij voelde mijn pols en zag dat ik dood was. Hij deed alles om mijn hart weer aan het kloppen te krijgen. Toen keek ik om me heen en ik zag een ongelooflijk mooi, helder, lieflijk wit licht boven me. Ik zag een hand door het licht en ik wou die grijpen. Toen hoorde ik de dokter zeggen: "Het klopt weer. Hij heeft weer hartslag!" Op hetzelfde moment hoorde ik een stem zeggen: "Het is nog geen tijd. Ga terug en maak je werk af!"

Ongeveer anderhalf jaar later zat ik met een stel vrienden in mijn appartement in Malibu. Ik was op reis geweest en wist niet dat Peter weer een hartaanval had gehad. We zaten gezellig te kletsen, toen ik ineens opveerde uit m'n stoel: "Peter", zei ik. "Er is iets gebeurd met Peter Sellers!"

Toen ging de telefoon. Het was een verslaggever van een krant die mij wilde spreken. (opm.: Shirley doet zich als een dienstbode voor en zegt dat mevrouw Maclaine niet te bereiken is.)

- "Ik zou graag haar reactie horen."
- "Waarop?" vroeg ik verbaasd.
- "Het spijt me als u het nog niet heeft gehoord, maar haar vriend Peter Sellers is zojuist overleden."

Ik draaide me om. Ik voelde hoe Peter naar me keek. Ik wou de man zeggen dat hij zich vergiste. Ik wou hem zeggen: "U denkt misschien dat hij dood is maar eigenlijk heeft hij enkel zijn laatste lichaam verlaten." Natuurlijk zei ik dat niet. Toch weet ik dat Peter het prachtig zou hebben gevonden als ik dat wél had geantwoord. Dus zei ik: "Shirley is er niet. Ik zal haar de boodschap doorgeven." Ik heb de hoorn zachtjes neergelegd.

- "Wat is er?" vroegen mijn vrienden. Ik zag Peter glimlachen.
- "Niets hoor," antwoordde ik, "één of andere verslaggever vertelde me net dat Peter Sellers gestorven is".

Toen ik de kleine Kate zag, 'viel' ik terug in mijn lichaam.

De Britse zangeres Kate Bush (1958/...) onder meer bekend om haar hit Wuthering Heights, schrijft in het tijdschrift *Joepie*¹²: "Op een zekere dag toen ik nog een kind was, valt mijn moeder in bezwijming. Mijn vader legt ze onmiddellijk op haar bed. Hij voelt geen polsslag meer en past kunstmatige ademhaling toe. Achteraf vertelt moeder: "Ik steeg als een luchtballon omhoog tot aan de zoldering, 'keek' van daar op mijn man en riep: "Laat mij gerust! Ik stel het wel!" Daarop kwam ik de kamer binnen en huilde: "Waar is moeke?" Moeder zegt daarover: "Toen ik de kleine Kate zag, 'viel' ik terug in mijn lichaam en kwam opnieuw tot leven". Kate Bush meent dat heel wat mensen zo een ervaring meemaken.

Mevrouw Schwarz

Citeren we Elisabeth Kübler-Ross: “In mijn collegezaal was wat mevrouw Schwarz vertelde voor ons het eerste verslag van een patiënte die een buitenlichamelijke ervaring had. Wij beschikken (opm.: in 1977) al over honderden van dergelijke rapporten die in Californië, Australië of op andere plaatsen werden vastgelegd. Ze hebben zonder uitzondering één gemeenschappelijke noemer, namelijk dat de desbetreffende persoon bij volledig bewustzijn zijn aardse lichaam verliet. Die dood, waarvan de wetenschapsmensen ons willen overtuigen, bestaat in werkelijkheid niet. De dood is niets anders dan weggaan uit je aardse lichaam en wel op dezelfde manier als de vlinder uit zijn cocon kruipt. De dood is een overgaan in een nieuwe bewustzijnstoestand, waarin je doorgaat met voelen, zien, horen, begrijpen en lachen en waarin je in staat bent verder te groeien. En het enige dat we bij deze transformatie verliezen is precies dat wat we niet langer nodig hebben: ons fysieke lichaam. Het is als met de winterjas die we bij het aanbreken van de lente wegdoen, omdat we weten dat hij al erg versleten is en we hem toch niet meer willen dragen. En met de dood zit het precies zo.

Een groot aantal van die patiënten heeft ons ook verteld dat behalve de vrede en rust die over hen kwam plus het besef zelf te kunnen waarnemen, maar niet waargenomen worden, zij tevens het gevoel hadden weer ‘heel’ te zijn. Dat wil zeggen dat iemand die bij een auto-ongeluk een been heeft verloren en dat been op de weg ziet liggen, na het verlaten van zijn fysieke lichaam merkt dat hij toch weer allebei zijn benen heeft. Bij een ontploffing in een laboratorium verloor één van onze patiënten het licht in beide ogen. Direct daarna bevond ze zich buiten haar lichaam en kon weer zien. Ze kon waarnemen wat dit ongeluk verder nog voor gevolgen had en beschreef naderhand wat er gebeurde toen de mensen kwamen toesnellen. Nadat het de artsen gelukt was haar weer in het leven terug te roepen, was ze totaal blind. Begrijpt u nu waarom velen van hen zich verzetten tegen onze pogingen hen weer in het leven terug te halen, als ze zich immers in een heel wat begerlijker, veel mooier en volmakter oord bevonden? .

En vaak ontmoeten we ook degenen van wie we nog niet eens wisten dat ze al “aan de overkant” waren. We kennen het geval van een twaalfjarig meisje dat haar moeder niets over haar verrukkelijke ervaring wilde vertellen, omdat geen enkele moeder graag hoort dat één van haar kinderen het ergens anders heerlijker vindt dan bij haar thuis. Dat is natuurlijk heel begrijpelijk. Maar wat dat meisje had beleefd was zo uniek, dat ze het hoe dan ook aan iemand kwijt moest. En zo vertrouwde ze haar vader toe, dat ze toen ze ‘stierf’ zoveel heerlijks had ondervonden dat ze voor niets ter wereld weer terug had willen komen. Het bijzondere was nu - afgezien van de ongelooflijke pracht en de eenvoudig fantastische overvloed aan licht en liefde die ons ook door de meeste anderen beschreven wordt - dat haar broer bij haar was en haar vol liefde en tederheid in zijn armen had gesloten. Toen ze haar vader dat allemaal had verteld, voegde ze eraan toe: “Maar het enige dat ik niet snap is dat ik helemaal geen broertje heb”. Toen schoten haar vader de tranen in de ogen en moest hij haar bekennen dat ze wel degelijk een broer had gehad, maar dat die drie maanden voor haar geboorte was gestorven. Niemand had haar daarover ooit een woord gezegd.

Tot zover E. Kübler-Ross. Verwijzen we ook naar de zogenaamde ‘fantoempijnen’: mensen beweren pijn te hebben aan een lichaamsdeel dat geamputeerd is. Een amputatie betreft enkel het biologische lichaam. Het fijnstoffelijke lichaam blijft hierbij intact.

Een nadoodse vreugde?

Karlis Osis en Erlendur Haraldson, *Op de drempel; visioenen van stervenden*¹³, behandelen eveneens, maar zeer uitvoerig en op een wetenschappelijke basis, het fenomeen ‘uittredingen’. Karlis Osis (Riga, 1917/1997) verwierf op grond van een thesis over buitenzintuiglijke ervaring het doctoraat in filosofie aan de universiteit van München in 1950.

Erlunder Haraldson (Reykjavik, 1931/...) haalde in 1972 een doctoraat in de filosofie aan de universiteit van Freiburg, eveneens op grond van een verhandeling over buitenzintuiglijke waarneming. Dit zegt heel wat over de toen al aanwezige breeddenkendheid van die universiteiten betreffende paranormaal onderzoek.

In hun boek beschrijven ze drie verschillende onderzoeken:

- 1. 1959-1960: steekproeven over de hele V.S. Een vragenlijst wordt lukraak naar 5000 artsen en 5000 verpleegsters gezonden. Hiervan kwamen 640 antwoorden terug, die 35 540 doods nabije ervaringen betroffen, waarvan 2 202 verschijningen en gezichten. 753 van wie de dood nabij was, maakten enige tijd voor hun dood een plotse, medisch verwonderlijke omslag betreffende humeur door. 83% van de verschijningen waren familieleden, 90% waarvan de identiteit kon worden vastgesteld waren naastbestaanden: vader, moeder, partner, broer, zuster of kinderen. In de meeste gevallen kwamen deze om de bijna stervende patiënt naar de andere wereld te begeleiden. 70% van diegenen die aan de stervende verschenen, waren overledenen, 30% waren nog in leven zijnde personen

- 2. 1961/1964: onderzoek in zes staten (New York, New Jersey, Connecticut, Rhode Island, Pennsylvania).

- 3. 1972/1973: onderzoek in het noorden van India.

Het feitenmateriaal: Osis en Haraldsson bestudeerden honderden gevallen van Amerikanen en Indiërs (vooral uit Noord-India), zowel christenen als Hindoes op het gebied van BDE.

Hun hoofddruk: de cultuurcontext en de religieuze ervaring spelen een zeer kleine rol betreffende de BDE. De diepgang echter van het religieuze geloof oefent een grote invloed uit.

Elisabeth Kübler-Ross, ziet haar waarnemingen op dat gebied bevestigd.

Lezen we (o.c.): “Velen beweren in hun laatste levensogenblikken opgewacht te worden door bekenden. Anderen zeggen een man (Jezus, Krishna, Shiva..) te ‘zien’ in het wit gekleed en van een lichtende aura omgeven, die een medisch onverklaarbare rust en kalmte brengt. In India heet men de boodschappers van de doodsgod ‘yamdoots’. Indien de hindoe zich op het leven na de dood voorbereidde door goede daden, dan toont zich een vriendelijke yamdoot, indien de hindoe zich slecht gedroeg, dan toont zich een griezelige yamdoot”.

Uit dergelijke waarnemingen, via de getuigenissen van medisch personeel vernomen, besluiten Osis en Haraldsson dat er een andere paradijselijke wereld bestaat. Ook dat bij het sterven vaak wezens, vooral familieleden, vanuit de wereld van hen die de dood nabij zijn, hen ‘verwelkomen’ om ze naar de paradijselijke wereld te begeleiden. Dit verklaart wellicht de medisch zo plotse omslag van de gemoedsstemming. Werd eerst de dood gevreesd, dan voelt de stervende zich niet alleen, en bovendien ‘in veilige handen’. Men gaat in zo een geval, overweldigd door licht, muziek en begeleid door overleden bekenden, blij en vol vreugde de andere wereld en zijn bewoners tegemoet. Het lijkt wel de vreugde van bij een geboorte, maar dan in de andere wereld. Talrijk zijn in dit verband verhalen van mensen die naar aanleiding van een zware ziekte of verkeersongeval, in uitgetreden toestand beweren voor een keuze te hebben gestaan: terugkeren omdat ze zagen dat hen hier nog een taak wachtte, of het licht verder tegemoet gaan en deze wereld verlaten.

Weerleggende ervaringen

Osis en Haraldsson menen in hun onderzoek ook weerleggende ervaringen aan te treffen, namelijk daar waar patiënten onsamenhangende hallucinaties weergeven. O.c. 59: “Er bestaan onsamenhangende hallucinaties (opm.: schijnwerkelijke ervaringen) waarbij patiënten in een

soort waakdroom dingen prevelen die voor de arts als zinloos overkomen. Wij hebben overigens met deze gevallen geen rekening gehouden”.

Opm.: Het zeer aardse karakter van de inhouden valt in dergelijke gevallen op. De gewone dagdagelijkse zorgen bijvoorbeeld komen ter sprake. Of dat echter een reden is om er geen rekening te moeten mee houden is toch wel de vraag. Zou dat niet een bewust onderdrukte of onbewust verdrongen vorm van confrontatie met de dood kunnen zijn? Alleen al de angst voor de dood, om te zwijgen van een praktisch ongeloof betreffende het hiernamaals kan, in de nabijheid van de dood, ertoe leiden zich “aan deze aarde” te houden, met haar dagdagelijkse zorgen. Is dat een reden om er geen belang aan te hechten en om dergelijke reacties te duiden zoals het verlichte rationalisme en de harde wetenschap dat doet: namelijk als onzin?

Zinloos prevelen, mentale aftakeling van de ziel die helemaal niet voorbereid is op de dood en wat erna komt, kan een voorschouw zijn in het terminale gedrag. Denken wij aan onsamenhangende nachtdromen. Kunnen zij niet het diepere wezen van de onsterfelijke ziel weerspiegelen? Komt een mens die sterft niet uitgerekend in die sfeer der nachtdromen, althans indien hij door een ordentelijk leven te verwaarlozen onvoorbereid in het nadoodse terecht komt? Religies die naam waardig hebben er telkens weer op gewezen dat de ziel moet voorbereid worden op het hiernamaals. Wellicht niet zonder reden. Volgende tekst lijkt dat te illustreren.

Een nadoodse hel

Lezen we Phyllis Atwater, *Retour de l'après-vie*¹⁴ (Terug van het hiernamaals). Schrijfster maakte zelf driemaal een BDE mee, waarop zij 15 jaar lang dit fenomeen onderzocht. Zij had in Boise (Idaho) een Californische leren kennen die er kwam wonen. Het kwam tot een soort vriendschap. Na een telefoontje verneemt zij dat deze vrouw een hartcrisis had doorgemaakt en haar verwacht. De vrouw was lijkbleek. Wat zij tijdens haar klinische dood had doorgemaakt, kwam hierop neer. Zij treedt uit haar lichaam, zweeft erboven. Daarna dringt zij doorheen een donkere gang, een ‘tunnel’, en bereikt er het einde van. Zij ziet er verlaten heuvels vol naakte mensen die op een soort van zombies lijken.

Merken we hierbij het volgende op: Haïtianen beweren dat zombies mensen zijn die door zwart-magische rituelen van het grootste deel van hun fijnstoffelijke levenskracht beroofd zijn en zo tot willoze ‘automaten’ omgevormd werden. Daarop slaat ook het beeld van hun naakt zijn: ze zijn van zowat alles beroofd en bezitten nauwelijks enige levenskracht.

G. Van der Zeeuw, *Helderziendheid in ruimte en tijd*¹⁵, zegt dat hij bij een bezoek in uitgetreden toestand, aan wat hij “de allerlaagste gebieden” noemt, de overleden mensen die zich daar bevinden, eveneens naakt ziet. We komen op zulke bezoeken verder in de tekst nog terug (12.1.1.).

Luisteren we weer naar Atwater: “Zij (de ‘zombies’) hielden zich recht, schouder aan schouder en deden niets anders dan haar aankijken. Het schouwspel was zo griezelig dat zij begon te gillen. Meteen trad zij opnieuw in haar lichaam. Maar zij bleef gillen. Pas na een kalmeermiddel sliep zij ten slotte in. Haar duiding: de dood, zo hield zij staande, is een nachtmerrie. Zij vervloekte alle kerken die de mensen sinds eeuwen foefjes wijsmaken met verhalen over het paradijs. De vrouw was troosteloos. Daarop komen twee andere patiënten binnen: een bejaarde vrouw en een op stokken gesteunde vrouw. Ook zij waren, na dood te zijn verklaard, weer bijgekomen. In hoofdzaak vertelden zij dezelfde geschiedenis en waren even ontzet als de eerste”.

Atwater ontdekte slechts één gemeenschappelijk maar opvallend punt: alle drie verdrongen de misstappen die op hen wogen, alle drie hadden door de BDE een nog versterkt schuldgevoel. Zij bekenden dat zij, door “het sterven al te ervaren”, op dat gestoten waren wat zij het meest vreesden en ze waren er sindsdien meer dan ooit van overtuigd dat zij hun ‘zonden’ zouden moeten uitboeten. Deze vrouwen waren volstrekt overtuigd van het bestaan van de hel.

Het bestaan van zulke paranormale ‘hel’-ervaringen wilden we even aanstippen, want meestal heerst op dat gebied een bevreemdend stilzwijgen, met de indruk dat dergelijke negatieve ervaringen niet zouden voorkomen.

Mensen met voldoende ‘sensitiviteit’ en ‘helder zicht’ kunnen deze ‘hel’-ervaringen Bijbels duiden. Zij zeggen dat deze vrouwen de ‘refaïm’ zagen, zoals *psalm 88 (89)11/13* suggereert, zielen zonder goddelijke geest of levenskracht (*Genesis 6,3*). In *psalm 88 (89)* beklagt een wanhopige afgestorvene zich van de radeloze, eenzame en donkere situatie waarin hij is verzeild geraakt.

Het feit dat sommigen hun BDE als verheven, anderen als angstwekkend ervaren, kan, weer Bijbels geduid, op hun “oordeel van God” wijzen. We komen daar nog uitvoerig op terug in hoofdstuk 12: “over oorzaken en gevolgen”.

Merken we ten slotte nog op dat zowat alle religies spreken van een nadoods oordeel. We vinden het niet alleen terug in het christendom, maar onder meer ook in het Judaïsme, bij de moslims, in de oude Egyptische godsdienst, bij de Zoroastriërs in het oude Iran, bij de oosterse culturen: India, China, Japan, en Tibet, maar eveneens bij de Noord-Amerikaanse indianen, en bij de Midden-Amerikaanse religies, zoals bij de Inca’s en de Azteken.

M. Richard, *Voyage aux limites de la mort*¹⁶, (Reis naar de grenzen van de dood) omschrijft het hele fenomeen DNE of BDE als volgt:

1. De subjectieve indruk te sterven.
2. De intrede in een duistere gang of tunnel (vgl. de Bijbel; het boek *Job*).
3. Ontmoeting met wezens (onder meer overledenen)
4. Innerlijke vrede en gevoel van welbehagen.
5. De indruk zich buiten het eigen lichaam te bevinden (‘uittreding’).
6. Toegang tot een onvermoede levensruimte en tot een liefde uitstralend licht.
7. Het terug bijkomen,
8. De afwezigheid van enige vrees voor het sterven.

Opm. Wij nemen dit voor een gedeeltelijke definitie van doodsnabije ervaringen want zoals al aangetoond zijn er ook zeer griezelige doodsnabije ervaringen. Deze lijken, althans door sommigen naar de achtergrond te zijn verschoven. Wellicht om geen schrik in te boezemen bij degenen die de verslagen lezen, of bij gebrek aan volledigheid ter zake. Ook wordt hier verzwegen dat heel wat mensen bij een plotse doodstrijd naar aanleiding van bijvoorbeeld een verkeersongeval, zeggen dat ze hun hele leven als een panoramisch beeld aan zich zien voorbijtrekken en dit tot in de kleinste details.

Tot zover deze getuigenissen met betrekking tot het uittreden. Duidelijk is dat het fenomeen niet zo zeldzaam is en dat het niet gebonden is aan één of andere religie, tijd of plaats. Het fenomeen stelt op een acute wijze de vraag naar de oorsprong van het bewustzijn. Volgens de nominalistische visie is het een bijproduct van een optimale hersenwerking. De eeuwenlange traditie ziet dit anders: het zijn niet onze hersenen die denken, maar wij, waarbij

we gebruik maken van onze hersenen. De traditie ziet ook het stoffelijk lichaam als één soort van lichaam, terwijl een mens nog andere, ijlere voertuigen of lichamen bezit

6.2. Het sterven

6.2.1. Net voor het sterven

Een voorschouw of precognitie

J. Bois, *La télépathie*¹⁷, in: *Les Etrennes merveilleuses*, (De geweldige fooien), haalt Plutarchus van Chaeronea (+/- -45/+125) aan waar deze vertelt hoe Calpurnia, de vrouw van Julius Caesar (-101/-44), haar man te vergeefs trachtte te overtuigen niet naar de senaat te gaan waar hij zou vermoord worden.

Lezen we: Belline, *La troisième oreille*¹⁸ (Het derde oor). Michèle Morgan, een paranormaal begaafde artieste, vertelt: “Enkele dagen voor de dood van een geliefd iemand, kwam mij de nauwkeurige voorschouw voor van wat zich ging afspelen. Dat gebeurde op het ogenblik van het ontwaken; terwijl ik de ogen opnieuw sloot, heb ik mijn twee intieme vrienden aan mijn zijde gezien. Het gezicht van de ene was vol tranen, dat van de andere vertrok van de pijn. In een dreef gingen wij in een lijkstoet. Het tafereel deed zich een tiental dagen later effectief en tot in de kleinste details voor”.

M. Van Gestel, *Mijn kind ziet meer*¹⁹, *Een moeder vertelt over haar paranormaal begaafd kind*, haalt een gelijkaardige ervaring aan. “Ik moet denken aan een voorspellende droom die ik enkele jaren geleden had over de crematie van een goede vriend. Zes weken later kwam deze vriend bij een verkeersongeval om het leven. Op het moment dat ik het crematorium binnenkwam, stond de wereld even stil. Dezelfde bloemen, dezelfde kaarsen, dezelfde aula. De herkenning was er onmiddellijk. Het was alsof het beeld op mijn netvlies ingebrand werd”.

J. Grant, *Meer dan één leven*²⁰, vertelt een ervaring die ze had als kind toen ze in familiekring aan tafel zat, samen met een bezoeker, een arts. “Toen ik plotseling besepte dat de man die tegenover me aan de lunch zat, die nacht zou gaan sterven, leek het me vanzelfsprekend hem te feliciteren met het feit dat het morgen zijn gelukkigste geboortedag zou zijn. Hij was een dokter op wie ik dol was, dus voelde ik me wel treurig dat ik hem misschien enige tijd niet zou zien, maar ik wist dat dergelijke gevoelens uitermate zelfzuchtig waren. “Morgen is het mijn geboortedag niet”, zei hij vriendelijk. Dus haastte ik me uit te leggen dat ik dat soort geboortedag bedoelde dat viel op de dag dat je doodging. Ik werd de eetkamer uitgestuurd, om al gauw gevolgd te worden door moeder die mij een standje gaf voor het maken van zo een wrede opmerking. Ten slotte was moeder voldoende gekalmeerd om te zeggen dat ik waarschijnlijk geen kwaad had gedaan, want de dokter was pas vijfenvijftig en hij wist dat hij volmaakt gezond was. Maar de volgende morgen vlamde het tumult weer op, toen het lichaam van de dokter dood in zijn bed werd gevonden.”

6.2.2. Het moment van het sterven.

Het definitieve einde?

De traditionele wetenschap heeft over de toestand van de mens na de dood niets te vertellen. Voor haar is er van enig bewustzijn na het overlijden van het lichaam uiteraard geen sprake meer. Alle leven heeft opgehouden, de vitale levensfuncties zijn stilgevallen. Dit is het definitieve einde. Het menselijke lichaam zal nu volgens biologische wetten zijn aftakeling ondergaan. Een afgestorvene kan desnoods nog wel blijven voortleven in de herinnering van diegenen die hem of haar nabij waren en ook de ideeën of de levensvisie die de overledene voorstond, kunnen eventueel nog door derden meegedragen worden, maar van een eigenlijk

overleven van ‘iets’ in de afgestorvene is er in de natuurkundige visie helemaal geen plaats. De dood is een onherroepelijke heerser.

Deze mening wordt onder meer gestaafd door het niet te ontkennen feit dat er nog niemand vanuit een mogelijk hiernamaals is teruggekeerd om ons op een ondubbelzinnige en hard wetenschappelijke wijze aan te tonen dat de dood voor de mens niet het ultieme einde is. Ziedaar een nominalistische visie. Het lijkt echter zeer onwaarschijnlijk of hiermee het laatste woord over de dood is gezegd.

Een uitgetreden ziel

J. Bois, *La télépathie*²¹ (Telepathie), geeft volgend voorbeeld. Op de vooravond van een uiteenzetting over telepathie die hij zou geven in Rome aan het Collegio Romano, vertelde koningin Margarita, die de problemen van “transcendente psychologie” (aldus Bois) niet geringschatte, hem in een private audiëntie in 1904 volgend historisch feit. Maarschalk von Moltke, één der stichters van de moderne strategie, was zwaar ziek en kon zijn vorstelijke residentie onmogelijk verlaten. Op zeker ogenblik zagen de schildwachten die van niets wisten, hem staan, leunend op de brug van de stroom. Zij gingen erop af maar hij verdween. Op dat ogenblik - zo vernamen zij - had von Moltke de geest gegeven. Zij waren zo onder de indruk dat zij het feit in het wachtboek noteerden. Het zien van de soldaten is hier geen telepathisch fenomeen, maar een paranormaal, namelijk de zojuist - en definitief - uitgetreden ziel van de maarschalk had zich zo gematerialiseerd dat zelfs de gewone waarneming volstond om die materialisatie te zien.

Bois zelf vermeldt beide: er is de schim van levende mensen die uittreedt en er is de schim van overledenen die kan ‘verschijnen’, die zich zo materialiseert (versta: die een grofstoffelijke dichtheid aanneemt) dat het gewone zien, horen en tasten volstaat om ze, vaak als een kille nevel, waar te nemen. Dergelijke fenomenen behoren wel tot het paranormale maar zijn in zich geen telepathie. Telepathie komt verder in deze tekst nog ter sprake (7.5.1.).

Het sterven, helderziend waargenomen

Ch. Lancelin, *La vie posthume*²² (Het nadoodse leven), beschrijft wat zich helderziend toont, op het moment van het sterven. Een zekere Dr. Jackson-Davis, helderziende én arts, schreef het neer. We geven zijn verslag dat een eeuw geleden geschreven werd en nu enigszins verouderd aandoet, verkort weer.

“Het was een dame van ongeveer zestig jaar die ik vaak medisch had bijgestaan. Ik zag dat verscheidene inwendige organen zich schenen te verzetten tegen het vertrek van de ziel. Het vatenstelsel weerde zich om het levensbeginsel te behouden; het zenuwstelsel worstelde met alle macht tegen de vernietiging van de fysische zintuigen en de hersenen zochten het intellectuele beginsel vast te houden. Het lichaam en de ziel waren gelijk twee echtgenoten, die weerstand boden tegen hun volstreekte scheiding. Kort daarop werd het hoofd omgeven door een schitterende nevel. Daarna zag ik de grote en de kleine hersenen hun inwendige delen uitdoven. De uitstraling der hersenen werd plots tienmaal groter dan normaal. Dit verschijnsel gaat onveranderlijk aan het fysische uiteenvallen vooraf. Daarna zag ik hoe de ziel of de geest zich van het lichaam losmaakt. Het hoofd werd als verlicht en ik merkte op dat, terwijl de uiteinden der ledematen koud en duister werden, de hersenen een bijzondere schittering vertoonden. In de ijlstoffelijke nevel die het hoofd omgaf, zag ik dat er zich een ander hoofd duidelijk begon af te tekenen. Het was zo schitterend dat ik er nauwelijks kon naar kijken. Op dezelfde wijze waarop het ijlstoffelijk hoofd van de hersenen losgekomen was, zag ik één na één de nek, de schouders, de romp en uiteindelijk het geheel van het ijlstoffelijke lichaam zich

vormen. De Geest (opm.: van diegene die overgaat) rees omhoog boven het hoofd van het stervende biologische lichaam, maar nog voor de uiteindelijke scheiding van de band die zo lang de stoffelijke en intellectuele delen had samengehouden, zag ik een stroom van levenselektriciteit tot stand komen tussen het hoofd van de stervende dame en het onderste gedeelte van het nieuwe ijlstoffelijke lichaam.

Dit bracht mij de overtuiging bij dat de dood slechts een wedergeboorte van de ziel of de geest is die zich van een lagere toestand naar een hogere verheft en dat de geboorte van een kind, in deze wereld, of van een geest, in de andere, eigenlijk analoge processen zijn. (Opm.: zoals de geboorte in deze wereld een afscheid betekent in de andere wereld, zo is het sterven in deze wereld als een geboorte in de andere wereld.) Niets ontbreekt eraan, zelfs niet de navelstreng die uitgebeeld werd door een band van een soort levenselektriciteit, het zogenaamde “zilveren koord”.

Terloops: ergens in één van haar werken verwoordt D. Fortune het als volgt: “For he who knows, the womb is a grave and the grave is a womb”, “voor hij die weet, is de moederschoot als een graf, en een graf als een moederschoot”. Versta: met de ontvangenis in de moederschoot verlaat een geest zijn ware thuis om te incarneren in een biologisch lichaam, terwijl hij hieruit terug bevrijd wordt eens dat lichaam overlijdt en de geest terug naar zijn ware thuis kan gaan.

Vervolgen we de beschrijving van Dr. Jackson. Hij zegt dat het niet voorzichtig is het lichaam te begraven voordat de biologische ontbinding begonnen is. De navelstreng is dikwijls nog niet gebroken. Dat precies is het geval als schijn doden herleven na één of twee dagen en hun bevindingen vertellen.

Hij schrijft: “Het was mij onmogelijk om er achter te komen wat zich in deze herlevende intelligentie voordeed, maar ik merkte haar kalmte op en haar verwondering over de diepe smart van degenen die weenden rond haar lichaam. Zij scheen zich rekenschap te geven van hun onwetendheid over wat zich werkelijk aan het voordoen was. De tranen en het overdreven geweeklaag van de verwanten komen voort uit de zienswijze die eigen is aan de meerderheid van de mensheid, namelijk uit het materialistische geloof dat met de dood van het fysische lichaam alles afgelopen is. Je kunt op grond van mijn verscheidene ervaringen verkondigen dat, indien men een natuurlijke dood sterft, de ziel geen enkele pijnlijke ervaring doormaakt. De periode van omvorming die ik zo even beschreef, duurt meestal twee uur. Indien gij met helderziende ogen kon zien, dan zoudt gij, in de nabijheid van het verstevende lichaam, een ijlstoffelijke gedaante opmerken met hetzelfde uitzicht van de mens die zo even stierf, maar dan een gedaante schoner en als het ware beziel met een hoger leven.” Tot zover deze tekst van dokter Jackson.

Het sterven, vanuit “de andere wereld” gezien.

Ook G. Van der Zeeuw, *Helderziendheid in ruimte en tijd*²³, beschrijft op helderziende wijze de dood van een mens. In tegenstelling met het getuigenis van Dr. Jackson, die als paranormaal begaafd mens het gebeuren ‘zag’ vanuit zijn fysisch lichaam, is Van der Zeeuw zelf, in uitgetreden toestand, fijnstoffelijk dus, aanwezig gedurende het overlijden van een jonge vrouw. We hebben hiermee dus zowel een getuigenis van ‘deze’ als van ‘gene’ zijde. Het ligt in de lijn van de verwachting dat beide getuigenissen een aantal parallellen zullen vertonen. Aan het sterfbed van de vrouw zitten een paar familieleden waaronder haar man. Vermelden we eveneens dat het echtpaar ooit een dochtertje had, dat al lang overleden was. En luisteren we nu naar Van der Zeeuw.

In de kamer, zo getuigt hij, zijn eveneens drie fijnstoffelijke wezens komen opdagen, die vanuit “de andere wereld” de vrouw blijkbaar in haar sterven willen begeleiden. Het was stil. Ik hoorde zacht het denken van de aanwezigen en voelde het leed van de man. Hij wist dat hij zijn vrouw zou verliezen en had dit al aanvaard. Zijn verzet was gebroken. Ik volgde met intense belangstelling het werk van de drie wezens, één aan elke zijde van het bed, terwijl de derde half zwevend boven het bed enige bewegingen verrichtte over de stervende. Het was alsof men de vrouw losmaakte van haar stoffelijk kleed. Plotseling kwam een groot licht uit de ruimte. Ik keek omhoog en zag ver boven mij een landschap, waarin zich een groot huis bevond. Het huis was van een doorzichtige stof en had vele kleuren. De bloemen die voor het huis stonden, waren wonderschoon. Er klonk ook muziek, zo mooi als ik nog nooit had gehoord. Het uitgestraalde licht zette de hele kamer in een warme gloed. Voor het huis stond een jong meisje, bovenaards schoon. Zij keek met blijdschap naar het tafereel beneden zich. Opeens deed de stervende vrouw de ogen open en zag wat ik zag. Zij strekte de armen uit en riep: “O, wat is dat mooi. Ina, Ina komt mij halen. Ik ga! Dag man. Ik ben zo gelukkig.”

Bij deze woorden zag ik haar lichaam, dat zich even had opgericht, op het bed terugvallen, maar zijzelf bleef zitten. Er kwam een mens uit een mens, maar wat een verschil met het stoffelijk lichaam, dat vergeleken met het geestelijk lichaam grof van bouw was. Zij werd door de drie ‘geesten’ verder geholpen om als een vlinder uit haar cocon te komen. In korte tijd was zij vrij en brak de draad (opm.: de fijnstoffelijke navelstreng) die beide lichamen verbond. Ik zag tot mijn verbazing, dat ook de echtgenoot als met een lichamelijke pijn ineen kromp. Wat was het geval? Ook zijn draad was met die van de jonge vrouw verbonden geweest. Ik wist dat zij elkaar veel liefde hadden gegeven en daardoor geestelijk met elkaar waren verbonden, zodat de vrouw niet alleen met haar geestelijk lichaam werd losgemaakt van haar stoffelijk lichaam, maar eveneens van het geestelijk lichaam van haar man. Het was alsof de man haar gedurende haar ziekte door deze draad van kracht had voorzien en getracht had haar zo op aarde te houden. Hij was dan ook sterk gebleven, maar toen hij aan zichzelf voelde, dat de verbinding werd verbroken, stortte hij ineen. De vrouw, geheel vrij geworden, werd na een laatste blik op haar man te hebben geworpen, met de drie geesten meegenomen. In een snelle vaart stegen zij regelrecht naar het huis waar Ina, een vroeger verloren dochtertje van het echtpaar, haar met open armen ontving.

De ‘hemel’ sloot zich, het licht in de kamer verdween geleidelijk en langzaam bekwam ik van de emotie. Ik keek nog eenmaal de kamer in en zag de man op de knieën zitten, biddend, voor het bed, waarin het lichaam lag, maar waaruit alle licht was verdwenen. Ik trachtte goede en troostende gedachten naar hem uit te zenden, maar hij was voor niets toegankelijk en ging geheel op in zijn verdriet. Ik zag dat hij zichzelf verwijten maakte, dat hij niet goed genoeg voor haar was geweest en spijt had van vele dingen, die hij anders en beter had moeten doen. Ik begreep dat alleen de tijd zijn verdriet kon helen.

Tot zover deze tekst. Men merkt inderdaad heel wat gelijkenissen met de beschrijving die Dr. Jackson gaf. Wijzen we ook nog op het volgende: “de draad van de echtgenoot was verbonden geweest met die van de jonge vrouw”. D. Fortune, *Occultisme*²⁴, schrijft dat gehuwden die veel van elkaar houden, een ‘geestelijke’ band opbouwen, een soort van huwelijksaura, en dat die geleidelijk zeer sterk kan worden en zeer veel kan incasseren, zoals onenigheid, meningsverschillen, een oplopende ruzie, behalve... overspel. Dan, zo schrijft zij, lijdt die aura er zeer sterk onder en moet hij moeizaam opnieuw worden opgebouwd. Voor een sensitieve of sterk intuïtieve partner komt overspel of ontrouw dan ook als een

verschrikking over, terwijl de nominalistisch ingestelde mens er nauwelijks zwaar aan tilt, ja in een aantal gevallen de hele commotie er rond niet eens begrijpt.

Wat mensen tijdens hun leven niet geleerd hebben.

Alexandra David-Neel, *Magic and mystery in Tibet*²⁵ (Magie en mysterie in Tibet), schrijft: “Zoals ik al opmerkte, zijn de ingewijden in staat tijdens het uiteenvallen van hun persoonlijkheid hun geest helder te houden en in volledig bewustzijn van wat er met hen gebeurt uit deze wereld in de andere over te gaan. Ook hebben ze in hun laatste uur van niemand hulp nodig, terwijl het volbrengen van religieuze riten na hun dood volslagen overbodig is. Dit geldt zeer zeker niet voor de gewone mens, waarbij dient opgemerkt dat we hier onder de uitdrukking “gewone mens” moeten verstaan: iedereen die geen kennis van de dood bezit, onverschillig of hij een geestelijke dan wel een leek is, met andere woorden: de grote meerderheid.

Het lamaïsme laat deze onwetenden niet aan hun lot over. Tijdens hun ‘zieltogen’ en ook nog nadat ze al de laatste adem hebben uitgeblazen, onderricht een lama hen in datgene wat ze tijdens hun leven niet geleerd hebben. Hij verklaart hun de aard van de wezens en dingen die zich aan hen voordoen, stelt hen gerust en houdt vooral niet op hen de richting te wijzen die ze nu moeten gaan.

De allereerste zorg van een lama die een stervende hulp verleent is: trachten te voorkomen dat hij inslaapt, bewusteloos raakt of in coma verzinkt. Hij maakt hem achtereenvolgens opmerkzaam op het geleidelijke verlies van het gezichtsvermogen, de reukzin, de smaak, de tastzin en het gehoor. In het nu van zijn zintuigen beroofde en gevoelloze lichaam moet het denkvermogen actief blijven en al zijn aandacht wijden aan het zich voltrekkende fenomeen. Het komt er nu maar op aan, de geest via de kruin van het hoofd uit zijn lichaam te doen treden, want als hij langs een andere weg ontvlood, zou zijn toekomstig welzijn daardoor groot gevaar lopen.” Tot zover het citaat van mevrouw David-Neel

Het *Tibetan book of the dead*, in het Tibetaans de *Bardo Thödol*, en het *Egyptische dodenboek* zijn voor die culturen, met hun specifieke goden, een soort van handleiding bij een naderende dood, op het moment van het sterven en bij de toestand net na de dood.

6.2.3. Na het sterven

Aardgebonden zielen

Heel wat culturen zijn er grondig van overtuigd dat de ‘doden’ op één of andere manier nog wel ‘ergens’ bestaan. Dat toonde ons onder meer het verhaal van de heks van Endor (*I Samuel* 28: 3/25 zie 1.4.2.), waarbij koning Saul de dodenoproepster verzocht hem in contact te brengen met de overleden profeet Samuel. Herinneren we eraan dat de profeet Samuel helemaal niet opgezet was met dit contact en wilde dat de overledenen met rust gelaten worden.

In sommige gevallen zijn de doden nog niet bereid hun weg naar de andere wereld te vervolgen, omdat zij bijvoorbeeld op aarde nog een probleem willen oplossen. Denken we aan een scenario zoals de film ‘Ghost’ te zien geeft. Deze film verhaalt over een moord, waarbij de moordenaar ongestraft blijft. De ziel van de vermoorde vindt hierdoor nog geen ‘eeuwige rust’ en dus zal zij, indien zij occult sterk genoeg is, op al wat met het aangedane onrecht verband houdt, ‘nawegen’ en trachten om dit onrecht ongedaan te maken.

J. Bois, *La telepathie*, in *Les Etrennes merveilleuses*²⁶ (De geweldige foaien), knoopt aan bij Marcus Tullius Cicero (-106/-43), Romeins filosoof, die enerzijds sceptisch reageerde op waarzeggers, maar anderzijds in volle ernst en met een weelde van details het volgende vertelt. In Megara waren twee vrienden. De ene werd vermoord, waarop de andere droomt dat de gedode hem én de daders én de plek waar zijn lichaam verborgen werd, toont.

Men vindt ook heel wat verhalen over overledenen die na hun dood zeer moeilijk van de aarde kunnen scheiden. Ze zijn bijvoorbeeld te zeer gehecht aan wat ze hier achterlaten: hun materiële rijkdom, hun macht, hun werelds succes... Ze lopen het gevaar om nog, wat men 'aardgebonden' noemt, te blijven. Die toestand duurt dan tot ze hun werkelijke situatie inzien. Eventueel kunnen derden hen hierbij helpen, waarna ze hun weg 'aan gene zijde' vervolgen.

G. Van der Zeeuw, *Helderziendheid in ruimte en tijd*²⁷, schrijft: "Deze mensen zijn in een geestelijk bewusteloze toestand overgegaan. Zij zijn zich nog niet bewust van hun sterven op aarde. Ze leven dan ook als in een droom en projecteren het grootste deel van hun bewustzijn op aarde. Ze doen hun dagelijks werk, stoffen hun meubelen en gaan slapen zodra het donker wordt".

Verwijzen we in dit verband bijvoorbeeld ook naar de oud-Egyptische 'dodencultuur', waar alles erop gericht werd dat de overleden farao in zijn graf het nodige meekreeg om als fijnstoffelijke schim te kunnen voortleven. D. Fortune, *Spiritisme in het licht der occulte wetenschap*²⁸, schrijft: "Het is interessant te weten, juist om dit "weglekken van energie" van het etherische (opm.: fijnstoffelijke) lichaam tegen te houden en de ziel zoveel mogelijk tijd tussen incarnaties te geven, dat de Egyptenaren hun doden balsemden, terwijl de Hindoes, een ander ras met natuurlijke occulte aanleg, hun doden verbranden, juist om de ziel van het lichaam los te maken, en ook haar vertrek naar de plaats waar zij uiteindelijk behoort te zijn, te verzekeren".

Een verblindend licht

Mevrouw David-Neel (o.c., 34), zegt verder van mensen die net gestorven zijn: Sommigen beweren dat de geest onmiddellijk na zijn ontlichaming als het ware in een weerlichtflits een innerlijke aanschouwing van de opperste werkelijkheid beleeft. Als een overledene in staat is dat licht vast te houden, is hij voorgoed bevrijd uit de kringloop van achtereenvolgende hergeboorten en stervensprocessen. Dan heeft hij de nirvana-toestand bereikt. Dat komt slechts zelden voor. Over het algemeen wordt de geest door dit plotselinge licht verblind. Hij deinst terug, wordt door zijn verkeerde voorstellingen, zijn gehechtheid aan het individuele bestaan, aan het 'ik' en door het verlangen naar zintuigelijk genot, achterwaarts getrokken. Ook gebeurt het dat de betekenis van dat wat zich aan hem voordoet, hem totaal ontgaat, precies zoals iemand die geheel van iets vervuld is, de hem omringende dingen vaak niet opmerkt.

De gewone overledene, die het hiernamaals in een staat van bewusteloosheid heeft betreden, geeft zich bij het herkrijgen van zijn bewustzijn niet onmiddellijk rekenschap van de nieuwe situatie. Dagen lang spreekt hij nog tegen zijn vroegere huisgenoten en verbaast zich erover dat niemand hem antwoordt en dat ze zelfs zijn aanwezigheid niet eens schijnen op te merken.

Een lama uit het klooster te Litang (Oost-Tibet) vertelde me dat sommige doden door tussenkomst van po's (mediums) te kennen hadden gegeven dat ze pogingen hadden gedaan om zich van hun toebehorende voorwerpen te bedienen en hun ploeg ter hand wilden nemen om het veld te gaan bewerken, Het ontstemde hen dat ze die dagelijkse handelingen niet meer te kunnen verrichten.

In zo een geval raakt de geest van de dode in de war. Wat is er met hem gebeurd? Hij ziet een onbeweeglijk en gevoelloos lichaam neerliggen, terwijl er lama's omheen staan. Is hij misschien dood? Zij die tijdens hun leven niet geleerd hebben wat het Bardo (opm.: de tussensfeer waarin de geest na de dood ronddwaalt, in afwachting van zijn reïncarnatie) eigenlijk is en er in doordringen terwijl ze nog helemaal vervuld zijn van droefheid om het verlies van hun aardse leven, kunnen zo goed als niet van de ontvangen raadgevingen profiteren. Misschien horen ze die zelfs niet eens." Tot zover deze tekst.

Mevrouw Neel spreekt van het ervaren "in een weerlichtflits" van een "innerlijke aanschouwing van de opperste werkelijkheid" en van de poging om "dat licht vast te houden". Ook Plotinus (6.1.1.) beschreef zijn uittreding als "een schoonheid van een wonderlijke verhevenheid". Wat meer is: wie erin slaagt het licht vast te houden, is volgens de Tibetanen definitief bevrijd van verdere reïncarnaties. Zulke beelden vertonen een sterke overeenkomst met wat gezegd werd over het ervaren van de platonische ideeënwereld (5.1.2.). Wie zich ten volle in de werkelijkheid van die ideeën heeft ingeleefd, hoeft dan blijkbaar geen "aardse lessen" meer te leren. We komen op deze ideeënleer dadelijk nog terug.

Spookhuizen

Maar niet iedereen die overgaat, bevindt zich op die hoogte om iets van dat licht te ervaren. Dat toonde ons de verhalen over de nadoodse hel (6.1.2.). Zo bestaat er ook een overweldigende literatuur over zogeheten 'spookhuizen'. H. Gasse, *Erzählungen der Antike*²⁹ (Verhalen uit de oudheid), verhaalt een getuigenis van Plinius de jongere (61/112) die in één van zijn boeken een spookgeschiedenis vertelt. De wijsgeer Athenodorus kon in Athene een huis kopen voor een belachelijk lage prijs, omdat men zei dat het er spookte. Een schimmige figuur zou het huis bewonen. Maar juist daarom kocht hij het huis. Tijdens de eerste nacht bleef Athenodorus wakker en wat hij verwachtte, gebeurde. Een geketend spook toonde zich en vroeg de wijsgeer hem te volgen. Toen beiden op een bepaalde plaats in de tuin waren gekomen, verdween het spook plotseling. Athenodorus liet de volgende dag op die plaats opgravingen uitvoeren. Men vond er een geraamte dat met kettingen stevig vastgeklonken was. De overblijfselen werden verzameld en volgens de gebruiken van de tijd begraven. Na de teraardebestelling bleef het huis vrij van geesten. Waartoe dit uittreksel? De vrees voor geesten was helemaal niet ongewoon in het oude Hellas, zoals overigens in alle archaische culturen, ook nu nog. Welnu, Athenodoros blijkt bekend te zijn met dergelijke, 'spiritistische' fenomenen. De gestorvene kende geen rechtmatige begrafenis. Deze ene gedachte beheerst hem en maakt dat hij geen rust kent, totdat de levenden daar iets aan doen.

Een gesneuveld soldaat

D. Fortune, *Psychische zelfverdediging*³⁰, vertelt. Samengevat komt haar verhaal hierop neer: De verloofde van juffrouw E. sneuvelde tijdens de oorlog. Aanvankelijk overwon zij haar verdriet, doch een zestal maanden later kreeg zij een depressie en stortte ineen. 's Nachts, nooit overdag, voelt zij dat haar lichaam ieder vermogen tot eigen waarneming verliest. Zij ervaart een uittreding met een ernstig verlies van levenskracht.

D. Fortune behandelt niet juffrouw E, maar haar gestorven verloofde, die in de andere wereld zijn weg niet vindt en zich aan haar vastklampt. Zij boet daardoor aan levenskracht in,

iets wat de afgestorven ziel mist en deze energie ‘steelt’. Haar overleden verloofde trachtte haar te beletten dat zij uit die zielereizen bijkwam om haar voortdurend bij zich te hebben. D. Fortune zegt dat zij hem “hemelwaarts richtte” zodat hij juffrouw E. niet meer aanklampte.

Een stoomtrein

Robert A. Monroe, *Uittredingen*³¹, vertelt. We vatten samen. Een vijfendertigjarige patiënte geloofde dat ze een stoomtrein was en maakte de hierbij passende karakteristieke geluiden, net zoals kinderen die treintje spelen dat doen. Een geraadpleegde zienster stelde vast dat de geest van een overleden machinist zich in haar aura had vastgezet. Toen de zienster hem kon contacteren vertelde hij dat hij door een ongeval onder zijn locomotief die het nummer 89 had, was verpletterd. Hij dacht nog steeds onder zijn locomotief te liggen en kon niet begrijpen dat hij dood was. Toen hij overtuigd geraakte van zijn werkelijke situatie begreep hij dat hij in de aura van de patiënte niets meer te zoeken had. Hij verliet haar en vervolgde zijn weg, waarna de patiënte herstelde.

Een getuigenis

Een anoniem iemand vertelt. Het was negen jaar geleden dat ik E. nog had ontmoet. In de nacht van 22 op 23 juli 2003 werd ik plots gewekt door een man die naast mijn bed stond. Ik was onmiddellijk klaarwakker, maar realiseerde me even later dat ik in uitgetreden toestand was en dat mijn fysisch lichaam sliep. Dan pas drong het tot me door dat ook de man naast mijn bed er niet met zijn fysisch lichaam stond, maar met zijn fijnstoffelijk lichaam. Ik merkte nu dat het E. was. Toen hij me zag viel zijn mond letterlijk open van verbazing, bijna alsof hij zich nu pas realiseerde dat ik niet diegene was voor wie hij me altijd gehouden had. Hij wist dat ik voor religie en het paranormale een grote belangstelling had en hij keek steeds met een uitgesproken materialistische levensvisie wat meewarig op mij neer. Maar nu, in zijn uitgetreden toestand, was er van zijn superieur gevoel niets meer over, integendeel. Hij was niet alleen oneindig verrast door “de volle werkelijkheid” waar hij nu mee geconfronteerd werd en die zowat haaks stond op het beeld dat hij al die jaren van me had gehad, maar hij was eveneens in volslagen paniek.

Pas nu merkte ik een grote bloedvlek op de plaats van zijn zonnevlecht. De navelstreng was gebroken. Ik begreep onmiddellijk dat hij overleden was maar dat hij zich zijn ware toestand nog helemaal niet realiseerde. Ik trachtte hem te kalmeren en hem zijn werkelijke situatie te doen inzien. Ik herinnerde hem aan onze vroegere gesprekken, waarin ik betoogde dat er heel wat meer in de wereld was dan datgene wat enkel fysisch aantoonbaar was en dat de dood niet het laatste woord heeft. Hij stelde echter steeds dat het sterven het allerlaatste was dat een mens kon overkomen.

Ik argumenteerde nu dat hij toch inzag dat er wel leven na de dood is, want daar stond hij toch, “in levende lijve”, maar zonder biologisch lichaam. Hij antwoordde dat hij helemaal niet dood was “want je kunt toch zien dat ik mijn lichaam heb en nog kan denken” zo betoogde hij. Ik beaamde dat hij een lichaam en bewustzijn had, maar dat het helemaal niet zijn fysisch lichaam noch zijn aardse bewustzijn was. Ik stelde hem daarom voor om zijn arm door de kleerkast te steken. Het leek hem een zodanig absurde gedachte dat hij eerst weigerde. Ik drong aan. Wat kon hij verliezen? Hij bewoog ten slotte zijn arm in de richting van de kleerkast en stelde tot zijn oneindige verbazing vast dat de hand er helemaal in verdween, doorheen de houten deur. Hij stond aan de grond genageld. Ik vervolgde met hem te zeggen dat hij wel degelijk dood was, maar nu slechts een fijnstoffelijk lichaam had en dat hij nu wel kon vaststellen dat zijn gedachten over de dood als het einde van alles, helemaal fout zijn. Geleidelijk leek hij de werkelijkheid van zijn ware situatie in te zien. Ik trachtte hem

vervolgens ervan te overtuigen dat hij nu zijn eigen weg moest gaan, weg van deze wereld. Anders zou hij een aardgebonden geest blijven, die slechts verder kon leven door de fijnstoffelijke levensenergieën van andere, nog in hun biologisch lichaam levende mensen, te stelen. Vooral dan zijn weduwe, zijn enige dochter en allen die hem in zijn leven nabij waren geweest.

Hij scheen het geleidelijk te begrijpen, bleef me nog een tijdje aarzelend aankijken en verdween even later in het niets, bijna als een nevel die zich langzaam oplost. Zelf werd ik 's ochtends wakker en noteerde deze 'droom'. Anderhalf jaar later vernam ik bij toeval de datum van het overlijden van E. Hij was gestorven op 22 juli 2003. Tot zover deze ervaring.

Dergelijke getuigenissen vindt men bij herhaling. Onder meer J. Grant, *Meer dan één leven*³², vermeldt er een aantal uit eigen ervaring. Ook R. Montandon, *Messages de l'au delà*³³, (Berichten van de andere zijde) geeft heel wat voorbeelden en besluit: "De meeste van deze overledenen weten niet dat zij gestorven zijn en willen het ook niet geloven. Zij beelden zich in dat zij hun aardse leven gewoon verder zetten en hun gedachten blijven geconcentreerd op deze materiële wereld die zij helemaal niet willen verlaten."

In één van de populaire radio-uitzendingen "te bed of niet te bed", van Brt 2 Limburg, interviewde de Vlaamse radio- en tv-presentator Jos Ghysen in de zeventigerjaren van vorige eeuw een exorcist, en dit naar aanleiding van het succes van de gelijknamige film "the exorcist". De opname had plaats in een studio waarbij heel wat publiek aanwezig was. De man beweerde dat hij regelmatig mensen moest helpen die al overgegaan waren, maar die zich dat nog helemaal niet realiseerden. Ze geraakten in paniek bij hun nieuwe en ongewone toestand, weigerden hun weg te gaan en kleefden zich in hun onwetendheid liever aan een nabestaande vast. Dit kan zich bij deze laatste uiten in verregaande vermoedenissen, akelige dromen m.b.t. overledenen en zelfs in spookverschijnselen. Toen het publiek dit alles hoorde vertellen, verviel het in een... onbedaarlijk, langdurig en spottend lachen.

Hiermee is het duidelijk dat mensen thuis in het paranormale, eerder geneigd zullen zijn iedere publieke belangstelling te vermijden. En zij die dat niet doen, beklagen er zich wel eens meer over dat zij, na geïnterviewd te zijn, dingen over zichzelf lezen die zij helemaal niet gezegd hebben of hun woorden verdraaid terugvinden. Soms vindt de reporter van dienst het zelfs nodig zich smalend te uiten over de visie van de geïnterviewde om "de wetenschappelijke status van zijn tekst" en "de geloofwaardigheid bij de lezer of de luisteraar" niet te verliezen. Het is voor Jan modaal blijkbaar niet steeds mogelijk zulke thema's en andere visies op de werkelijkheid met een rustig gemoed te aanhoren. Ja, de meest hevigen onder hen voelen het wel eens meer als een hoge roeping en een gedreven plicht om deze in hun ogen "afgedwaalden" het leven op alle mogelijke manieren zuur te maken en hen met heel wat sensatie, vooroordelen, onzin en leugens publiek aan de schandpaal te praten. Ze veroorloven zich heel wat en de wetten die normaal voor iedereen gelden, lijken plots niet meer van tel te zijn. "Je moet hem helemaal niet ernstig nemen!". "Hij zit in een sekte!". "Hij is gek!". Zo klinkt het dan wel eens meer. Zulke critici lijden zeker niet aan een overmaat van verdraagzaamheid en nederigheid. Ze eisen voor zichzelf een eigen levensvisie op maar willen niet dat hun naaste de zijne heeft. Wie weigert te denken als zij, wordt met het etiket 'koppig' gebrandmerkt, waarbij ze blijkbaar vergeten dat zij het zijn die hun mening voortdurend opdringen.

Men kan echter ook een heel andere houding aannemen. Men kan dit alles rustig aanhoren en iedereen zijn of haar mening gunnen, zich eventueel op een ernstige wijze informeren en

vooral nagaan welke logische argumenten er voor of tegen zulke ‘alternatieve’ kijk op de werkelijkheid zijn. Zij die enigszins thuis zijn in de axiomatic van die wereld zullen bovendien zeggen dat een mens die weet heeft van nadoodse situaties, zich bij zijn of haar overgang veel gemakkelijker kan oriënteren. Zo’n mens is daar desnoods ook heel wat eenvoudiger te helpen dan een mens die er totaal onwetend over is. Men beschikt er bij wijze van spreken al over een landkaart en enige wegwijzers. Met dat doel kenden o.m. de Egyptenaren en Tibetanen juist hun dodenboek, en vindt de christen een uitstekende gids in de Bijbel.

En staan we nog even stil bij wat de anonieme getuige zegt over E.: “Hij was oneindig verrast door “de volle werkelijkheid” waar hij nu - in uitgetreden en overleden toestand - mee geconfronteerd werd”. De Duitse wijsgeer Hans Driesch (1867/1941), *Parapsychologie*³⁴, stelt dat de mens in zijn diepste wezen helderziend is. Deze mantische gave wordt in het biologische lichaam echter ingeperkt doordat de mens anders niet zou kunnen leven wegens de al te grote overvloed van ‘gezichten’ en ‘visioenen’ uit de andere wereld. Sporadisch kan deze helderziendheid echter wel optreden, zeker in culturen en personen die zich voor de andere zijde van de werkelijkheid open stellen. In de visie van Driesch lijkt het er sterk op dat de mens, na het afleggen van zijn biologisch lichaam, bevrijd is van de beperkingen van tijd en ruimte en helderziend wordt. Wat maakt dat men de beperkingen van de materiële wereld, en de eigen vooringenomenheden – hopelijk - overstijgt en geconfronteerd wordt met “de volle werkelijkheid” zoals de anonieme getuige hierboven vermeldt. Ook onder meer de Engelse para-normoloog H. Price, de Frans- Joodse wijsgeer H. Bergson, de Amerikaanse baanbreker J.B. Rhine en M.M. Moncrieff, *The Clairvoyant Theory of Perception*³⁵, (Theorie der helderziende waarneming), zijn aanhangers van deze helderziendheidstheorie. Deze visie beheerst overigens de gehele oud-Griekse filosofie, vanaf Empedokles tot de neoplatonikers. Zij die met dit gedachtegoed vertrouwd zijn, stellen dat de huidige mens hiervan nauwelijks nog enig besef heeft en dat dit vermogen zo goed als nooit wordt beoefend.

Telkens opnieuw

Ook J. Grant bevestigt dat heel wat mensen niet of niet voldoende zijn voorbereid op hun dood. Ze schrijft: “Maar ik kreeg nu van nabij te maken met mensen die zo kortgeleden overleden waren dat ze zich nog niet gerealiseerd hadden dat ze gestorven waren”. Ze verhaalt dat ze op de vijfde verdieping van een hotelkamer in Brussel logeerde en al in bed lag, toen er plotseling een onbekende jonge man uit de badkamer kwam rennen en zich door het raam te pletter liet vallen op de binnenplaats van het hotel. Ze realiseerde zich dat ze niet droomde en zag dat dit beeld zich herhaalde. Toen begreep ze dat het om het fijnstoffelijke lichaam ging van een overleden man, die zelfmoord had gepleegd, en gevangen in zijn wanhoop, telkens opnieuw deze akelige scène herbeleefde. Grant schrijft: “Bidden had die man niet geholpen, dus de taak die van mij werd verwacht, was dat ik hem zou bevrijden van de wanhoop waarin hij gevangen zat”. Merkwaardig dat zij het bidden hier helemaal niet hoog aanslaat, wat juist het mobiliseren van fijnstoffelijke energieën en wezens inhoudt, die haar bij zo een taak kunnen bijstaan. Ook hier komen we later (7.3.3.) nog op terug. Als men haar boek “*Gevleugelde farao*” leest, samen met wat zij hierover zegt in “*Meer dan één leven*”, mag het duidelijk zijn dat zij in haar bevrijdend werk bijgestaan wordt door Egyptische goden. Ook al vermeldt ze dit hier niet uitdrukkelijk. Ze vervolgt: “Ik had vele pas gestorven mensen bevrijd terwijl ik in slaap was... (opm.: in uitgetreden toestand, om hierbij fijnstoffelijk de overledenen, eveneens in hun fijnstoffelijk lichaam, trachten te overreden van hun werkelijke situatie). Ik kon dit omdat ik me niet liet beïnvloeden door hun angst.” Om de geest van de man te helpen moet zij zich inleven in zijn situatie en zijn “vooropstellingen delen” (2.3.)

maar er tegelijk voor zorgen dat haar moed steeds groter blijft dan zijn angst. Dit om zelf niet meegesleept te worden en niet hetzelfde lot te ondergaan. Uiteindelijk lukte het haar na heel wat angst en “in een vloed van tranen”, het leed van de jonge man in zich te trekken, het te verwerken, en hem zo te bevrijden van de noodlottige situatie die hij telkens opnieuw doorleefde. De jonge man realiseerde zich zijn werkelijke - overleden - situatie en kon, eens bevrijd, zijn weg in de andere wereld vervolgen. De volgende morgen informeerde ze zich bij de hoteldirectie en vernam dat op haar kamer, vijf dagen eerder, een man zelfmoord gepleegd had door uit het raam te springen.

Gif tabletten

G. Van der Zeeuw, *Helderziendheid in ruimte en tijd*³⁶, verhaalt van een man die zelfmoord had gepleegd door het innemen van gif tabletten. De schrijver zegt het vermogen te bezitten om in uitgetreden toestand overleden mensen in hun nood bij te staan. Hij tracht hen uit hun onwetendheid te halen en het dwangmatig en voortdurend herhalen van hun laatste aardse daden te doorbreken. Van der Zeeuw vervolgt: De man die zelfmoord had gepleegd zat, uiteraard met zijn fijnstoffelijk lichaam, aan zijn bureau en herhaalde “eindeloos en tijdloos” wat hij het laatste op aarde had beleefd. Hij had zijn veel jongere vrouw haar al te luxueuze leven niet kunnen weigeren, maar had zich hierdoor financieel in grote moeilijkheden gebracht en zag geen andere uitweg meer. Zijn vrouw had gedurende zijn leven, achter zijn rug, een verhouding met een jongere man. De vrouw en de jongere man werden nu echter gekweld door de dood van de wettige echtgenoot. Om de overleden man bewust te maken van zijn situatie, dat hij overleden is, moeten diegenen die hem willen helpen, zich in zijn situatie inleven om met hem in communicatie te kunnen treden. Van der Zeeuw vertelt dat hij samen met enkele geesten hulp bood en de man vertelde dat hij overleden was. Ongeloof was echter het resultaat: “U ziet toch dat ik achter mijn bureau zit en met u kan spreken”, betoogde hij. Geleidelijk geraakt hij echter overtuigd van zijn werkelijke situatie. Ook ‘zag’ hij dat zijn vrouw hem bedroog. “Haat maakte zich van hem meester en tot onze grote verbazing zagen wij vreselijke demonische figuren de kamer binnenkomen”, zo getuigt Van der Zeeuw. De man stond voor een belangrijke keuze, maar kijk, hij bedacht zich en stamelde: “had ik het geweten, ik had jullie de vrijheid gegeven, en ik wens jullie nu het beste”. De schrijver besluit met de woorden: “was hij in zijn haat gebleven, dan zou hij niet in staat geweest zijn de demonen van zich af te schudden”.

Van dezelfde schrijver lezen we: “In ‘hogere’ sferen is een gedachte denken, ze verwerklijken. Kan in die sferen iedere gedachte zich in een vorm omzetten, op aarde is dit niet mogelijk omdat zij wordt geremd door de materie. We zagen echter dat magische experimenten (4.3.2.) wel kunnen volbracht worden als de kracht van de gedachte een welbepaalde grens overschrijdt. Dan kunnen sommige personen, die een overvloed van fijnstoffelijke energie op een geconcentreerde wijze weten te richten, wel een kikker doodkijken, een kompas laten draaien, de cursor van een computer verschuiven of nog andere dingen realiseren. Maar als ze over dergelijke krachtige energieën beschikken zijn ze ook in staat om heel wat praktischere dingen teweeg brengen: ten kwade, maar, laat ons hopen, vooral ten goede. Dit laatste brachten we ter sprake bij het hoofdstuk over paranormale genezingen (4.3.3.).

Ik kwel ze zoveel ik kan.

Raoul Montandon, *Maisons et lieux hantés*³⁷ (Spookhuizen en -plaatsen), vermeldt een getuigenis van Mevrouw A. Morigret, in *Psychica* (15.03.1923).

Twaalf jaar geleden leerden wij een Duitse dame kennen, thuis aan het hof van Willem II. Zij vertrouwde ons toe dat zij een jonge vriendin had. Van zodra deze alleen was, verscheen

een man, in het zwart gekleed. Hij volgde al haar bewegingen met zijn grote, verwilderde ogen. Om zich van deze kwelling te verstrooien reisde zij veel. Doch niets kon haar daarvan verlossen. Wanneer zij 's avonds, zo laat mogelijk, naar haar kamer terugkeerde, verscheen telkens weer de man. Hij plaatste zich aan de voet van haar bed en hield niet op met haar aan te staren. De jonge vriendin wist dat mijn dochter een goed medium is en vroeg me mijn dochter hierover te spreken. Ik raadde haar dit af. Mijn dochter kon zelf haar talrijke visioenen nauwelijks de baas. Ik verzekerde haar dat ikzelf spiritistische zittingen bijwoonde en beloofde haar dat wij dit aan onze 'controlegeesten' zouden voorleggen. Toen we dit deden zei de 'geest' dat hij hierop zou ingaan en raadde ons aan mijn dochter er niet mee te belasten.

Toen ik later in gesprek was met mijn dochter zie ik haar plots angstig naar een bepaalde plaats staren. Zij wijst met de vinger naar een hoek van de kamer en zegt: "Daar staart een in het zwart geklede man met verwilderde ogen mij aan". Zij zocht aan zijn blik te ontkomen zonder daarin echter te gelukken. Daarop stelde ik haar voor hem te vragen wie hij was en wat hij wilde. Dat deed zij. Het antwoord luidde: "Ik heb op aarde een zeer treurig leven gehad. Een arts heeft mij in een krankzinnigengesticht doen opsluiten, ofschoon ik niet gek was. Ik ben er gestorven. Sindsdien zend ik mijn haat naar alles wat op aarde met die arts te maken heeft, dus ook naar zijn kleindochter. Ik kwel ze zoveel ik kan". Mijn dochter vertelde hem onmiddellijk dat zoiets niet alleen onverstandig was maar dat het zijn verdere geestelijke vooruitgang verhinderde. Deze boodschap scheen tot hem door te dringen. Na een korte aarzeling besloot hij zijn haat te beëindigen. Daarna verdween hij.

Voor mijn dochter was hiermee de zaak afgehandeld. Ik zei haar ook niets vooraleer zelf nieuws ontvangen te hebben van die Duitse dame. En zie, enkele dagen later stond ze daar. Ze zag er bijzonder goed uit en vertelde mij dat zij van haar jonge vriendin een brief had ontvangen waarin zij schreef dat deze van haar verschrikkelijk visioen verlost was. Pas op dat ogenblik vertelde ik van het visioen van mijn dochter en van het gesprek dat ze gehouden had met de geest. De Duitse dame bevestigde toen dat de jonge vrouw in kwestie de kleindochter was van een beroemd arts.

Mevrouw Schwarz

Elisabeth Kübler-Ross, *Over de dood en het leven daarna*³⁸; verhaalt. "Mijn verhaal over mevrouw Schwarz (6.1.2.) heb ik echter nog niet ten einde verteld. Ik moet er nog aan toevoegen dat ze stierf veertien dagen nadat haar zoon de school had afgemaakt. Als één van de velen onder mijn patiënten, zou ik haar beslist weer vergeten hebben, als ze me niet weer had opgezocht".

Mevrouw Ross vertelt dat ze op een goede dag een vrouw in de lift opmerkte die haar bekend voorkwam, maar dat ze die dame niet onmiddellijk kon thuisbrengen. "Haar gestalte was heel doorzichtig, maar toch niet zo doorzichtig dat je alles kon zien wat zich achter haar bevond" schrijft Ross. De vrouw liep echter naar haar toe en zei: "Dokter Ross, ik moest terugkomen. Vindt u het goed als we samen even naar uw kamer gaan? Ik zal u echt niet lang ophouden".

En Ross vervolgde voor zichzelf: "Elisabeth, je weet dat je die vrouw ziet. En toch kan het niet waar zijn. Je moet die vrouw absoluut aanraken om erachter te komen of ze er werkelijk is". Ik pakte haar dus beet om te zien of ze weer in het niets zou oplossen. Ik voelde aan haar huid om te weten of die warm of koud was. Ik onderdrukte zelfs de gedachte dat deze verschijning werkelijk mevrouw Schwarz kon wezen, die een paar maanden geleden begraven was.

Toen we samen bij mijn deur waren aangekomen, deed zij die open alsof ik in mijn eigen kamer op bezoek ging. Ze deed dit met een onweerstaanbare hoffelijkheid, tederheid en liefde en zei: “Dokter Ross, om twee redenen moest ik terugkeren. De ene is dat ik u en dominee G. (dat was de zwarte predikant met wie ik zo uitstekend kon opschieten) wilde bedanken voor alles wat u beiden voor mij hebt gedaan. Maar de eigenlijke reden waarom ik moest terugkomen is om U te zeggen dat u uw werk over sterven en dood niet mag opgeven, ten minste nu nog niet”. Ik overhaalde de verschijning om een paar woorden op papier te zetten voor de dominee. “U begrijpt natuurlijk dat ik helemaal niet van zin was die regels aan mijn vriend te verzenden. Maar ik had een wetenschappelijk bewijsstuk nodig, want het spreekt vanzelf dat iemand die begraven is geen brieven meer kan schrijven. En die vrouw met haar zo heel menselijke, nee, niet-menselijke, met haar allerliefste glimlach kon al mijn gedachten lezen. Nooit tevoren had ik zo zeker geweten wat het lezen van gedachten was. Ze pakte het papier en schreef er enkele regels op, die wij natuurlijk achter glas hebben bewaard”.

De liftster van Alba-la-Romaine

Onze bron is D. Audinet, *Les lieux de l'au-delà*³⁹ (Plaatsen in het hiernamaals), het goed gedocumenteerde werk heeft het over schimmen, zogenaamde “witte vrouwen” en “verzwindende liftsters”. Wij staan stil bij een merkwaardig geval van een verzwindende liftster. In de lente, ten tijde van de rosse maan, begin mei (opm.: de dagen van de zogenaamde ijsheiligen) kunnen automobilisten die de autoroute A6 in Montélimar verlaten om via la Nationale 102 de Ardèche te doorkruisen, soms een zeer bevreedende ervaring doormaken. En wel de ontmoeting met een schimmige liftster die tot de meest taaie van haar soort behoort: zij verschijnt niet als “witte vrouw” maar met een lederen kostuum van een motorrijdster. De verschijning doet zich voor in de late namiddag net voor zonsondergang. Deze liftster laat zich een goede dertig kilometer vervoeren. Het fenomeen werd ettelijke tientallen malen waargenomen waarbij het verloop een uiterst streng en planmatig schema vertoont. Audinet geeft het verslag weer van de heer Regis F., woonachtig in Lyon, die het publiceerde in *Science et magie*. Hij beweert dat zijn verhaal kan nagegaan worden in de gendarmerie van Aubenas die, betreffende dit zich telkens weer voordoend verschijnsel, goed geïnformeerd is.

“Als wiskundeleraar aan een lyceum in Lyon ben ik nu precies niet zo bijgelovig”, zo stelt hij. Maar het volgende overkwam hem in de lente van 1996. Ieder weekeinde rijdt hij met zijn echtgenote langs de autoroute A6, vanaf Lyon tot Montélimar.

“Op een zaterdagavond verlieten wij zopas de autoroute, staken de Rhône over totdat in een bocht een liftster in lederen kostuum ons op schuchtere wijze teken gaf met de hand. Ik sta stil. Zij vraagt mij waarheen wij onderweg zijn. Ik zeg het haar. Dat lijkt haar te bevallen, waarop ik ze achteraan laat plaatsnemen. Zo te zien een zeer mooie jonge vrouw met een bleek, bijna wit gezicht. Niet zeer spraakzaam. Zo zie ik ze vluchtig in mijn achteruitkijkspiegel.” Het wordt avond. De heer Regis steekt de lichten aan en rijdt nogal snel. Op een gegeven ogenblik vraagt de passagierster: “Kunt u een beetje vertragen, mijnheer, ik voel mij niet zo goed”. Regis vertraagt, enigszins ontstemd. Het wordt vlug donker en hij rijdt niet graag ‘s nachts langs die kronkelende duistere wegen.

Tien minuten later, iets na Alba-la-Romaine, is zij daar weer met een klagende stem, bijna wit van kleur: “Mijnheer, ik smeed u, rij minder snel!” Regis vervolgt: “Ik vertraag nog, terwijl mijn vrouw, die voelt dat ik vanbinnen kook, haar hand op mijn knie legt om mij te kalmeren. Aan dertig per uur rijden wij door Villeneuve om ietsje te versnellen bij het verlaten van het stadje. Maar - ik zweer het u - ik reed niet sneller dan vijftig of zestig per uur aangezien de weg zich niet tot de snelheidsoverschrijding leent. Na een kwartier is mijn liftster daar

weer, stil klagend: “Om de liefde Gods, mijnheer, wil toch uw snelheid matigen! Ik voel mij echt onpasselijk! De liftster voegt er aan toe: “Anders ga ik ertoe verplicht zijn uit te stappen!” “Wat een zeurkous” zeg ik bij mezelf terwijl ik terugval op veertig per uur. Plots hoor ik iets dat op een zucht gelijk, ik kijk om in mijn achteruitkijkspiegel en zie de liftster niet meer. Ik sta bruusk stil op de rand van de weg en kijk om: de zetel is leeg! Ik bekijk ontzet mijn vrouw die even verrast is als ik. “Die is toch niet door de deur gesprongen? Zoiets zou men gehoord hebben!” Verrast en een beetje angstig, keer ik terug en rij traag tot aan het begin van Villeneuve-de-Berg. Wij komen weinig wagens tegen. Ik doorzoek aandachtig het gezicht van de mensen in de wagens maar blijkbaar is onze onbekende dame er niet bij. Ook op de rand van de weg is zij niet! Ik maak rechtsomkeer en rij met volle lichten en zonder lawaai tot Aubenas. Ik sta stil bij de gendarmerie. Twee mannen beluisteren zonder veel verwondering naar mijn vreemde, van de hak op de tak springend verhaal. Wanneer ik de beschrijving van het meisje beëindigd heb, schudden zij het hoofd, glimlachend: “Ah”, aldus één van hen in alle ernst “U bent de derde dit jaar die “la larve” te zien krijgt. Sinds haar dodelijke moto-ongeval drie jaar geleden op diezelfde weg, toont dat meisje zich iedere lente bij rosse maan”.

Toelichtingen

Dit verhaal, dat perfect lijkt op talloze andere en waarvan er vele werden opgetekend op de gendarmerie van Aubenas, laat enkele interessante vaststellingen toe.

De “schimmige liftster” verongelukte drie jaar geleden en vond op een gewelddadige wijze de dood op die weg. Ze beantwoordt volkomen aan wat men in vroeger tijden ‘spookverschijningen’ heette.

Kort geschetst: Het gaat om mensen die plots gestorven zijn en zich regelmatig tonen rond de plaats waar ze stierven, terwijl zij zich daarbij perfect materialiseren (opm. : grofstoffelijk worden) en dematerialiseren (opm.: terug fijnstoffelijk worden of zelfs helemaal verdwijnen) zodat zij er toe in staat zijn te verzwinden zonder enig spoor na te laten.

De schimmige liftster, eens gematerialiseerd, is volkomen en fysisch tastbaar en toont zich zo in vlees en been. Zij lijkt niet te beseffen dat zij dood is. Vaak, bij het naderen van de plek van haar dodelijk ongeluk - in het geval van Alba-la-Romaine is het zo - spreekt zij een onbehagen uit dat zij niet nader kan uitleggen. Zij is dus - althans tijdelijk - ‘levend’. Zij kan de deuren van wagens openen. Zij verschijnt hetzij langdurig hetzij kortstondig. Dit laatste soms gedurende enkele minuten en over enkele honderden meters. De liftster van Alba-la-Romaine was totaal gematerialiseerd tijdens de dertig kilometer lange rit, of ongeveer gedurende twintig minuten. Die duur - samen met de frequentie van haar verschijningen op dezelfde weg - is zeer zeldzaam. De schimmige liftster misleidde de leraar en zijn vrouw. Er is dus geen sprake van bijvoorbeeld een epileptisch zien, zoiets doet zich enkel voor bij één persoon. Er is dus méér dan een individuele objectieve ervaring.

In een inleidend gedeelte alsook in het hele boek met zijn paar honderd gevallen, legt Audinot zeer sterk de nadruk op het dynamistische aspect. De ene spookverschijning geraakt niet verder dan een vluchtige schimmige verschijning terwijl de andere zich tastbaar materialiseert. Ook meent steller dat met de jaren en de eeuwen de energie die de verschijningen mogelijk maakt, afneemt. Steller is zo zeker van zijn stuk dat hij iedere lezer, die het geval van Alba-la Romaine wil toetsen, ertoe uitnodigt het wegtraject hierboven aangeduid te bezoeken “de eerste dagen van mei op een zaterdag, op de nationale weg 102 van Montélimar naar Alba tot Villeneuve-de-Berg”.

De Emmaïsgangers

Lucas, 24:31-35, vertelt het verhaal van de twee apostelen, onderweg naar Emmaüs, op paasdag. Ze spraken met elkaar over alles wat voorgevallen was; over het lijden en de dood van Jezus. Terwijl ze met elkaar in discussie waren, voegde Jezus zich bij hen en liep met hen mee. Maar de apostelen herkenden hem niet. Toen ze Hem later uitnodigden om bij hen de maaltijd te nemen, ging Jezus mee aan tafel. Nadat ze gegeten hadden nam Hij het brood, sprak de zegen uit, brak het en gaf het hen. Nu gingen hen de ogen open en ze herkenden Hem. Maar meteen was Hij uit hun gezicht verdwenen. Ze zeiden tegen elkaar: “Was het niet hartverwarmend zoals Hij onderweg met ons sprak en de Schriften voor ons opende?”

Men ziet, naast de immens grote verschillen tussen het verhaal van de liftster en het Bijbelverhaal, ook enige gelijkens: vanuit een fijnstoffelijk lichaam wordt het grofstoffelijke gematerialiseerd. Christus neemt bovendien nog een maaltijd. Nadien wordt het biologische lichaam terug gedematerialiseerd en lost het schijnbaar op in het niets.

Een gelijkaardig verhaal vinden we in *Johannes 20:11*. Nadat Jezus gestorven en begraven is, vindt Maria van Magdalena tot haar ontsteltenis zijn graf leeg. De evangelist vermeldt: “Maria stond buiten bij het graf te huilen. En terwijl ze zo huilde, wierp ze een blik in het graf en zag daar twee in het wit geklede engelen zitten, de een aan het hoofdeinde, de ander aan het voeteneinde van de plaats waar Jezus had gelegen. Ze spraken haar aan: “Waarom huilt u zo?” Ze antwoordde: “Ze hebben mijn Heer weggehaald en ik weet niet waar ze Hem hebben neergelegd!” Na deze klacht keerde ze zich om en zag Jezus staan, maar ze wist niet dat het Jezus was. Jezus vroeg: “Waarom huilt u zo? Zoekt u iemand?” Omdat ze dacht dat het de tuinman was zei ze: “Heer, als u het bent die Hem hebt weggenomen, zeg me dan waar u Hem hebt neergelegd, dan kan ik Hem laten halen.” Jezus zei: ‘Maria!’ Ze keerde zich nu naar Hem toe en zei: ‘Rabboeni!’ (Dat is het Hebreeuws voor: meester.)

En iets verder in *Johannes 20:19* vermeldt de evangelist eveneens een materialisatie van Jezus: “Op de avond van die eerste dag van de week waren de leerlingen bij elkaar. Hoewel de deur op slot was uit vrees voor de Joden, kwam Jezus. Ineens stond Hij in hun midden en zei: ‘Vrede!’ Na deze groet toonde Hij hun zijn handen en zijn zijde. Vreugde vervulde de leerlingen toen ze de Heer zagen.”

Tenslotte vinden we in *Johannes 21:1-16* eveneens beschreven hoe Jezus, na zijn verrijzenis, bij het meer van Tiberias kwam en er enkele apostelen die in hun boot aan het vissen waren, toeriep het net “rechts van de boot” uit te werpen. Nadat zo bijzonder veel vis gevangen werd, gingen de apostelen aan land, maakten de vis klaar op een houtskoolvuurtje en allen, ook Jezus, aten ervan. De apostelen ervoeren Jezus als verzezen, maar nog steeds actief op aarde.

Een spiritistische bezwering

Wij vonden getuigenissen van mensen die de dood vooraf zagen aankomen, getuigenissen van het moment van het sterven en we vonden voorbeelden van overledenen die zich hun dood nog niet hadden gerealiseerd. Het zogenaamde ‘spiritisme’ leert ons dat er ook een contact met de gestorvenen mogelijk is. Toch zullen heel wat mantisch begaafden dit met klem afkeuren. Vele culturen waarschuwen ons dat het oproepen van doden zeer gevaarlijk kan zijn. Men roept wezens op die men niet steeds kan beheersen en die heel wat onheil kunnen brengen. Hetzelfde geldt b.v. ook voor weduwen of weduwnaars die hun overleden partner niet kunnen ‘lossen’, hem of haar terug naar de aarde willen trekken en b.v. een huisaltaar met allerlei versieringen en bloemen oprichten om zo hun geliefde als een godheid te kunnen

vereren. Wij halen nu voorbeelden aan die exorcistische draagwijdte hebben. Dr. Carl Wickland, *Thirty years among the dead*⁴⁰ (Dertig jaar bij de doden), vertelt het volgende verhaal dat typisch spiritistisch is en een voorbeeld van bevrijding geeft volgens de spiritistische methode.

Juffrouw L. was de jonge verloofde van een weduwnaar die indertijd samen met zijn echtgenote een verdieping had bewoond in hetzelfde gebouw waarin de jonge verloofde leefde. De twee vrouwen waren intieme vriendinnen geweest. De echtgenote stierf zeer plotseling en enige tijd na haar dood geraakte de man verloofd met de jonge vrouw. Kort daarop begon deze laatste geestelijke afwijkingen te vertonen die steeds maar erger werden. In haar normale toestand schatte zij de man hoog, maar toen zij naar dokter Carl Wickland kwam, had zij een hevige afkeer van hem en hield staande dat zij liever stierf of naar een krankzinnigengesticht ging dan met hem te huwen. Zij had verscheidene malen getracht zich van het leven te beroven, maar was schijnbaar iedere keer op het laatste moment tot zichzelf gekomen en had om hulp geroepen.

Op het ogenblik dat de patiënte het instituut (opm.: dat haar trachtte te begeleiden) binnenkwam, zag de vrouw van Carl Wickland, helderziend, dat de overleden vrouw in het lichaam van de jonge verloofde trachtte te dringen. Eens ‘bezeten’ van de overleden vrouw, verklaarde de verloofde zichzelf gek. Ze verlangde te sterven, want indien zij bleef leven zou zij met ‘die man’ moeten trouwen.

Mevrouw Wickland bezit als helderziende het vermogen zich af te stemmen op de overleden vrouw, zich in te leven in haar axiomatic, ja zich tot op een zekere hoogte te vereenzelvigen met de gevoelens en gedachten van de overleden dame. Na een aanzienlijke inspanning kon de overleden dame overtuigd worden van haar werkelijke situatie en kon ze zelfs tot een vorm van berouw gebracht worden. Wat betekent dat ze inziet dat ze de mensen aan deze zijde best het leven gunt en haar tocht aan de andere zijde voortzet. Deze aanvaarding houdt in dat zij op een manier van ‘instelling’, van axiomatic, verandert, dat ze zich ‘bekeert’ en haar greep op “haar rivaal”, op de jonge verloofde, lost. Als gevolg hiervan herstelde de verloofde zeer snel. Zij was er weldra toe in staat het instituut te verlaten en huwde met de weduwnaar.

Tot daar de sterk ingekorte tekst van Dr. Carl Wickland. De structuur van de spiritistische bezwering is duidelijk:

1. Men gaat ervan uit dat de ziele-, gedrags- en lichaamsstoornis van de patiënte te wijten is aan de geest van een gestorvene die men niet te ver moet zoeken, namelijk binnen de kring van die overledene, en die op één of andere wijze betrokken is bij wat de patiënte wil ondernemen of wat haar aanbelangt.

2. De vrouw van Dr. Wickland ziet de aura van juffrouw L. en merkt hierin de geest van de gestorvene op. Mevrouw Wickland wordt hierbij geleid en beschermd door een degelijke en betrouwbare beschermgeest (ook ‘controlegeest’ geheten). Verder leidt haar echtgenoot, die arts is, het hele spiritistische experiment op een deskundige wijze.

3. Niet een hardhandige en aanvalsgezinde bezwering (zoals het exorcisme der katholieke kerk doet bijvoorbeeld, zie 13.3.2.) maar wel overreding vormt de kern van de neutralisering van het kwaad. Deze overreding is een verkondiging:

- a. Gij zijt gestorven (meer dan één mens beseft dit niet); gij behoort tot de andere wereld;
- b. Uw toestand is te wijten aan uw eigen mentaliteit die u aan het aardse leven bindt (door onverstorven begeerten en verkeerde denkbeelden vooral);

c. Bekeert u: laat dit aardse leven en uw verstrengeling erin los en keer u met uw bewuste aandacht naar hogere, hemelse gebieden en bestaanswijzen door God en de zalige geesten aan te roepen en te volgen”.

De tweede dood

Mensen laten bij hun overgang naar ‘de andere wereld’ hun stoffelijk lichaam achter terwijl hun bewustzijn zich overhevelt naar hun etherische lichaam. De steekproeven hierboven getuigden van zulk een overgang. Nu zegt onder meer Van der Zeeuw dat men ook dit etherische lichaam moet verlaten, wil men niet ‘aardgebonden’ blijven. In *Helderziendheid in ruimte en tijd*⁴¹, schrijft hij: “Mensen, die bij het overgaan nog volkomen aan de aardse sfeer en haar verlangens zijn gebonden, nemen het etherisch dubbel mee, zijn dan ook minder ijl en kunnen door hun zwaarte niet zo hoog stijgen. Pas als zij afstand hebben gedaan van hun aardse verlangens, zal dit dubbel van hen afvallen. Zij zullen als het ware door een tweede dood heen moeten, om het geestelijk lichaam los te maken van het grofstoffelijk etherische dubbel, om dan tot grotere hoogte te kunnen stijgen. Dit etherische dubbel blijft achter en vergaat. De hoogte van het stijgen, hangt af van het ethische niveau dat deze mens bereikt heeft. Het weerspiegelt zich in zijn geestelijke lichaam. Zodra dit de eigen ‘trilling’ of ‘soortelijk gewicht’ tegenkomt, kan het niet verder stijgen. De mens kan nooit hoger waarnemen dan hij zelf aan hoogte bezit. Lager kan echter altijd omdat hij hier in de loop van zijn evolutie doorheen is gegaan”. Tot zover dit citaat.

Verwijzen we naar de levensdroom van de jonge indiaan (3.3.4.) waar de beschermgeesten hem bevelen dat hij, in uitgetreden toestand, niet hoger mag gaan dan het niveau waarop hij zich op dat ogenblik bevindt: “Er zijn al voldoende schone en grote dingen voor jou voorzien! Kijk hier rond: hier vind je alle goede gaven van god. Gezondheid, levenskracht, lang leven en alle schepselen der natuur”, zo stelden zijn begeleidende geesten.

Verduidelijken we dit stijgen en dalen. Beginnen we bij een duikboot. Is dit soortelijk gewicht zeer groot dan zal de boot op de bodem van de oceaan rusten. Verliest hij geleidelijk ballast, dan zweeft hij langzaam hogerop, tot hij uiteindelijk het wateroppervlak bereikt. Hoger kan hij niet meer. Er is nu een totaal nieuw voertuig nodig om nog hoger te stijgen, bijvoorbeeld een luchtballon. Is van deze laatste het soortelijk gewicht zeer zwaar, blijft hij op het wateroppervlak drijven. Wordt zijn soortelijk gewicht geleidelijk lichter, zal hij beginnen te stijgen, desnoods tot de stratosfeer. Om ook van hieruit los te komen is er weer een ander soort voertuig vereist dat zich aan de aantrekkingskracht van de aarde kan onttrekken.

Het schouwen der ideeën

In het vorige hoofdstuk kwamen de zogenaamde platonische ideeën (5.1.2.) ter sprake. Voor Plato bestaan de ideeën van in eeuwigheid en bezitten ze een fijnstoffelijke levenskracht. Albinos situeerde ze in de hoge lichtwereld als ideeën van God. Alle ideeën, als objectieve toonbeelden van alle werkelijkheid, zijn ergens ‘goddelijk’ maar dan niet op het buitennatuurlijke, wel op het bovennatuurlijke niveau. Het is nu voor de mens erg belangrijk om die hoogte te bezitten of te bereiken, waar hij met zulke ideeën kan in contact komen, waar hij ze kan ‘schouwen’. Ze verheffen de ziel en maken dat hij vooruitgang boekt. Reïncarneert de mens nadien, dan beschikt hij, nog steeds volgens Plato, over die herinnering en kan hij er in deze wereld iets van realiseren. Beiden, herinnering en drang om ze te verwerklijken, versterken elkaar. Die mens evolueert dan niet alleen in de juiste richting, maar versnelt bovendien zijn evolutie.

Geheel anders is het gesteld met mensen voor wie de hogere ideeën eigenlijk zo goed als niets betekenen. Zij zullen wellicht een leven leiden dat hen voldoening schenkt, maar dat wat hen omhoog kan leiden, blijft achterwege. Een volgende herbelichaming zal zo een beetje een ter plaatse trappelen blijven en het zal heel wat tijd vergen vooraleer zij een hoger ethisch, sacraal en fijnstoffelijk niveau bereiken. Van der Zeeuw, o.c., 135, schrijft: “Is men geestelijk hoog genoeg dan stijgt men regelrecht omhoog totdat men zijn eigen materie heeft gevonden. Dit zal dan die ‘sfeer’ zijn waartoe men als aards mens behoorde, of waartoe men zich heeft opgewerkt”. Het is goed te lezen dat men zich gedurende het leven kan opwerken. Daarover, over de evolutie van de mens, ging overigens het hele vorige hoofdstuk.

Tabrijk zijn de mensen die zich niet verbeteren.

Van der Zeeuw, o.c., 135 zegt dat de meeste mensen zich in de lagere gebieden bevinden. Tijdens hun aards leven zijn zij daarin niet persoonlijk aanwezig, maar wel vertonen zich daar hun daden en gedachten in hun werkelijke vorm. En verder, o.c. 169, schrijft hij dat het, gezien vanuit uitgetreden toestand, op aarde duister is, ook overdag.

M. Van Gestel, *Mijn kind ziet meer*⁴², citeert haar dochter.

- “Mama, hier op aarde is zoveel verdriet, als ik het een kleur kon geven is de aarde bruinzwart. Die andere wereld is geel, witgeel. Ja, ik snap het. En nu gaat het erom wat van het geel van de andere wereld hier op aarde te brengen. Het geel door te geven aan de mensen”.

- “Raakt het dan nooit op?”

- “Neen, er is oneindig veel geel en je mag het altijd weer ontvangen”.

Aldus het zesjarige helderziende Marieke die, op haar kinderlijk niveau, iets van de door haar ervaren Platonische ideeënwereld verwoordde.

Ook elders bevestigen sommige mensen, na uitgetreden te zijn, zelfs op een zonnige dag, dat het, vanuit hun standpunt gezien, op aarde duister is.

Van der Zeeuw, o.c., 208 vult aan: “Op aarde kwam ik er velen tegen die ware demonen in mensengedaante zijn en ik weet dan wat hen te wachten staat”. En verder, o.c., 217: “Slechts weinige mensen op onze aarde zijn in staat het geestelijke lichaam waar te nemen”. Deze mening wordt door meer dan één Bijbels ziener bevestigd. We komen er nog op terug.

Vatten we samen. Heel wat kan over het sterven worden gezegd. Vele meningen, filosofieën en getuigenissen zijn het niet eens met het nominalisme dat stelt dat de dood het definitieve einde is. Zovele individuele ervaringen getuigen van een fijnstoffelijk bestaan dat na het verlaten van het lichaam bijzonder indringend en actueel wordt. Mensen leven na hun dood voort met hun bewustzijn en hun fijnstoffelijke lichamen. Ze zijn daar niet steeds op voorbereid. Een niet onbelangrijk aantal van hen raakt in de hen zo bevreedende wereld verloren en richt zich terug naar de aarde, iets wat hun verdere evolutie aanzienlijk kan vertragen. Een aantal anderen doorleeft de “tweede dood”, waarbij ook het etherische lichaam wordt verlaten en het bewustzijn zich in een fijner en ‘astraal’ lichaam terugtrekt. Zo kan men zich op een verdere en hogere evolutie richten. Aanhangers der reïncarnatieleer zullen stellen dat het individu zich op die wijze voorbereidt op een nieuw en rijker aards leven. Tenminste zolang dat nodig is en tot de vereiste ‘aardse’ lessen ‘geleerd’ zijn en er geen verdere reïncarnatie meer nodig is.

6.3. Een nederdaling ter helle

Een fictief verhaal?

De term “nederdaling ter helle” werd al vermeld in verband met Jezus, samen met het paranormale karakter van Zijn mirakels, Zijn verrijzenis en hemelvaart (1.4.4. en 2.6.). Volgens de enen gaat het om een werkelijke gebeurtenis, anderen betwisten de historiciteit

ervan en herleiden Jezus' nederdaling tot een stichtend, doch fictief verhaal.

Vermelden we nog dat een 'hellevaart' of 'hemelvaart' in de vele niet-Bijbelse religies de buitennatuur betreft, als onderscheiden van de bovennatuur. Ook de buitennatuur is gelaagd en kent hogere en lagere gebieden. Het is duidelijk dat voorouders die vanuit de andere wereld het beste met hun nageslacht voorhebben, zich op een ander en hoger niveau van werkelijkheid bevinden, dan de boosaardige geesten of zelfs de geesten die voor hun misdaden boeten in een heel wat lagere en duistere onderwereld. Vele culturen zijn er inderdaad grondig van overtuigd dat de 'doden' op één of andere manier nog 'ergens' bestaan en hun invloed doen gelden op hun nageslacht. Dat toonde ons onder meer het verhaal van de heks van Endor (1.4.2.). Ook de werken van Van Eersel *J'ai mal à mes ancêtres* (Ik heb heimwee naar mijn voorouders) en J. Herbert, *La religion d'Okinawa*, (De religie van Okinawa) (2.5.) stellen dat kwalen van voorouders kunnen doorwerken op nakomelingen. Deze kwalen worden volgens beide auteurs dan verholpen, niet door de in leven zijnde patiënt te behandelen die actueel aan de kwaal lijdt, maar wel door diens overleden grootouder te genezen. Ze illustreren dat met een aantal voorbeelden.

Onder de begane grond

Zulk een uittreding of een 'nederdaling ter helle' legt de nadruk op het feit dat Jezus of de ziener of zienster met zijn of haar 'geest' (dit is: én de gedachte, én de verbeelding én een fijnstoffelijk zielelichaam) door middel van een minimale uittreding, letterlijk, onder de begane grond neerdaalt tot in de sfeer van de op te roepen of te contacteren geesten. In het Hebreeuws spreekt men van de 'sjeol' de onderwereld of de diepten der aarde waarin de zielen der doden neerdalen en er een schimmenbestaan leiden. Dit "letterlijk onder de begane grond neerdalen" houdt b.v. in dat een ziener inderdaad zulk een uitgetreden lichaam in de aarde ziet 'wegzinken'.

Voor een aantal onder ons klinkt de uitdrukking 'nederdaling ter helle' wellicht nog vertrouwd in de oren. In het gebed: 'de twaalf artikelen van het geloof' ook 'credo' (Lat.: "ik geloof") genoemd, komt in verband met de dood van Jezus, volgende formulering voor: "en ik geloof in Jezus Christus, Zijn enige zoon, onze Heer, die nedergedaald is ter helle en de derde dag verrezen is uit de doden".

Similia similibus

Verwijzen we ook naar de eeuwenoude Romeinse liturgie, die zegt dat Jezus de dood vernietigde door zelf te sterven, en het leven herstelde door zelf te verrijzen. Iedere magiër weet wat die formule betekent. Immers, pas door zelf een proces over te doen, kan men dat proces, magisch gesproken, beheersen. Heel wat heiligen die men bij welbepaalde ziekten aanroept, waren in hun leven juist drager of draagster van die ziekte en overwonnen ze "op de lange duur". Die wezensgelijkheid - *similia similibus* - het gelijke dat het gelijke aantrekt, maakt juist dat zij die ziekte nu aankunnen en met hun zo verworven energieën andere mensen kunnen bijstaan. Zo wordt in Conques, Frankrijk, de heilige Foy (Sainte Foy) ingeroepen tegen allerlei krankzinnigheden. Zelf leed deze heilige dame aan een vorm van schizofrenie, iets wat haar energieën ter zake ook voortdurend mobiliseerde. Het is enigszins te vergelijken met het immuun worden tegen een bepaalde ziekte door via een inenting de nodige antistoffen te kunnen aanmaken. Alle sjamanen bijvoorbeeld weten dat zij slechts een ziekte de baas kunnen nadat ze er zelf minstens in minimale graad hebben aan geleden. Daarvandaan ook hun zware beproevingen. We komen er verder in dit hoofdstuk (6.4.) op terug. Denken we ook aan Jezus' verrijzenis als overwinning op de dood: het fysische model staat voor de fijnstoffelijke verlossing van de mens uit een toestand die sacraal gezien, vanuit het standpunt

van hoge levenskracht of heiligheid, meer dood dan leven betekent. Onder meer volgende Bijbelse teksten getuigen daarvan: *1 Sam 2:6* (de Heer brengt dood en leven, hij brengt naar de onderwereld en haalt er weer uit), *Wijsheid 16:13* (U leidt ze naar de poorten van de onderwereld en U brengt ze weer omhoog.), *Amos 9:2* (al dringen zij het dodenrijk binnen, Mijn hand haalt ze daar weg).

Nemen we met betrekking tot de werkelijkheid van zulke hellevaarten, ook hier een steekproef.

Wachten op een droom

Sommige mensen beweren dat ze een soort van hellevaart beleven tijdens een “meer dan” gewone droom. Critici stellen uiteraard dat zulke ervaringen ‘slechts’ dromen zijn, en dus op bedrog berusten. De vraag is inderdaad of ze werkelijk zijn (hun existentie), en zo ja, hoe ze dat dan zijn (hun essentie). Zoals wellicht bekend zijn er verschillende soorten van dromen. De mantisch begaafde schrijver en psychiater Frederik van Eeden (1860/1932) onderscheidde er een twaalfstal. Sommige dromen, zo stellen kenners, zijn een weergave van een contact met geesten en hun energieën, en worden beschouwd als occulte inwijdingen. Verwijzen we naar de levensdroom van de jonge indiaan (3.3.4.), waarbij deze tijdens zijn uittreding ingewijd werd door een aantal beschermgeesten en hogere energieën meekreeg om zijn stam te leiden en te beschermen. Over dergelijke dromen gaat het hier.

Eliot Cowan, *spirituele geneeskracht van planten*⁴³, laat Dona Modesta, een kruidenvrouw uit het Amazonegebied, aan het woord. Ze heeft het over de droom die - zo zegt zij - haar naar de echte wereld brengt. “Amerikanen houden er van alles in hun eigen doosjes te stoppen. Voor de Tarahumara of Raramuri (opm.: twee indianenstammen in Zuid-Amerika) is alles met elkaar verbonden, en kun je eigenlijk niets in zijn eigen doosje stoppen. Dat zou immers betekenen dat je het doodt, dat je het afsnijdt. Wij krijgen onze basisopleiding tijdens onze jeugd. Daar komen geen boeken aan te pas. We leren hoe we bepaalde planten moeten gebruiken als geneesmiddel, als voedsel, om er drank van te maken. We leren dat door het voorbeeld dat we krijgen, na te doen. Hoe we bepaalde planten moeten verbouwen bijvoorbeeld. En als een Tarahumara dan wat meer wil leren dan de gemiddelde man of vrouw, moet hij in contact treden met de geesten en wachten op een droom. Die droom brengt hem naar de echte wereld. Dit hier is niet de echte wereld. Dit is een vlees-en-bloed wereld. De echte wereld is de wereld waarin de geest van Osha, (opm.: haar ‘helper’ in de wereld van planten-geesten) komt en tegen me praat. De echte wereld is niet in de technologie en al die boeken, maar in onze visioenen en onze dromen”. Tot zover Dona Modesta.

De Tarahumara of Raramuri noemen dat “het beleven van een droomvisioen”, maar weten heel goed dat het niet zomaar een droom is zoals de meeste westerlingen die kennen. Het is een droom die de werkelijkheid van deze wereld ver overstijgt. Haar bewering “dit hier is niet de echte wereld” doet ons aan de grotmythe en de ideeënleer van Plato (5.1.2.) denken. Ook Plato stelde dat deze wereld niet de echte is, maar slechts het schaduwbeeld van een overweldigende realiteit aan “de andere zijde”. Men vindt verder in de literatuur talrijke voorbeelden van zulke astrale reizen tijdens een droom. We verwezen onder meer naar de dalai lama en naar het verhaal van pater Trilles; “een uittredend magiër” (6.1.1.). Vermelden we nog andere voorbeelden.

Uw voorvaderen zijn in vergadering.

<http://www.firstpeople.us> vermeldt (in 2011) het integrale boek van Black Elk (Zwarte Eland), *Black Elk speaks*. Black Elk (1863/ 1950) was een Lakota Sioux-indiaan die al op vijfjarige leeftijd paranormale stemmen kon horen en geesten kon zien. Toen hij negen jaar was,

werd hij echter ernstig ziek. Zijn armen, benen en gezicht zwollen op tot het dubbele van hun normale omvang. Een innerlijke stem zei hem dat het tijd was en dat de geesten hem riepen. Daarop trad hij uit en werd hij “in de andere wereld” onderricht door de beschermgeesten van zijn stam: “Your Grandfathers are having a council.”, “Uw voorvaders zijn in vergadering”. Het doet enigszins denken aan de Orisha’s der santeria en macumba, of aan de hofraad van Jahweh (*Job 1:6*). Black Elk werd door de beschermgeesten tijdens zijn uittreding ingewijd in de geheimen van de stam. Zij leerden hem vele dingen, voorspelden hem dat hij en zijn stam moeilijke tijden tegemoet gingen, gaven hem meer dan gewone fijnstoffelijke energieën en leerden hem hoe hiermee mensen te genezen. Black Elk bleef twaalf dagen in een uitgetreden toestand, alvorens hij terug in zijn lichaam ontwaakte. Het is veeleer regel dan uitzondering dat een inwijding gepaard gaat met een ernstige ziekte. Het biologische lichaam moet zich op zeer korte tijd aanpassen aan de inwerking van heel wat fijnstoffelijke energieën, die eigen zijn aan een dergelijke inwijding.

Eens volwassen geraakte Black Elk betrokken in een aantal veldslagen tegen de cavalerie van de VS. Onder meer in de slag bij Little Big Horn in 1876 en in de strijd bij Wounded knee in 1890, waar hij gewond werd. Hij bleef de geestelijke leider van zijn volk en verwierf heel wat aanzien, ook buiten zijn stam. Van in zijn jeugd herinnert hij zich dat de ‘bleekgezichten’ een geel metaal hadden gevonden “dat ze vereerden en dat hen gek maakte”. Om al dat goud weg te halen bouwden ze een spoorweg door de prairie. Hierbij werden talloze bizons afgeslacht. Hij klaagde het feit aan dat de blanken zich zelden aan de gemaakte afspraken hielden.

Uiteindelijk kregen de indianen slechts “kleine eilandjes”, waarop ze zich moesten vestigen en werd hun overige land afgenomen. Hij vertelt ook hoe Creeping, een medicijnman, sneeuwblindheid kon genezen door heilige liederen te zingen die hij in dromen had doorgekregen van zijn voorvaders, en door bij de verblinde mensen in hun nek te blazen.

Wij weten ondertussen dat in hun axiomatic “heilige liederen” en “blazen in de nek” slechts uiterlijke tekenen zijn van een ritueel dat toegenomen krachtgeladenheid (1.3.) beoogt. Wie op een nominalistische wijze, en zonder contact met de beschermgeesten, deze liederen zou zingen of iemand zo in de nek zou blazen, bereikt er uiteraard niets mee.

Grote tovenaars

De blanken waren volgens Black Elk echter grotere tovenaars, want zij hadden bijvoorbeeld geweren bedacht die vele malen achter elkaar konden schieten, en ze hadden sterke locomotieven gebouwd waarmee ze het gele metaal vervoerden. Daardoor waren ze uiteindelijk machtiger. In de opvatting der indianen, en in die van vele natuurvolkere, kent onze blanke beschaving veel machtige tovenaars, die met wat ze na veel moeite bedenken, opvallende praktische resultaten boeken. Alleen weten deze blanken niet dat ze echte magiërs zijn. Het lijkt wel een confrontatie van de sacrale cultuur der indianen, met de profane cultuur der blanken. Toch doorprijkt de indiaan dit al te profane beeld van de blanke. De indiaan doorziet, beter dan de blanke, diens onbewuste diepten. Hij brengt aan het licht (‘apocalyptiek’) dat sommige blanken grotere magiërs zijn dan de tovenaars der indianen.

G. Graichen, *De nieuwe heksen*⁴⁴, schrijft in dit verband: We doen altijd aan magie, elke dag, iedereen. Maar het gros van de mensen is zich daar niet van bewust. Er bestaan grote magiërs in de politiek, in het economische leven, in de industrie, ook in de wetenschap, maar ze weten het niet. En als men het hen zou vertellen zouden ze dat absurd en belachelijk van de hand wijzen.

Verwijzen we andermaal naar het zogenaamde “occulte statuut”, het “diepere ik” van de

mens, dat we al eerder hebben vermeld. Ook Jezus verwijt de farizeeërs dat zij er in hun diepere ziel veel erger aan toe zijn dan ze zichzelf voorhouden (2.5.). En ook pater Trilles stelde dat de vorming der ngil (3.3.3.) veel grondiger was en tot diep in de onbewuste lagen van de leerling-tovenaar ging dan de al te bewuste en oppervlakkige vorming die de kinderen kregen tijdens hun godsdienstonderricht van de missionarissen. Eenzelfde verhaal vinden we in onder meer de santeria (3.3.1.) en de macumba (3.3.2.). Naar de buitenwereld toe bidt men zagezegd tot een Bijbelse figuur of heilige, maar in werkelijkheid richt men zich tot één of andere buitenbijbelse godheid. De buitenbijbelse religie is in veel gevallen in een veel diepere laag geworteld dan het eerder oppervlakkige laagje vernis van het christendom.

Een getuigenis

Een tijdgenoot die anoniem wenst te blijven, vertelt. “Ik kom tot ontwaken, tot bewustzijn, in mijn fijnstoffelijk lichaam. Ik ben uitgetreden en bevind me ergens op een vrij donkere plaats net naast een lange rij voorbijtrekkende mensen. Hun grauwe gestalten steken nauwelijks af tegen de duistere achtergrond. Ze stappen wezenloos, ja mechanisch voorbij en het komt me voor dat ze dit voortdurend doen, dat ze in een kringloop gevangen zitten en niet uit zichzelf de kracht hebben om er uit te geraken. Allen zijn ze overleden: ze maken geen deel meer uit van de grofstoffelijke wereld en het heeft allemaal iets te maken met oorlogsgeweld. Hun gezichten zijn beangstigend grauwgrijs en afwezig en zonder uitdrukking. Het lijken wel maskers. Alleen hun ogen, die akelig van kleur zijn, ja iets fosforizerends hebben, wijzen erop dat ze geen robots zijn. Ik zie dat ze me opmerken. De pupillen van hun ogen blijven een tijd op mij gericht terwijl de mensen zelf als afwezig voorbijtrekken. Het lijkt alsof ik via hun ogen contact maak met iets diepers in deze mensen, met hun wezen dat gevangen zit in die lichamen. Op een manier ‘weet’ ik dat wat ik ervaar een werkelijkheidswaarde heeft.

Ondanks hun grauwe voorkomen overwin ik een zekere afkeer voor deze figuren, ja ik word overweldigd door een hevig opkomend gevoel van medeleven en medelijden. Ze zijn als een ‘ich-nog-einmal’ zoals Shopenhauer het verwoordde. Ik vouw heel bewust de handen en bid een Weesgegroet, traag, met geloof en overtuiging. Elk woord spreek ik met veel nadruk uit en in gedachten vraag ik de hemel zich over deze ontzielde wezens te ontfermen. En zie... plots spatten een handvol mensen die het dichtst in mijn buurt staan uiteen, zomaar, net als zeepbellen. Er blijft niets meer van hen over. Het lijkt wel alsof ze nooit bestaan hebben.

Tegelijkertijd merk ik dat er kleine lichtende puntjes uit de hemel neerdalen. Ze doen me denken aan een zogenaamd ‘feeënstokje’ dat we met Kerstmis aansteken en dat dan schitterend en vele kleine vonkjes afgevend, opbrandt. Maar toch is het allemaal veel fijner, veel doordringender. Aan de helderheid van die vele kleine lichtende puntjes, die als vlokjes sneeuw in de nachtelijke hemel naar beneden vallen, realiseer ik me dat het toch nog erg donker is op de plaats waar ik me bevind. Nog steeds biddend kijk ik omhoog. Ver boven mijn hoofd gloeit een zee van licht, onbeschrijfelijk mooi... ik verlang ernaar toe te gaan. Onmiddellijk hoor ik een geruis, tintelt mijn hele lichaam (opm.: het resultaat van toevoer van een hogere energie, sensitieven beweren dat ook te voelen tijdens het bidden, vooral in hun kruin, waar de kruinchakra zich dan opent) en klinkt er een hemelse muziek. Zo een prachtige en verheven melodieën heb ik in mijn hele leven nog nooit gehoord. Ik voel mijn uitgetreden lichaam omhoog stijgen, het licht tegemoet. Tegelijk nemen de vonkjes in hevigheid en aantal toe. Het lijkt wel een open spattend vuurwerk. Het is een zo overweldigend gevoel dat ik denk: het zou jammer zijn moest ik nu ontwaken. Onmiddellijk daarna verflauwt alles en ik word echt wakker, ontgoocheld. Ik had het laatste wellicht niet mogen denken. Bij het ontwaken

voel ik me heel zachtjes en geleidelijk in mijn biologisch lichaam zinken. Ik merk hoe mijn fijnstoffelijke armen en benen stilaan meer en meer samenvallen met mijn fysieke ledematen. Hierbij voel ik ze zacht tintelen. Wanneer dit ophoudt is alles voorbij. Ik word klaarwakker in mijn grofstoffelijk lichaam en kan nu ook terug armen en benen bewegen”.

Opm.: “Er klinkt een hemelse muziek”, zo ervaart de dromer. Verwijzen we in dit verband naar ‘de muziek der sferen’ een uitdrukking die we, volgens M. Wildiers in het gelijknamige boek: *De muziek der sferen*⁴⁵, onder meer ontmoeten bij Pythagoras, Plato en Cicero en die verband houdt met een mantisch hoorbare orde, in de hemellichamen aanwezig en volgens de getuigenissen klinkt als wondermooie muziek. Tot zover deze getuigenis.

Aanvaarden, uitzuiveren, verheffen

Men merkt ook hier de kracht van de gedachte: “Ik verlang ernaar toe te gaan” wat ook gebeurt, en “het zou jammer zijn moest ik nu ontwaken”, wat ook onmiddellijk volgt. Dit denken is zoals gezegd, voldoende om het ook effectief te laten gebeuren. Indien deze getuigenis op werkelijkheid steunt, zegt ze ook iets over de kracht van het gebed. Het is niet alleen een vorm van geconcentreerde aandacht, maar ook het gevoel speelt mee: een diep medelijden maakt zich van de uitgetreden ‘dromer’ meester. Bovendien roept het gebed de hulp in van gelijkgestemde wezens: het gaat om het gelijke dat het gelijke aantrekt, net zoals een trillende stemvork alles wat dezelfde toon heeft en vrij kan bewegen, laat meetrillen.

Men kan deze ‘droom’ als een vorm van inwijding beschouwen. Iets in het onbewuste van de ‘dromer’ wordt aanvaard: de rij voorbijtrekkende mensen. Het wordt echter ook uitgezuiverd: de inlevende houding maakt een kwaad ongedaan, zodat het uiteenspat alsof het nooit heeft bestaan. Ten slotte wordt iets in de dromer op een hoger peil gebracht. De driedigheid “aanvaarden, uitzuiveren en op een hoger peil verheffen” kwam al eerder ter sprake (3.2.). We zullen er verder in deze tekst ook nog op terugkomen.

Het is duidelijk dat men vanuit nominalistisch standpunt zulk een getuigenis als onwerkelijk naast zich kan zetten. Voor de ‘dromer’, die het allemaal aan den lijve ondervond, is het echter een ervaring die het hele leven bij blijft en wel als een hoogtepunt van zijn bestaan. De vraag of en in hoeverre hier werkelijkheid bereikt wordt, is voor hem totaal overbodig. Zijn ervaring is op een overweldigende wijze een gegeven, helemaal geen gevraagde. Dit laatste wordt het wel voor een natuurwetenschap die dit met harde en onweerlegbare feiten voor iedereen wil gestaafd zien. Maar dat is uiteraard een heel ander verhaal.

Odysseus in de onderwereld

In Homeros’ *Odyssee*⁴⁶, uit het Grieks vertaald door Bertus Aafjes, vinden we een hellevaart beschreven. Hoofdstuk VII is getiteld: “Naar het schimmenrijk”. Vatten we samen. Op de kust van een eiland trokken Odysseus en zijn gezellen hun schip aan land, op een plaats die Circe, de godin, hen had aangewezen. Deze bijzonder mooie heks geeft Odysseus aanwijzingen aan “de ingang van de hades”, daar waar Odysseus de doden wil oproepen. Hij doodt er een ooi en een ram, beide zwartharig, om in de onderwereld gestorven zielen te raadplegen.

Verwijzen we naar het zogenaamde “do ut des”, “ik geef opdat gij geeft” (3.3.1.). Ik, Odysseus, geef aan u, schim die ik wil raadplegen, het bloed van de dieren. Dit bloed is drager van fijnstoffelijke levensenergie. Zo kunt gij u uit uw ‘zombieachtig’ bestaan verheffen en met die extra energie uw ‘herinnering’ aan de ‘bovenwereld’ terug krijgen. Het ‘bewustzijn’

is in de onderwereld dus niet ‘dood’ het slaapt maar. Geesten, gesitueerd buiten tijd en ruimte, kennen inderdaad de beperkingen niet die een mens, die wel binnen deze tijd en deze ruimte leeft, wel heeft. In principe zijn de geesten dan helderziend, echter op voorwaarde dat ze voldoende levenskracht hebben. Daarom het bloedige offer, bloed als drager van die fijnstoffelijke energie. Zulke bloedoffers komen verder in de tekst nog ter sprake. Letten we ook op de kleur van de ooi en de ram: zwartharig, aangepast aan de sombere onderwereld. Dat de kleuren der offers voor buitennatuurlijke wezens een rol spelen, leerde ons onder meer de santeria: (3.3.1.). Rood en wit waren de kleuren van de orisha Sango, Yemaya wilde blauw en wit, Oshun verlangde als offer enkel gele kippen. Zulke eigenzinnige eisen kenmerken nu eenmaal de wezens der buitennatuur.

Keren we terug naar Odysseus en zijn nederdaling in de onderwereld. Rondom het geofferde bloed komen zielen opdagen. “Wanneer ik met mijn smeekbeden en geloften de doden heb aangesproken”, aldus Odysseus, “komen de zielen van degenen die niet meer zijn, aangelopen. Jonge vrouwen, jongemannen vol leven, oude mensen door het lijden getekend, zachte maagden het hart boordevol van de recente smarten, soldaten, ooit door bronzen speren getroffen, met wapens waaraan het bloed nog kleeft. Allen verdringen zich in grote aantallen rond de offergroeve, met huiveringwekkend gemurmel. Toch, het zwaard in de hand, laat ik de energieloze doden niet toe het bloed te benaderen voordat ik Teiresias geraadpleegd heb”.

De heidense oudheid was er inderdaad van overtuigd dat geesten, zelfs verschijnende uittredingen van levenden, geterroriseerd worden indien men ze met een ritueel zwaard bedreigt.

Laat mij dit bloed drinken.

Eindelijk toont de ziel van de ziener Teiresias zich, herkent Odysseus en zegt: “Zoon van Laërtes, listige Odysseus, met welke bedoeling verlaat gij het licht der zon om de doden en hun klaaglijk verblijf te bezoeken? Maar ondertussen: verwijder u van de offergroeve, keer toch uw snijdend zwaard af, laat mij dit bloed drinken en ik zal u “ware dingen” meedelen”.

Onze hedendaagse spiritisten roepen ook doden op. Maar ze nemen niet steeds de uiterst nauwkeurige, magische voorzorgen in acht. Het lijkt weinig waarschijnlijk dat Odysseus deze wetmatigheden voor het contacteren der doden niet kende. Zulke voorzorgen hebben slechts één doel: de levenskracht én van de opgeroepen en vooral die van diegene die oproept, gaaf te houden. Wordt dit niet gerespecteerd, dan heeft dit als gevolg dat men vroeg of laat uitgeput geraakt en allerhande narigheden ondervindt. Archaische culturen hebben een echt weten betreffende occulte fenomenen.

Odysseus ziet op zeker ogenblik de schim (de verschijningswijze van de ziel) van zijn moeder dwalen. Dit ‘dwalen’ wijst al op een gebrek aan levenskracht. Bewustzijnsvernauwing is er bijvoorbeeld het gevolg van. “Leer mij - zo vraagt hij aan de ziener Teiresias - hoe zij mij kan herkennen”. De ziener antwoordt met het grote axioma der dodenraadplegingen: “diegenen onder de doden die gij van dit bloed laat drinken, zullen u ware dingen zeggen. Degenen die gij afstoot, zullen zich onmiddellijk uit de voeten maken”.

Odysseus vervolgt: “De schimmen van de afgestorvenen verzamelden zich rond mij heen. Elpenor (opm.: een onlangs in de strijd overleden gezelschapsgenoot van Odysseus) was de eerste die verscheen. Hij was nog niet begraven in de aarde. Ik kreeg tranen in de ogen toen ik hem zag. “Elpenor,” riep ik, ‘t hart vol medelijden, “hoe kwam jij hier in ‘t rijk der duisternis?”. Snikkend sprak hij: “het was mijn slecht gesternte, het was de wijn die mij noodlottig werd...”

mijn ziel ontvlood terstond naar de ‘Hades’ (opm.: de Griekse term voor de onderwereld). Vergeet mij niet, laat mij niet onbeweend. En onbegraven...”.

Odysseus vervolgt: “Ik bleef nu onbeweeglijk zitten wachten, totdat mijn moeder (opm.: deze is tijdens zijn jarenlange zwerftocht overleden en bevindt zich eveneens in de onderwereld) dronk van ‘t zwarte bloed. Onmiddellijk herkende zij mij en sprak: “je leeft nog kind, hoe kom je hier terecht, in dit gebied van duisternis en nevels? Dit is geen plek voor mensen die nog leven”. Odysseus vraagt dan zijn moeder of zijn vrouw Penelope, hem na 20 jaar afwezigheid nog steeds trouw is gebleven, wat zij bevestigt.

Tot zover dit uittreksel. Het mag duidelijk zijn dat Odysseus een mantisch ziener was, iets wat in zijn tijd voor een koning vereist werd. Zo kon hij zijn volk hoeden voor dreigende gevaren. Zulk een sacrale opvatting van het koningschap kennen we vandaag nog steeds op enkele plaatsen in de wereld. De westerling die deze sacraliteit ter zijde schuift of ontkent, sluit zich af voor de betekenis van de gebruiken van zulke volkeren, zodat heel wat van hun cultuur hem als volslagen onzinnig zal overkomen. We stelden het al eerder: wie de religieuze mens wil begrijpen moet niet de eigen (nominalistische?) axiomatic, maar de vooropstellingen (2.3.) van de religieuze mens delen en zich inleven (2.2.) in diens opvattingen.

Dante’s ‘Divina Commedia’

Ook Dante Alighieri, (1265/1321) de grote Italiaanse dichter, in zijn ‘*Divina commedia*⁴⁷’ of ‘goddelijke komedie’ (1307/1321) bezoekt “in honderd zangen” een onderwereld, nadien een louteringsberg en ten slotte een soort van paradijs. Hij vat hiermee de overheersende denkbeelden der scholastische filosofie samen in een dichtwerk. Zoals bekend huldigt deze filosofie het Bijbelse standpunt dat de werkelijkheid verdeeld is in een natuur, buitennatuur en een bovennatuur.

Dante’s gids bij zijn bezoek aan de hel en op de louteringsberg is de al lang overleden Romeinse dichter Vergilius (-70/-19) en auteur van de *Aeneis*. Dit heldendicht beschrijft de daden van Aeneas, een held uit de Trojaanse oorlog. In de VI de zang van dit epos daalt Aeneas eveneens naar de onderwereld af en vraagt er aan de schim van zijn vader om hem de toekomst te voorspellen.

Het was Dante’s grote jeugdliefde Beatrice die hem tot zijn *Divina Commedia* aanspoorde. Beatrice was op jonge leeftijd overleden. Dante voorzag in een visioen haar vroegtijdige dood. Zij begeleidt hem in zijn dichtwerk als afgestorvene mee in de andere wereld. Citeren we uit zijn bekende ‘*canto 7*’ zijn zevende zang.

“Omdat ik mijn hart bij die aanblik voelde breken, zei ik: “O meester, leg mij uit wat dat voor mensen zijn, en zeg mij of deze zielen hier links van ons, wier kruin geschoren is, allemaal tot de geestelijke stand behoorden”. Vergilius antwoordde: “Het zijn stuk voor stuk mensen die tijdens hun aardse leven zo verblind waren dat ze in het omgaan met hun rijkdom niet de juiste maat wisten te houden. Deze schimmen hier, wier hoofd niet met haar is bedekt, waren geestelijken en pausen en kardinalen, bij wie de hebzucht alle perken te buiten ging”. En terwijl ik gespannen keek, zag ik daar in die poel mensen besmeurd met modder, die helemaal naakt waren en wier gezicht door woede was verwrongen. Ze beukten op elkaar in, niet alleen met de vuisten maar ook met het hoofd en de borst en de voeten, waarbij ze bovendien nog met de tanden elkaars vel in stukken scheurden. Vergilius, de goede meester, sprak: “Mijn zoon, nu zie je de zielen van hen die zich door hun drift lieten overheersen.

En je moet als waarheid van mij aannemen dat er zich ook onder water nog mensen bevinden: je kunt overal zien dat ze door hun gezucht het oppervlak laten borrelen. Vastklevend in de modder zeggen zij: “Tijdens het zoete door zonlicht beschenen leven waren wij ellendelingen, omdat we een smeulend vuur in ons binnenste rondroegen; nu vreten wij ons hier op in deze zwarte drek.” Deze droeve hymne gorgelen ze uit hun keel naar buiten, want zij kunnen zich niet door middel van gave woorden uitdrukken.” Zo liepen wij tussen de droge rotswand en het drassige moerasland in een wijde boog om de vuile poel heen. En daarbij hielden we onze ogen onophoudelijk gericht op hen die daar modder slikken.”

Dante zegt dat de mensen in de onderwereld ‘naakt’ zijn, ontdaan van hun levenskracht en hierdoor een onmenselijk, ja een zombie-achtig bestaan leiden, zonder verheffende energieën. Eenzelfde naaktheid werd ook ervaren door de beide vrouwen die een griezelige uittreding hadden beleefd naar een soort onderwereld (6.1.2.) en nadien bekenden dat zij, door “het sterven al te ervaren, gestoten waren op dat wat zij het meest vreesden”.

Herinneren we eraan dat Van der Zeeuw stelt dat een uitgetreden mens nooit hoger kan stijgen en kan waarnemen, dan hij zelf aan hoogte bezit. Lager kan echter altijd omdat elk mens hier in de loop van zijn lange evolutie doorheen is gegaan. (3.3.4.).

De stem van H. Möller

Vermelden we eveneens de autobiografie van Möller: *Einsamer Weg zu Gott*⁴⁸, (Eenzame weg naar God). De schrijfster zegt een stem te horen van een indrukwekkende macht uit hogere sferen en zij is tezelfdertijd een soort van medium voor een ziel uit de onderwereld, een overleden vrouw die haar beklag doet over haar armzalige toestand.

Frau Möller is op een dubbele wijze een medium. Enerzijds vertoeft zij, zoals ieder mens op deze aarde, te midden van de “aardse sfeer”, en dus ook te midden van onrijpe, boze wezens die louter demonisch of satanisch leven. Anderzijds is zij eveneens het medium van een hoge geest uit de sfeer van de hemelse ‘godszonen’ of ‘heiligen’. Deze begeleidt haar met een innerlijke stem die zij zeer duidelijk blijft vernemen, ook als zij in direct contact is met zielen die zeer troebel zijn en normaal een medium kunnen misleiden. Zij is dus een twee-waardig medium.

Eerst is de stem uit de duisternis aan het woord, nadien de hogere macht. “In mijn huidige situatie blijft het voor mij een raadsel waarom ik al maar door het gekke, opwindende, narcistische gepraat van andere geesten moet horen. Ongelooflijk armzalig komen ze mij over: hun gepraat is totaal zinloos. Geef mij raad over de oorzaak van het feit dat ik mij hier bevind en van hier niet weg kan.”

Daarop komt het antwoord: “Op uw vraag wil de hoge macht het antwoord geven; zie hier wat hij zegt: Zonder enige kracht voelt gij u uitgeleverd aan het gepraat van armzalige geesten, want gij ontkomt niet aan hun gezelschap. Bezint u op de wijze waarop gij op aarde geleefd hebt, met nutteloos en zinloos gepraat, om de tijd ermee te verdrijven, hebt gij uw kostbare aardse leven verbeuzeld. Gij vindt immers voor het doordenken van werkelijk gewichtige vragen, geen tijd. Volkomen ingebed in de banale gedachtegangen van de armzalig levende, luie mens, hebt gij uw leven doorgebracht. Weliswaar hebt gij uw aardse plichten niet verwaarloosd, gij hebt immers gezorgd voor de mensen die u waren toevertrouwd, maar het ordentelijke, krachtgevende, tot God omhoog voerende gebedsleven bleef daarbij achterwege. Gevolg: in uw huidige situatie mist gij de wereld der hoge ideeën. Gij hebt de

vormingsmethode van de ziel verworpen, juist om die reden ondergaat gij nu hier het geestdodende, inhoudsloze, verwarde gepraat.”

Opm.: “Gij mist de wereld der hoge ideeën” krijgt de vrouw te horen. Het doet ons weer aan Plato’s ideeënleer denken. Volgens de hemelse stem ligt het eveneens in de bedoeling dat de mens tijd maakt voor het doordenken van gewichtige levensvragen en van een gebedsleven dat omhoog voert. Blijkbaar is het kostbare aardse leven niet bedoeld om nutteloos en zinloos het eigen aardse leven te laten voorbijgaan. Voor de mens die het vrijblijvende genot als hoogste doel in zijn leven stelt, kan zulk een oordeel wel hard overkomen.

Oorzaak en gevolg

J. Grant, *Gevleugelde farao*⁴⁹, beschrijft eveneens een reis in de onderwereld. Omdat zij hierbij een oorzakelijk verband legt tussen het - in dit geval misdadige - gedrag van sommige mensen op aarde, en hun verblijf nadien in de onderwereld, zullen we hierop terugkomen in het hoofdstuk dat handelt “over oorzaken en gevolgen” (12). Ook G. Van der Zeeuw, *Helderziendheid in ruimte en tijd*⁵⁰, zegt dat hij het vermogen bezit om uit te treden naar lagere ‘sferen’ om daar te trachten mensen in hun nood bij te staan. Hierbij gaat het echter om mensen die nog niet overleden zijn en die de kans krijgen om zich, via zo een ingreep, te heroriënteren, te ‘bekeren’. De visie van Van der Zeeuw mag andermaal illustreren dat de mens, zolang hij geïncarneerd is, een burger van twee werelden blijft.

Het hele thema ‘uittreden’ stelt ook de vraag naar de werkelijkheidswaarde van de zogenaamde “nederdaling ter helle”. Toch zijn hier ook een aantal indringende getuigenissen te vinden. Ze doen overigens recht aan datgene wat de lange traditie hierover steeds heeft beweerd. Bovendien zijn ze van heel wat dynamistisch gedachte religies een integrerend onderdeel. Vele raadgevingen en inwijdingen gebeuren dankzij het contact met ‘hogere’ wezens, goden, voorouderzielen, die zich in de buiten- of bovennatuur bevinden. We brengen dit thema opnieuw naar voor bij de bespreking van de ‘bovennatuur’ (13).

6.4. Middelaars

Tussenwezens

Wat wij zien en tasten “in deze wereld” is maar de ‘voorgrond’. Zonder enig inzicht in de achtergrond ervan riskeert deze wereld zinloos of in ieder geval ondoorzichtig en bijzonder oppervlakkig geïdentificeerd te worden. Dat is een van de redenen waarom mantisch begaafde middelaars van enig belang kunnen zijn: zij zijn immers door een buiten- of bovennatuurlijke aanleg en begaafdheid meer thuis in die ‘achtergrond’.

Santeria kent de “mère-des-dieux” (3.3.1.) die tracht te bemiddelen tussen de goden en de mediums. De Fang hadden hun ngil (3.3.3.) als tussenpersoon tussen boze geesten en de leden van de stam. Bij de inwijding van de indiaan (3.3.4.) en van “de man in wiens hart het nacht is” (3.3.5.) kondigden zich de beschermgeesten aan als middelaars. Het kunnen ook priesters, profeten, zieners, en wijzen zijn. Zij onthullen geheel of gedeeltelijk wat voor de gewone mens verborgen en geheimzinnig is.

Zo zijn in de Bijbel, het oude testament, de profeten belangrijke tussenpersonen tussen God en de mensen. In het nieuwe testament is Jezus de grote middelaar. Maar tegelijk wordt Gods mysterie onthuld door tussenpersonen, mysterieuze wezens die “de gezonden van God” zijn.

Het boek *Job, 4:17/18* waarschuwt voor het gebrek aan ethiek van een aantal tussenwezens: “Zelfs in zijn ‘dienaars’ stelt God geen vertrouwen. Zijn ‘engelen’ betrapt hij op afwijking”. De term ‘dienaars’ staat hier voor ‘engelen’. Het betoog is “a fortiori”: Gods engelen, zo ‘dicht’ bij God, zijn al aan afwijkingen onderhevig. Hoeveel te meer dan de gewone mensen. Deze tekst leert ons betreffende ‘engelen’ niet naïef te zijn. Enkel God is onfeilbaar. Alle geschapen wezens zijn dat niet of niet in die mate. Ook al zijn ze ‘hoger’ of “dichter bij God”.

Zulk een onthulling van wat verborgen is, heet in de Bijbel een ‘apocalyps’ (1.1.). Zo wordt het laatste boek van de Bijbel ook de ‘Apocalyps’ genoemd, juist omdat daarin heel wat onthuld wordt over het einde der tijden.

Het onthullen van wat verborgen is, houdt echter grote gevaren in voor diegene die ‘onthult’ en is enkel bestemd voor personen die de occulte weerslag van zo een onthullen aankunnen. Het kwade houdt er niet van dat het eigen doen en laten aan het licht wordt gebracht en daardoor gemakkelijker ontkracht wordt. Vandaar dat het niet voor iedereen is weggelegd. Vandaar ook de nood aan bevoegde en bekwame middelaars. Deze laatsten hebben in de loop der geschiedenis de ‘apocalyptiek’ in handen gehouden, bewust van het feit dat het voor de onvoorbereide mens uiteindelijk heel gevaarlijk kan zijn. In dat verband kennen heel wat culturen de term ‘taboe’. We komen er later op terug (12.1.2.).

De integristische strekking

Deze benadrukt heel bijzonder de rol der bemiddelaars tussen God en de grote massa der mensen. Alle waarheid, alle gezag, alle interpretatie komt van God en dit bijna uitsluitend doorheen bemiddelaars. Letten we op de term “bijna uitsluitend” dat het exclusieve karakter beklemtoont. Deze tussenpersonen zijn niet zozeer godsdienststichters, profeten of mystiekers, doch de ambtelijke bemiddelaars (paus, bisschoppen, priesters). De rest der mensheid heeft op een manier geen rechtstreeks contact met God. Zij ‘moet’ gehoorzamen aan de bemiddelaars, ja, zij moet desnoods tot gehoorzamen gedwongen worden en dit met alle middelen, religieuze en wereldlijke. Vandaar het eeuwenlange beroep op de zogenaamde “wereldlijke arm” om grote massa’s mensen tot gehoorzaamheid te brengen. Traditie, gezag, dogma, ascese worden bijzonder streng opgenomen. Een welbekende hardheid kenmerkt de integrist, die men overigens in alle kerken en godsdiensten terugvindt. Menig buitenstaander verwacht zulk een integristische vorm van ‘religie’ met wat religie werkelijk hoort te zijn. We schreven het eerder (1.4.1.): Religies moeten bewijzen wat ze waard zijn, niet door het opleggen van hun gezag. Die tijd is definitief voorbij. Een beroep doen op een blind geloof en blind vertrouwen is - een Russische roulette gelijk - om moeilijkheden vragen. Peirce zou hier zeker van de ‘rechtzinnigheidsmethode (‘Authority’) spreken (2.3.): op een opgave wordt uitsluitend gereageerd met een oplossing door één of ander gezag opgelegd. Kerkelijke of politieke systemen houden zo een ‘orthodoxie’, een rechtgelovigheid, in stand. In een wereld van onmondige en ongeletterde mensen kon enig beroep op een gezag nog te verantwoorden zijn. Wie in onze tijd gezagsvol wil spreken, moet gezag verwerven, niet autoritair, maar via “uitwendige duurzaamheid”.

Ambtenaren

Hierbij kan ook nog vermeld worden dat heel wat bedienaars van een niet dynamistisch opgevatte religie, hoogst zelden over paranormale gaven beschikken. Hun opleiding is in hoofdzaak een intellectuele. Het zijn bij wijze van spreken ambtenaren. Zij zouden hoogst verbaasd zijn zo men bij hen met een levensprobleem aankwam en hiervoor om een paranormale oplossing verzocht.

D. Fortune, *Psychische zelfverdediging*⁵¹, schrijft hierover: “De gemiddelde geestelijke is niet zeer bedreven in de techniek van het occultisme en daarom begrijpt hij weinig of niets van zijn eigen religieuze verrichtingen. Het blijft daarom voor elke geestelijke afzonderlijk een open vraag welke invloeden hij meeneemt naar het altaar en welke krachten hij omgekeerd weer meebrengt naar huis. Iemand van wie het bewustzijn geëxalteerd is door religieuze rituelen, en niet weet hoe hij zijn aura weer kan verzegelen om tot een normaal bewustzijnstoestand terug te keren, staat bloot aan een psychische (opm.: versta ‘occulte’) invasie”.

De hoofdzakelijk intellectuele opleiding van de modale geestelijke steekt bijvoorbeeld schril af tegen de opleiding tot sjamaan, maraboe, medicijnman, tovenaars, of lama, waar wel paranormale gaven worden vereist en ontwikkeld en waar men, op dat magische terrein, een concrete oplossing voor een concreet levensprobleem tracht te bereiken. Dat zagen we onder meer in de macumba en santeria, waar men magisch actief is om voor de dagelijkse problemen van de mensen een oplossing te vinden.

Alexandra David-Neel, *Magic and mystery in Tibet*⁵² (Magie en mysterie in Tibet), spreekt bij haar opleiding tot lama niet zozeer van een intellectuele studie, wel van een belangrijke occulte inwijding. “Bij de Tibetanen bestaan die inwijdingen niet uit het meedelen van een leerstelling of een geheim, maar uit een overdracht van een vermogen of psychische (opm.: ‘occulte’) kracht, die de leerling in staat stelt tot het volbrengen van de speciale verrichting waarvoor hij de inwijding ontvangt. De Tibetaanse uitdrukking “angkoer dei” die we hier vertalen door ‘inwijding’, betekent letterlijk “macht overdragen”. Tot zover mevrouw David-Neel. Men merkt dat haar omschrijving zeer goed aansluit bij ons thema “het heilige” omdat het hier eveneens een toegenomen krachtgeladenheid betreft.

De wijze waarop ‘ambtenaren’ hun religieuze functie vervullen, steekt bijvoorbeeld ook schril af tegen de handelswijze van Jezus. Hij legde de handen op en genas zieken. Zo in *Lucas 8:43/48* waar Jezus de vrouw genas die aan bloedvloeiing leed. Zo ook bij Zijn andere mirakels. Ook de apostelen legden de handen op en genazen zieken. In *Jeremias 18:18* worden degenen die tussen het hele volk en God bemiddelen, “priester, wijze, profeet” genoemd en in *Mattheüs 23:34* heten zij “profeten, wijzen en schriftgeleerden”.

Het sjamanisme

Een sjamaan is een soort van bemiddelaar tussen deze wereld en de wereld der geesten, met het doel een aantal praktische levensproblemen via deze weg op te lossen. Hierdoor leeft hij wel eens meer aan de rand van de maatschappij. Hij tracht mensen van hun bezetenheden af te helpen door af te dalen tot het lage niveau van de geesten die deze bezetenheid veroorzaken. Hij tracht die wanorde te herstellen door die geesten, weliswaar op hun niveau, te ‘bekeren’ en tot de orde te brengen. Sjamanisme vindt zijn oorsprong in Siberië, bij de Evenk, een stam van jagers en rendierhouders (bij onder meer de Samoyeden, Toengoezen, Lappen...), en het is verder over zowat de hele wereld te vinden: in Midden-Azië, Noord-Europa, Noord- en Zuid-Amerika (bij de indianen), Korea, bij archaische stammen in Indonesië en Oceanië. Het is een fenomeen dat over de hele aardbol is verspreid en zich bovendien in alle tijden toont. Sjamanisme gaat samen met allerlei religies.

Mantiek en magie

Gary Doore, *La voie des chamans*⁵³ (De weg der sjamanen), zegt dat de term ‘sjamaan of sjamane’, allereerst slaat op de magiërs en magiërinnen bij de oerbewoners van Siberië en Mongolië. Maar in uitgebreide zin wordt hij gebruikt om al wie dankzij een aangeboren of

uitgelokte ziekte tot mantiek en magie in staat is, aan te duiden. New Age stelt dat iedereen die zich door geesten laat inspireren ‘sjamaan’ of ‘sjamane’ is. Dat zegt ook P. Vitebski, *Les chamanes, Le grand voyage de l'âme*⁵⁴ (Sjamanen, de grote zielereis). De ondertitel zegt heel wat want een echte sjamaan maakt kosmische uittredingen, reizen in de onderwereld of in de hemelruimten. De sjamaan werkt ook met magische energieën, komt in vervoering en veroorzaakt genezingen. Zijn magische kracht bezit hij gedeeltelijk zelf, maar ontvangt ze ook van geesten met wie hij contact heeft. Dat toonde ons de levensdroom van een jonge indiaan (3.3.4.) en de droom van Black Eland (6.3.). De sjamaan is in staat het sacrale te manipuleren.

Lezen we Bertrand Hell, *Possession et chamanisme*⁵⁵ (Bezetenheid en sjamanisme). Hell is prof etnologie. Hij verdiepte zich in sjamanisme en bezetenheidscultussen en ziet hierin twee uitersten. Aan de ene zijde bevindt zich de sjamaan die actief in contact treedt met de geesten en deze in sterke mate beheerst. Aan de andere zijde vinden we de bezetene die eerder een passief en willoos slachtoffer is van de geesten die hem beheersen. Tussen beide uitersten in vinden we alle gradaties van louter actief tot louter passief. Hell beschrijft heel wat rituelen die getuigen van meer dan menselijke mogelijkheden. Men spreekt dan wel eens van ‘goddelijke’ tussenkomsten. Laten we dit ‘goddelijke’ verstaan als ‘bovenmenselijke’, want er blijft in de christelijke duiding een immens verschil bestaan tussen het niveau van deze ‘goden’ en de Bijbelse Jahweh.

Een verschrikkelijke inwijding

In wezen komt de roeping tot sjamaan hierop neer: in een andere bewustzijnstoestand wordt de kandidaat sjamaan door de geesten geroepen, hij ervaart een inwijding waarbij hij soms dagenlang de verschrikkelijke pijnen doorleeft. Zo zegt hij dat hij ervaart dat zijn lichaam in stukken gesneden, gekookt en opgegeten wordt door geesten. Nadien, als hij zijn inwijding fysisch en psychisch overleeft, wordt zijn lichaam opnieuw geheeld en voelt de sjamaan zich herboren, maar voorzien van meer dan gewone energieën en gesteund door de geesten die, volgens zijn paranormale ervaringen, zijn vlees aten. Met hun hulp kan hij nu heel wat praktische problemen van mensen oplossen.

Door het feit dat hij zulk een lijden heeft doorgemaakt en er nadien veel sterker terug uitkwam, is hij er op een manier immuun voor geworden. In het andere geval overleeft hij het niet of houdt hij er een vorm van krankzinnigheid aan over. Heeft hij dus ‘overwonnen’, dan is hij in staat het lijden van anderen mee te doorleven en hen te helpen, samen met zijn geesten, bij het herwinnen van hun gezondheid. Het is het overdoen van een proces om dat magisch meester te worden.

De sjamaan of sjamane is dus een ‘channel, een medium voor zijn of haar geesten. Waarbij niet ingewijden de harde inwijding soms niet, soms wel overleven maar met grote psychische en fysische schade, daar beheerst de sjamaan radicaal de ingelijfde geesten.

Bij vervoering reist de uitgetreden ziel van de sjamaan in de onderwereld of in de hemelruimten (helle- en hemelvaart) om bijvoorbeeld een zieke te genezen. Dergelijke indrukwekkende magische prestaties werden door absoluut betrouwbare ooggetuigen vastgesteld. Zo onder meer door Knud Rasmussen, ontdekkingsreiziger, geboren in Illulissat, Groenland, die van 1921 tot 1924, de vijfde ‘Thule Expedition’ van Groenland doorheen de ijsvelden van Canada leidde, om antropologische gegevens over de Eskimo’s (de Inuit) te verzamelen.

Een steekproef

Lezen we P. Chichmanov, *Dans la clinique de l'âme*⁵⁶ (In de kliniek van de ziel). De Toeva zijn een Turkstalig volk, verenigd in een eigen republiek, gelegen ten noorden van Mongolië in Zuid-Siberië. Hun aantal is ongeveer 200.000. De hoofdstad is Kyzyl. De westelijke Toeva zijn hoofdzakelijk veetelers, de oostelijke hoofdzakelijk jagers. Het verslag gaat over de polykliniek Tos Deer in Kyzyl, die kon ontstaan doordat het communisme ineens stortte.

Geven we iets van de sfeer weer die in de kliniek heerst: “Zware mantels met lange franjes en kapsels van pluimen tooien de ‘artsen’. Hier verzorgt men zowel de ziel als het lichaam. Trommels worden bespeeld, en er hangt een geur van ‘artisj’ (de jenever van de taiga). In de eenvoudige wachtzaal kijken enkele cliënten t.v.. De boekhouder zit bij zijn tafel met ervoor de steekkaarten van de verschillende sjamanen. Ieder ‘verzorger’, iedere sjamaan heeft de hem eigen vermogens. Sommigen zijn gespecialiseerd in voorspellen, andere in het gebruik van planten, weer anderen in uitvaartrituelen”.

Vervolging

Professor Kenin-Lopsan, de specialist op het gebied van Toeva-sjamanisme, vertelt over zijn grootmoeder. Tweemaal werd zij het slachtoffer van het communisme: vijf jaren gevangenis in de dertigerjaren, vijftien kampjaren na de Tweede Wereldoorlog (1939/1945) omdat zij kinderen met rituelen had verzorgd. Maar door de medegevangenen werd zij geëerbiedigd en gevreesd want haar voorspellingen die van mond tot mond gingen, deden zelfs de kampdirecteur beven. Zij had de verdwijning van Stalin voorspeld. De arts van het kamp oordeelde op zeker moment dat de dochter van de kampdirecteur ongeneeslijk was en schortte de verzorging op. Waarop de grootmoeder in het geheim bij het zieke meisje geroepen werd. Zij gelukte erin het kind te genezen.

Niet verwonderlijk dat Kenin-Lopsan zelf sjamaan en historicus van het sjamanisme geworden is. Hij deed het sjamanisme herrijzen nadat woordvoerders van het communisme beweerde hadden dat van de 700 sjamanen in 1931, er na de tweede wereldoorlog praktisch geen meer over waren.

Oeroude vermogens

Deze wereld en de ‘andere’ wereld lopen voor de sjamaan ononderbroken ineens. Iedereen kan de invloeden - goede en kwade - die de ‘geesten’ vanuit die andere wereld uitoefenen, hoe dan ook ervaren. Maar enkel de sjamaan is ertoe in staat met die geesten op geordende wijze in contact te treden. Zo kan hij in die andere wereld ‘reizen’ om met de geesten te onderhandelen. Indien een ‘ziel’ (versta: zowel ziel als zielenstof) verloren geraakte in die andere levensruimte - wat zich door ziekte laat gewaarworden -, dan kan de sjamaan ze vinden en terugbrengen. Hij kan ook de ziel van een overledene begeleiden en haar laatste wilsbeschikkingen overbrengen. Naast het contact dat de sjamanen maken met hun geesten is helderziendheid een ander kenmerk. De sjamaan kan het verleden kennen en de toekomst bloottrekken. Hij kan de weersomstandigheden beïnvloeden, regen ‘maken’ en stormen stillen. Ziedaar, een schets van de vermogens die sedert oeroude tijden de sjamaan of sjamane een bijzondere sociale rol bezorgen.

Conflict

Het communisme verbood in 1920 van staatswege zowel het sjamanisme als het boeddhisme. Beiden werden in een duivels daglicht gesteld. Sjamanisme was “ondeskundige en gevaarlijke magie”. Sjamanen en sjamanes werden gevangen gezet, opgesloten in een

krankzinnigengesticht of gewoonweg geëxecuteerd. Maar tegen hun echte roeping was het communisme niet opgewassen. Kenin-Lopsan bijvoorbeeld mag zich vandaag op een ‘wetenschappelijke’ wijze inlaten met het sjamanisme. Zo kon hij de ‘algisj’, de rituele gedichten waarmee geesten opgeroepen worden, opschrijven en bewaren. Hij vernam ze van de laatste sjamanen en sjamanes die aan de communistische ‘zuiveringen’ ontsnapt waren. Velen die onder druk het sjamanisme opgaven, zetten nu de riten en de gezangen voort. En dit eenvoudigweg omdat het de sjamanen onmogelijk was hun hulp aan zieken te weigeren of de laatste wilsbeschikkingen van een stervende niet te eerbiedigen. Een sjamaan behoort zijn lotsbestemming, het bemiddelen tussen de mensen en de geesten, door te voeren: zijn begaafdheid is allereerst een plicht. Wie dergelijke roeping van de geesten niet beantwoordt, valt ziek en kan zelfs sterven. Zo stelt Kenin-Lopsan.

We zien hier een mogelijke demonische en autoritaire trek van de geesten die de Sjamaan inspireren. We zullen dit in alle niet-Bijbelse religies vinden. En we voegen eraan toe: ook Bijbelse religies in hun misbruiken. Geesten, goden of voorouderlijke zielen bevelen een ‘geroepene’ en zetten hem onder zodanige druk dat hij, als hij zijn roeping weigert, heel wat problemen, ziekte en zelfs de dood kan verwachten. Zoals reeds gezegd, een bepaald demonisme is ook niet vreemd aan de Bijbel: verwijzen we naar *Job 4:18* waar we lezen dat God zelfs zijn eigen dienaren niet vertrouwt, en zijn engelen betrapt op afwijkingen

Modernisering

In 1992 richt Kenin-Lopsan Doungour, de eerste sjamanenvereniging op. De veetelers en de jagers werden uit hun nomadenbestaan gerukt en in kolchozen bijeengebracht. Zo ontstonden echte dorpen en de hoofdplaats Kyzyl werd een echte stad. In de tijd van voor de uitroeiingen leefden de begaafden in hun tenten te midden van een natuur vol steppen, woestijnen, hoogvlakten, taiga en honderden meren. Zij werden vergoed met giften. In 1992 waren er maar zeer weinig meer over. De nieuwe sjamanen en sjamanes waren vaak stedelingen. De meesten woonden in Kyzyl. Daar waar de traditionele begaafden er een individuele praktijk op nahielden, wensten de nieuwe genezers samen op te treden. Al was het maar om kwakzalvers de pas af te snijden. Zo ontstonden de verenigingen.

Nadia behoort tot de Doungourvereniging en zegt: “Vele patiënten schenken ons giften in natura maar wij hebben ook geld nodig om te leven. Na de ineenstorting van de USSR was er wanorde. We besloten met een aantal sjamanen en sjamanes een praktijk op te richten in dezelfde woning. Dat deed goed, zowel geestelijk als materieel. De lasten van de woning, de kosten voor elektriciteit, voor de maaltijden en voor de verwarming worden nu gemeenschappelijk betaald. De traditionele giften zijn vervangen door vaste tarieven.

Ondertussen zijn er wel begaafden die naar de natuur terug willen. Of zijn er als Roza: zij is gewoon gekleed en gaat regelmatig naar de grote steden waar men haar kan raadplegen.

Het thema ‘middelaars’ of ‘tussenpersonen’ is eigenlijk een logisch gevolg op het vorige thema, dat het uittreden behandelde. Middelaars treden uit met de bedoeling te bemiddelen tussen onze wereld en de wereld aan de andere zijde. Het veronderstelt uiteraard dat deze tussenpersonen over de nodige mantische en magische begaafdheid beschikken om te kunnen bemiddelen. Dat is in onze cultuur verre van evident. Geheel anders ligt het bij die culturen waar het sjamanisme nog regelmatig beoefend wordt. Daar is de sjamaan de tussenpersoon bij uitstek om heel wat praktische levensproblemen aan fijnstoffelijke wezens voor te leggen en zo tot een oplossing te komen.

6.5. Samenvatting

Dit hele hoofdstuk behandelde het zogenaamde ‘uittreden’. Heel wat mensen beweerden en beweren nog steeds dat zij hun biologisch lichaam kunnen verlaten, samen met hun

bewustzijn. Zij bevinden zich dan in een lichaam van een veel lichtere en fijnere soort materie. Sommigen zeggen dat zij een uittreding spontaan beleven. Een kleiner aantal beweert dat zij dat bij herhaling kunnen teweegbrengen en wel als een vrije wilsbeslissing.

Sommigen ervaren bij een levensgevaarlijke situatie een uittreding, waarbij ze hun voorbije leven in een ogenblik en tot in de kleinste details voor zich zien.

Wie mantisch voldoende begaafd is, kan echter het sterven van een mens ook fijnstoffelijk waarnemen. Ja, de nog levende mens die dan uitgetreden is kan het stervensproces van een medemens zelfs vanuit de andere wereld waarnemen.

Een aantal mantisch aangelegde mensen beweert dat ze afgestorvenen, die in de andere wereld hun weg niet onmiddellijk vinden, kunnen helpen en begeleiden. Sommigen stellen zelfs dat ze in uitgetreden toestand een nederdaling ter helle doormaken. Hierbij zeggen ze afgestorven zielen in de diverse lagen van de onderwereld te kunnen contacteren. Sjamanen gaan hierin nog verder: zij vertellen ons dat ze niet enkel mantisch waarnemen, maar bovendien ook nog, als middelaars, magisch kunnen handelen. Zij zouden 'goden' of andere fijnstoffelijke wezens, die vanuit de onderwereld nog op aarde levende mensen in hun greep gevangen houden, via onderhandelingen en offers, trachten te overtuigen om hun greep op die mensen te lossen. Dat zou dan bijvoorbeeld kunnen resulteren in een peilverhoging of in genezing van die mensen. Het zijn alleszins merkwaardige getuigenissen, die zowat in alle tijden en op alle plaatsen voorkomen.

Het mag echter overduidelijk zijn dat iedere nominalistische axiomatic aan dit alles niet de minste werkelijkheidswaarde toekent.

Referenties hoofdstuk 6

- ¹ Van Der Zeeuw G., Helderziendheid in ruimte en tijd, Den Haag, s.d., 166.
- ² Science (revue), Paris, 2003, Juillet (Dossier: Au-delà de la mort), 69/71 (Où se situe la conscience?).
- ³ Wilson E., Het fundament, Over de eenheid van kennis en cultuur, Amsterdam, Contact, 1998.
- ⁴ Verhofstadt D., Atheïsme als basis voor de moraal, Houtekiet, Antwerpen / Utrecht, 89.
- ⁵ Monroe R., Uittredingen, experimenten buiten het lichaam, Deventer, Ankh-Hermes, 1980, 10.
- ⁶ Harrer H., Zeven jaar in Tibet, 1953, N.V. Uitgeversmaatschappij Pax, 1950, 307.
- ⁷ David - Neel A., Magic and mystery in Tibet, London, Unwin paperbacks, 1939⁻¹, 1965, 36. (// Mystiek en magie in Tibet, Amsterdam, Gnosis, 1941).
- ⁸ Teernstra J., Een uittredend magiër, Schetsen en verhalen uit Afrika, Weert, Missiehuis, 1922, 72/81.
- ⁹ Fortune D., Psychische zelfverdediging, een studie in occulte pathologie en criminaliteit, Amsterdam, Gnosis, 1937, 67.
- ¹⁰ Kübler-Ross E., "Over de dood en het leven daarna"; Ambo, Amsterdam, 1985, 7-10, 47-49.
- ¹¹ Maclaine S., l'Amour foudre, Paris, J'ai lu, 1984, 221.
- ¹² Joepie 349 van 28 11 1981, 44-45.
- ¹³ Osis K, Haraldson E., Op de drempel; visioenen van stervenden, Amsterdam, Meulenhof, 1979.
- ¹⁴ Atwater Ph., Retour de l'après-vie, ED. Du Rocher, 1993, 33-41.
- ¹⁵ Van der Zeeuw G., Helderziendheid in ruimte en tijd, Den Haag, s.d., 208.
- ¹⁶ Richard M., Voyage aux limites de la mort, in Le Point 27.04.1996, 89/92.
- ¹⁷ Bois J., La télépathie, in: Les Etrennes merveilleuses, Paris, 1914, 203.
- ¹⁸ Belline, La troisième oreille, Paris, Laffont, 1972, 257.
- ¹⁹ Van Gestel M., Mijn kind ziet meer, Een moeder vertelt over haar paranormaal begaafd kind, Ankh - Hermes, Deventer, 2000, 36.
- ²⁰ Grant J., Meer dan één leven, Deventer, Ankh-Hermes, 1973, 155. (// Many lifetimes, Victor Gollancz Ltd., London, 1968).
- ²¹ Bois J., La télépathie, in: Les Etrennes merveilleuses, Paris, 1914, 203/213.
- ²² Lancelin Ch., La vie posthume, Paris, Durville, 1923, 79 – 82.
- ²³ Van der Zeeuw G., Helderziendheid in ruimte en tijd, Den Haag, s.d., 170.
- ²⁴ Fortune D., Occultisme, Amsterdam, Gnosis, 1939, 83.
- ²⁵ David - Neel A., Magic and mystery in Tibet, London, Unwin paperbacks, 1939⁻¹, 1965, 34. (// Mystiek en magie in Tibet, Amsterdam, Gnosis, 1941).
- ²⁶ Bois J., La telepathie, in: Les Etrennes merveilleuses, Paris, 1914, 208.
- ²⁷ Van Der Zeeuw G., Helderziendheid in ruimte en tijd, Den Haag, s.d., 177.
- ²⁸ Fortune D., Spiritisme in het licht der occulte wetenschap, Amsterdam, Gnosis, 1949, 22.
- ²⁹ Gasse H., Erzählungen der Antike, Leipzig, Dieterich, 1990, 82/84.
- ³⁰ Fortune D., Psychische zelfverdediging, een studie in occulte pathologie en criminaliteit, Amsterdam, Gnosis, 1937, 91.
- ³¹ Monroe R., Uittredingen, Experimenten buiten het lichaam, Deventer, Ankh-Hermes, 1977, 115.
- ³² Grant J., Meer dan één leven, Deventer, Ankh-Hermes, 1973, 182. (// Many lifetimes, Victor Gollancz Ltd., London, 1968).
- ³³ Montandon R., Messages de l'au-delà, Victor Attinger, Neuchatel, 1943, 47.
- ³⁴ Driesch H., Parapsychologie, Die wissenschaft von den okkulten Erscheinungen: Methodik und Theorie, Zurich, 1952-2.
- ³⁵ Moncrieff, M. M., The Clairvoyant Theory of Perception, London, Faber & Faber, 1951.
- ³⁶ Van Der Zeeuw G., Helderziendheid in ruimte en tijd, Den Haag, s.d., 178, 250.
- ³⁷ Montandon R., Maisons et lieux hantés, Paris, 1953, 59 - 60 (No. 17).
- ³⁸ Kübler-Ross E., "Over de dood en het leven daarna"; Ambo, Amsterdam, 1985, 30.
- ³⁹ Audinot D., Les lieux de l'au-delà (Guide des fantômes, dames blanches et auto-stoppeuses évanescences en France, Belgique et Suisse, Agnières, 1999, 59/63.
- ⁴⁰ Wickland C., Thirty years among the dead, London, Spiritualist Press, 1924, 1, ed. 1971, 113 - 114.
- ⁴¹ Van Der Zeeuw G., Helderziendheid in ruimte en tijd, Den Haag, s.d., 176.
- ⁴² Van Gestel M., Mijn kind ziet meer. Een moeder vertelt over haar paranormaal begaafd kind, Deventer, Ankh-Hermes, 2000, 60.
- ⁴³ Cowan E., Spirituele geneeskraft van planten, Deventer, Ankh-Hermes, 1996, 149.
- ⁴⁴ Graichen G., De nieuwe heksen, gesprekken met heksen, Baarn, De Kern, 1987, 81.
- ⁴⁵ Wildiers M., De muziek der sferen, Antwerpen, De Nederlandse boekhandel, 1983.
- ⁴⁶ Aafjes B., Homeros' Odyssee, Amsterdam, Meulenhof, 1983, 113.
- ⁴⁷ Dante A., Divina commedia, zie <http://www.gutenberg.org/ebooks/8800>

-
- ⁴⁸ Möller H., *Einsamer Weg zu Gott, Autobiografie*, Liestal (Zwitserland) 1960, 172.
- ⁴⁹ Grant J., *Gevleugelde farao*, Amsterdam, Ankh-Hermes, 1994, 159.
- ⁵⁰ Van der Zeeuw G., *Helderziendheid in ruimte en tijd*, Den Haag, 135.
- ⁵¹ Fortune D., *Psychische zelfverdediging*, Amsterdam, 1937, 102
- ⁵² David-Neel A., *Magic and mystery in Tibet*, London, Unwin paperbacks, 1939¹, 1965, 356. (// *Mystiek en magie in Tibet*, Amsterdam, Gnosis, 1941).
- ⁵³ Doore G., *la voie des chamans, j'ai lu*, 1989.
- ⁵⁴ Vitebski P., *Les chamanes, (Le grand voyage de l'âme / Forces magiques/ Extase et guérisons)*, Köln, 2001
- ⁵⁵ Hell B., *Possession et chamanisme (Les maîtres du désordre)*, Flammarion, Paris, 1999.
- ⁵⁶ Chichmanov P., *Dans la clinique de l'âme*, in: *Le Point* (Paris), 09.05.2003, 72/74.

Personenregister

- Aafjes B., 40, 50
Albinos van Smurna, 34
Atwater P., 15, 16, 50
Audinot D., 29, 31, 50
Bergson H., 26
Black Elk, 37, 38
Bois J., 17, 18, 22, 50
Bush K., 13
Caesar J., 17
Chichmanov P., 47, 51
Christus Jezus, 4, 14, 31, 32, 35, 36, 38, 44, 45
Cicero, 22, 39
Circe, 40
Cowan E., 36, 50
Dalai Lama, 7, 8
Dante A., 41, 42, 50
David, 50, 51
David-Neel A., 8, 21, 45
De Lamettrie J., 6
de Rochas A., 3
Doore G., 46, 51
Driesch H., 26, 50
Evans-Wentz Y., 22
Fortune D., 10, 11, 19, 21, 22, 24, 45, 50, 51
Gasse H., 23, 50
Ghysen J., 25
Graichen G., 38, 50
Grant J., 17, 25, 27, 43, 50, 51
Haraldson E., 14, 50
Harrer H., 7, 8, 50
Hell B., 46, 51
Herbert J., 35
Homer, 40, 50
Jahweh, 37, 46
Kenin-Lopsan, 47, 48
Krisjna, 14
Kübler-Ross E., 12, 13, 14, 29, 50
Lancelin Ch., 18, 50
Lucas, 31, 45
Maclaine S., 12, 50
Möller H., 42, 51
Moncrieff M.M., 26, 50
Monroe R., 7, 24, 50
Montandon R., 28, 50
Morgan M., 17
Odysseus, 40, 41
Osis K., 14, 15, 50
Peirce Ch., 45
Plato, 4, 34, 37, 39, 43
Plotinus, 3, 4, 23
Plutarchus, 17
Price H., 26
Pythagoras, 39
Rasmussen K., 47
Reynolds P., 5, 6
Rhine J.B., 26
Richard M., 16, 50
Sabom M., 5
Samuel, 22
Saul, 22
Sellers P., 12, 13
Shiva, 14
Stalin J., 47
Teernstra J., 8, 50
Teiresias, 40, 41
Trilles H., 8, 9, 10, 37, 38
Van der Zeeuw G., 4, 16, 20, 22, 27, 33, 43
van Eeden F., 36
Van Eersel P., 35
Van Gestel M., 17, 34, 50
Verhofstadt D., 6
Vitebski P., 46, 51
Wickland C., 32, 33, 50
Wildiers M., 39, 50
Wilson E., 6